

Παῦλος Ἐμέσης (±345/350 - ±435) Βίος καὶ Συγγραφικὸ Ἔργο

ΠΡΩΤ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ*

*Στὴ μνήμη τοῦ ἀοιδίμου καὶ σεπτοῦ διδασκάλου,
Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου
(Γερασίου Μοναχοῦ, τοῦ Δοχειαρίτου),
ὡς ἐλάχιστο δεῖγμα βαθύτατης ἀγάπης καὶ
ἄπειρης εὐγνωμοσύνης*

I. Εἰσαγωγικά

Ὁ «εὐλαβέστατος καὶ θεοσεβέστατος τῆς Ἐμεσηνῶν ἐπίσκοπος Παῦλος»¹ ἐμφανίζεται στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο καὶ δρᾷ ἔκτακτα τὴν περίοδο λίγο μετὰ τὴ λήξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου² καὶ μὲ ἀφορμὴ τὴ θεολογικὴ

---

* Ὁ π. Εὐάγγελος Πριγκιπάκης εἶναι Δρ. Θεολογίας τοῦ Τομέα Πατερικῶν Σπουδῶν, Ἱστορίας Δογμάτων καὶ Συμβολικῆς τοῦ Τμ. Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Σούκηνσον Διοκαιοσαρείας*, PG 77, 237 A καὶ *Εὐσεβίῳ πρεσβυτέρῳ*, PG 77, 288 B. Ἐπίσης ἄλλου τὸν προσφωνεῖ ὡς τὸν «εὐλαβέστατον καὶ θεοφιλέστατον» *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 185 A καὶ 200 C, καθὼς καὶ *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 A.

2. Γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ βλ. CAMELOT P.-T., *Ephesus und Chalcedon*, (Geschichte der ökumenischen Konzilien 2), Mainz 1963. GRILLMEIER A., *Jesus der Christus im Glauben der Kirche, Bd. I, Von der Apostolischen Zeit bis zum Konzil von Chalcedon (451)*, Freiburg 1990³. Βλ. ΦΕΙΔΑ Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, Ἀθῆναι 1992, σ. 377 ἔξ. STUDER B., *Schola christiana. Die Theologie zwischen Nizäa und Chalcedon*, Paderborn 1998. Ch. Fraisse-Coué, «Die theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II.: Nestorius», στὸ BROX N. - BÖHM TH. (Hrsg.), *Geschichte des Christentums. Religion-Politik-Kultur, Bd. 2, Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, Freiburg i. Br. 1996, σ. 570-626. BAUS K. - EWIG E., «Die Kirche von Nikaia bis Chalcedon», στὸ JEDIN H. (Hrsg.), *Handbuch der Kirchengeschichte, Bd. II/1, Die Reichskirche nach Konstantin dem Grossen*, Freiburg 1985/1999, σ. 114 ἔξ. DASSMANN E., *Kirchengeschichte, Bd. II/2, Theologie und innerkirchliches Leben bis zum Ausgang der Spä-*

διαφωνία μεταξύ τῶν Ἀνατολικῶν (Ἀντιοχειανῶν) ἐπισκόπων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας καὶ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰ ἔτη 432 καὶ 433, συμβάλλοντας ἀποφασιστικὰ μὲ τὶς ἐξαιρετικὲς τοῦ ἱκανότητες στὴν ἀποσόβηση τοῦ διαφαινόμενου σχίσματος, κάτι ποὺ ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ τὸν ἀναδείξει σὲ μία ἀπὸ τὶς πλέον σημαντικὲς ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 5^{ου} αἰ.³, καθὼς ἡ ἐνεργὸς καὶ γόνιμη ἀνάμειξή του στὰ γεγονότα⁴ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπίτευξη θεολογικῆς συμφωνίας καὶ διαλλαγῆς ἀνάμεσα στὶς δύο ἀντιμαχόμενες μερίδες, γιὰ τὴν εἰρήνευση καὶ τὴν ὁμολογιακὴ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅτι γνωρίζουμε ὅμως γιὰ τὸν Παῦλο, προέρχεται ἀπὸ ἔμμεσες μαρτυρίες τῶν πηγῶν καὶ ἀφορᾷ κατὰ κύριο λόγο τὴ διευθέτηση τῆς προαναφερθείσας ἐκκλησιαστικῆς κρίσεως, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ πηγὲς σιωποῦν σχεδὸν τόσο γιὰ τὸν

tantike, Stuttgart 1999. QUASTEN J., *Patrologia*, vol. II, *Dal Concilio di Nicea a quello di Calcedonia*, trad. N. Beghin, Genova 1980/2001, σ. 17 ἑξ., 118 ἑξ., 205 ἑξ., 310 ἑξ. καὶ 518 ἑξ. FRAISSE - COUÉ CH., «Von Ephesus nach Chalcedon. Der "trügerische Friede"», 433-451», στὸ BROX N.- BÖHM TH. (Hrsg.), *Geschichte des Christentums...*, Bd. 3, *Der lateinische Westen und der byzantinische Osten*, Freiburg i. Br. 2001, σ. 3-89. DURAND G.M., «Réflexions sur les quatre premiers Conciles Oecuméniques. Nicée (325), Constantinople (381), Éphèse (431), Chalcedoine (451)», *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques* 86 (2002), σ. 3-26. HARREITHER R., «Die Synoden von Ephesos», *Mitteilungen zur christlichen Archäologie* 8 (2002), σ. 78-94. MCGUCKIN J.-A., *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy. Its History, Theology, and Texts*, Crestwood, N.Y. 1994 (2004). FIEDROWICZ M., *Theologie der Kirchenväter*, Freiburg 2007. HAUSCHILD W.-D., *Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte*, Bd. 1, Gütersloh 2007⁵. PRICE R., *Chalcedon in context. Church Councils 400-700*, Liverpool 2009. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία, Γ', Ὁ πέμπτος αἰῶνας. Ἀνατολή καὶ Δύση*, Ἀθήνα 2010, σ. 377 ἑξ., 469 ἑξ., 633 ἑξ. καὶ 651 ἑξ. YOUNG F.M. - TEAL A., *From Nicaea to Chalcedon. A Guide to the Literature and Its Background*, London 2010⁶.

3. Ὅπως σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ VENABLES E., [«Paulus, Bishop of Emesa», στὸ WACE H. (ed.), *Dictionary of Christian Biography and Literature to the End of the Sixth Century A.D., with an Account of the Principal Sects and Heresies*, London 1911, σ. 1718] ὁ Παῦλος ὑπῆρξε «one of the most deservedly respected prelates of the period of the Nestorian controversy, the contemporary of Cyril and John of Antioch, the peacemaker between the patriarchs of Alexandria and Antioch». (Ἡ παραπομπὴ στὸ παραπάνω λήμμα στὴ συνέχεια ὡς ἑξῆς: VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*).

4. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. Ἀθ., *Ἑρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, Β'*, *Ἑρμηνεία τῆς Ἐκθέσεως τῶν Διαλλαγῶν, τῶν Β' καὶ Γ' Ἐπιστολῶν τοῦ ἁγ. Κυρίλλου πρὸς Νεστόριο καὶ συναφῶν ἰ. κανόνων τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου*, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 98. ΣΚΟΥΤΕΡΗ Κ.Β., *Ἱστορία Δογμάτων, τ.2, Ἡ Ὁρθόδοξη διδασκαλία καὶ οἱ νοθεύσεις τῆς ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ τέταρτου αἰῶνα μέχρι τὴν Τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο*, Ἀθήνα 2004, σ. 745. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, σ. 38.

πρότερο, όσο και για τὸ μεταγενέστερο βίο του. Τὸ γεγονός αὐτὸ συνετέλεσε πιθανότατα, ὥστε ἡ πολύπλευρη προσωπικότητά του⁵ νὰ μὴν προσελκύσει μέχρι σήμερα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἔρευνας, κάτι ποὺ ὀφείλεται ὀπωσδήποτε καὶ στὴν ἐπισκίασή του ἀπὸ τὴν καταλυτικὴ παρουσία σπουδαίων θεολογικῶν προσωπικοτήτων στὰ τότε ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, μὲ συνέπεια νὰ μὴν ἔχει διερευνηθεῖ καὶ ἀποτιμηθεῖ ἀκόμη ἡ προσφορά του, γιὰ τὴν ὁποία, ἐκτὸς ἀπὸ γενικὲς καὶ σύντομες ἀναφορές, πληροφορίες ἢ κρίσεις σὲ ἱστορικά⁶ καὶ πατρολογικὰ ἔγχειρίδια⁷, μελέτες⁸, σύντομα ἄρθρα σὲ λεξικά⁹ ἢ περιοδικά¹⁰, δὲν ὑφίσταται εἰδικὴ συνολικὴ μελέτη. Τὸ κενὸ αὐτὸ θὰ ἐπιδιώξει νὰ καλύψει ἡ παρούσα ἔρευνα, ἡ ὁποία συνιστᾷ τὴν πρώτη ὀλοκληρωμένη καὶ αὐτοτελῆ προσπάθεια μὲ σκοπὸ τὴν λεπτομερῆ ἀποτίμηση τοῦ βίου καὶ τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου, γι' αὐτὸ καὶ διαιρεῖται σὲ δύο μέρη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα στὸ πρῶτο ἐπιχειρεῖται ἡ ἀνασύνθεση τοῦ βίου τοῦ Παύλου μὲ ἀξιοποίηση τῶν πηγῶν καὶ προφανῶς λεπτομερέστερη ἀναφορὰ στὴ δραστηριότητά του κατὰ τὰ ἔτη 432 καὶ 433 καὶ στὸ δεύτερο ἀποτιμᾶται καὶ ὀριοθετεῖται ἡ συγγραφικὴ του δραστηριότητα μὲ παράλληλη ἀναφορὰ σὲ καθένα ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἔργα του καὶ εἰδικότερα στὸ *Fragmantum in Luc.* 23,33¹¹.

5. Γι' αὐτὸ βλ. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718.

6. ΣΚΟΥΤΕΡΗ Κ.Β., *Ἱστορία Δογματῶν*, τ.2, σ. 745.

7. Δειγματοληπτικά βλ. ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Δ', Περίοδος θεολογικῆς ἀκμῆς Δ' καὶ Ε' αἰῶνες*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 445. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία, Γ'*, σ. 414-416. Στὰ κλασσικὰ πατρολογικὰ ἔγχειρίδια, μάλιστα τῶν ALTANER B.- STUIBER A., (*Patrologie. Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, Freiburg 1978/1993) καὶ Quasten J., (*Patrologia, vol. II, Dal Concilio di Nicea a quello di Calcedonia*, trad. N. Beghin, Genova 1980/2001) δὲν γίνεται καμία ἀναφορὰ στὸν Παῦλο.

8. CARO R., *La homeletica mariana griega en el siglo V*, Dayton (Ohio) 1972, σ. 199-203. H.-B. KRISMANEK, *Das Briefkorpus Kyrills von Alexandrien als Quelle des antiken Monchtums. Kirchenpolitik, Christologie und Pastoral*, (Diss.), Frankfurt a.M. 2010 σ. 253-254.

9. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718-1719 καὶ SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», στὸ DÖPP S. - GEERLINGS W. (Hrsg.), *Lexikon der Antiken Christlichen Literatur*, Freiburg-Basel-Wien 1998, σ. 487. (Στὸ ἐξῆς SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», *LACL*).

10. NASRALLAH J., «Saints étèveques d'Èmèse (Homs)», *Proche-Orient Chrétien* 21 (1971), σ. 213 234 καὶ ALEXOPOULOS S., «An Example of Ecclesial Reconciliation in the Early Church. Three Homilies by Paul of Emesa and Cyril of Alexandria», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 339-358.

11. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ, θεωροῦμε, πὼς ἡ μελέτη μας προάγει οὐσιαστικὰ τὴν περὶ τὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης ἔρευνα, ἐφ' ὅσον προσφέρει σχεδὸν πλήρη εἰκόνα γιὰ τὴν πολύπλευρη προσωπικότητά του, καθὼς: α) ἀνασύρει ἀπὸ τὴν ἀφάνεια οὐσιαστικὰ ἕναν ἐκκλησιαστικὸ ἄνδρα, ποῦ

II. Ὁ Βίος

1. Ἀπὸ τὴ γέννηση μέχρι καὶ τὴν Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (345/350-431).

Στὴν ἀνίχνευση καὶ τὸν προσδιορισμὸ τῶν γεγονότων τοῦ διαστήματος τῆς ζωῆς τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης ἀπὸ τὴ γέννηση μέχρι καὶ τὴν Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, τὴ σημαντικότερη βοήθεια προσφέρει ὁ ἀδιαμφισβήτητος σύνδεσμος ποὺ διατηροῦσε μὲ τὸν Ἀκάκιο Βεροίας¹², τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξε πνευματικὸ τέκνο καὶ στενὸς συνεργάτης, καθὼς ἀποτελοῦσε μαζὶ μὲ τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον ἐμπιστα καὶ ἱκανὰ πρόσωπα τοῦ κύκλου του, γεγονὸς ποὺ τεκμαίρεται πλήρως ἀπὸ τὴν ἐπιλογή του ὡς τοῦ πλέον κατάλληλου προσώπου νὰ ἀποσταλεῖ τὸ 432 στὴν Ἀλεξάνδρεια ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ ἐπισκόπου Βεροίας προκειμένου νὰ διεξάγει τὶς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν ἁγ. Κύριλλο¹³. Ἔτσι, ἂν καὶ ὁ χρόνος τῆς γεννήσεώς του παραμένει ἄγνωστος, σπουδαῖο στοιχεῖο γιὰ τὸν προσδιορισμὸ του ἀποτελεῖ ἀφ' ἑνὸς ἡ ὑπαρξὴ ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία τοποθετεῖται χρονολογικὰ περὶ τὸ ἔτος 376 καὶ ἀποστέλλεται «παρὰ Ἀκακίου καὶ Παύλου πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιμανδριτῶν, τουτέστι πατέρων μοναστηρίων μερῶν Καρχηδόνας καὶ Βεροίας τῆς κοίλης Συρίας»¹⁴ πρὸς τὸν Ἐπιφάνιο Κύ-

διαδραμάτισε ἀποφασιστικὸ ρόλο σ' αὐτά, β) ἀποτιμᾷ λεπτομερῶς τὸ βίο καὶ τὸ ἔργο του, καὶ γ) συντελεῖ στὴν πληρέστερη κατανόηση, μέσῳ τῆς διερευνήσεως τῶν πληροφοριῶν τῆς δραστηριότητος τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης στὴν Ἀλεξάνδρεια, τῶν μετὰ τὴν Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο σπουδαίων γεγονότων γιὰ τὴν εἰρήνευση καὶ τὴν ὁμόνοια τῆς Ἐκκλησίας.

12. Γιὰ τὸ βίο καὶ τὴ δραστηριότητα τοῦ Ἀκακίου βλ. BARDY G., «Acace de Beree et son rôle dans la controverse nestorienne», *Revue de Sciences Religieuses* 18 (1938), σ. 2-45. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ Γ.Ι., «Ἀκάκιος ὁ Βεροίας», *ΘΗΕ* 1 (1962), σ. 1168-1169. ΤΣΙΟΜΕΣΙΔΗ Ν., «Ὁ Ἀκάκιος Βεροίας τῆς Συρίας καὶ αἱ σχέσεις του μετὰ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου», *Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς* 60 (1977), σ. 122-132. ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Δ'*, σ. 405-407. Βλ. ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, σ. 616 ἔξ. WINDAU B., «Acacius von Beröa», *LACL*, σ. 3-4. QUASTEN J., *Patrologia, vol. II*, σ. 485-486. ALLEN P., «Antiochia. I Secoli V e VI», σὺν BERARDINO A. DI - FEDALTO G. - SIMONETTI M. (dir. da), *Letteratura Patristica*, Milano-Torino 2007, σ. 96-100. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία, Γ'*, σ. 416-418.

13. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718. ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τ. Δ'*, σ. 445. SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487 καὶ H.-B. KRISMANEK, *Das Briefkorpus Kyrills von Alexandrien*, σ. 253.

14. «Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Οὐάλεντιανοῦ, καὶ Οὐάλεντος ἔτους δωδεκάτου, καὶ Γρατιανοῦ ἔτους ὀγδόου, πρὸς Ἐπιφάνιον Παλαιστίνων Ἐλευθεροπολίτην, γενόμενον Πατέρα μοναστηρίου ἐν τῇ τῆς αὐτῆς Ἐλευθεροπόλεως περιουκίᾳ, ἐπίσκοπον ὄντα νυνὶ πόλεως Κωνοταντίας ἐπαρχίας Κύπρου, παρὰ Ἀκακίου καὶ Παύλου πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιμανδριτῶν, τουτέστι πατέρων μοναστηρίων μερῶν Καρχηδόνας καὶ Βεροίας τῆς κοίλης Συρίας, περὶ τοῦ κατὰ αἰρέσεων πασῶν γράψαι...» (PG 41, 156 A).

πρου, ἀφ' ἑτέρου οἱ πληροφορίες τῶν πηγῶν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν διαβουλεύσεων στὴν Ἀλεξάνδρεια, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ὁ Παῦλος ἐμφανίζεται ὡς σημαντικὰ προχωρημένης ἡλικίας σεβάσμιος ἐπίσκοπος, κατὰ πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας. Μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ὁ ἀρχιμανδριτὴς Ἀκάκιος τῆς παραπάνω ἐπιστολῆς εἶναι ὁ μετέπειτα ἐπίσκοπος Βεροίας καὶ μὲ δεδομένο τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ὁ ἀρχιμανδριτὴς Παῦλος ταυτίζεται μὲ τὸν ὑπὸ ἐξέταση μετέπειτα ἐπίσκοπο Ἑμέσης, ὀδηγοῦμαστε στὸ συμπέρασμα κατ' ἀρχάς, ὅτι, ἐφόσον ἦταν ἤδη ἡγούμενος τὸ 376, θὰ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ βρισκόταν σὲ ἡλικία ὄχι μικρότερη τῶν τριάντα ἢ τριανταπέντε ἐτῶν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γεννήθηκε πρὶν τὸ 340 καὶ μετὰ τὸ 350, ἀφοῦ, ὅπως προκύπτει ἐπίσης ἐμμέσως πλὴν σαφῶς ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν πηγῶν, ἦταν ὁπωσδήποτε κατὰ μία δεκαετία τουλάχιστον νεώτερος ἀπὸ τὸν Ἀκάκιο πού γεννήθηκε περὶ τὸ 330¹⁵, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ μεγαλύτερος σὲ ἡλικία ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας πού γεννήθηκε περὶ τὸ 370/380¹⁶. Ὅπως προκύπτει ἐπίσης ἀπὸ τὴν ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἀγ. Κυρίλλου πρὸς τὸ πρόσωπό του, ὁ Παῦλος κατὰ τὸ ἔτος 432 θὰ πρέπει νὰ ἦταν πολὺ μεγαλύτερος σὲ ἡλικία ἀπὸ τὸν ἴδιο¹⁷, πού ἦταν τό-

Γιὰ τὸ κείμενό της βλ. PG 41, 156 A-157 B. Ἐπίσης ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 406. Αὐτὴ συντέθηκε, καθὼς ἀποτελέσει τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ «Παναρίου», ὁπωσδήποτε περὶ τὸ ἔτος 376 (ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., ὁπ. παρ., σ. 499).

15. Ὁ Ἀκάκιος, λόγω τῆς μεγάλης του ἡλικίας, καθὼς ἦταν σχεδὸν ἑκατὸ ἐτῶν, δὲν συμμετεῖχε στὴν Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο στὴν Ἐφεσο, (ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 407), ὅπου ὁμως ὁ Παῦλος ἔλαβε μέρος. Αὐτὸ σημαίνει, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ δυσκολία τῆς ἀποστολῆς στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅτι ὁ Παῦλος πρέπει νὰ ἦταν τουλάχιστον δέκα ἔτη νεώτερος.

16. Δὲν γνωρίζουμε πότε ἀκριβῶς γεννήθηκε ὁ Ἰωάννης, ὁμως κοιμήθηκε μὲ βεβαιότητα τὸ 442 (ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, τ. Δ', σ. 442). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ εἶχε γεννηθεῖ περὶ τὸ 370 ἢ 380. Ἡ δυσκολία στὸν προσδιορισμὸ τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι δὲν διαθέτουμε ἀκόμη γιὰ τὸ πρόσωπό του συνολικὴ μελέτη. Γι' αὐτὸ βλ. RAMMELT C., «Bischofswechsel in Edessa zur Zeit der christologischen Auseinandersetzung», στὸ J. LEEMANS - P. VAN NUFFELEN - S.W.J. KEOUGH - C. NICOLAYE (eds.), *Episcopal Elections in Late Antiquity*, Berlin-Boston 2011, σ. 508 σημ. 40. Γενικότερα γι' αὐτὸν βλ. RICHARD M., «Théodore, Jean d' Antioche et les moines d' Orient», *Mélanges de Science Religieuse* 3 (1946), σ. 147-156. ABRAMOWSKI L., «Zum Brief des Andreas von Samosata an Rabbula von Edessa», *Oriens Christianus* 41 (1957), σ. 51-64. ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 441-442. FAIRBAIRN D., «Allies or merely friends? John of Antioch and Nestorius in the Christological controversy», *The Journal of Ecclesiastical History* 58 (2007), 383-399. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 463-468. C. RAMMELT, «Bischofswechsel...», στὸ LEEMANS J. - NUFFELEN P. VAN - KEOUGH S.W.J. - NICOLAYE C. (eds.), *Episcopal Elections*, σ. 499-513 (Γιὰ τὸν Ἰωάννη στίς σελ. 508-512).

17. Αὐτὸ προκύπτει, πιστεύουμε, ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀναφέρεται στὸ πρόσωπό του

τε πενήντα ἢ πενήντα πέντε ἐτῶν¹⁸, καθὼς θὰ πρέπει νὰ εἶχε ὑπερβεῖ ἤδη τὸ ὀγδοηκοστὸ ἔτος. Ἄν λοιπὸν τὸ 376 ἦταν ὡς πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τουλάχιστον τριάντα ἢ τριανταπέντε ἐτῶν, μικρότερος κατὰ μία δεκαετία τουλάχιστον ἀπὸ τὸν Ἀκάκιο καὶ κατὰ τριάντα ἔτη περίπου μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ἅγ. Κύριλλο τὸ 432, τότε ἡ γέννησή του θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ πιθανότατα μετὰ τὸ 340 καὶ μάλιστα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 345 καὶ 350.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τόπο καταγωγῆς τοῦ Παύλου, παραμένει κι αὐτὸς ἐπίσης ἄδηλος στὶς πηγές, ἐνῶ δὲν ὑπάρχουν πληροφορίες οὔτε γιὰ τὸ οἰκογενειακὸ του περιβάλλον. Μποροῦμε ὅμως νὰ εἰκάσουμε μὲ βάση τὴν παραπάνω ἐπιστολή, ἀλλὰ καὶ τὴ στενή του σχέση μὲ τὸν Ἀκάκιο, πὼς καταγόταν ἴσως ἀπὸ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Ἀντιόχειας ἢ τῆς Ἑμεσας, ὅπου διετέλεσε ἡγούμενος μονῆς καὶ ἐκλέχθηκε ἐπίσκοπος ἀντίστοιχα, ἢ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Καρχηδόνας, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Βέροιας, ὅπου ἀσκήτευε ἀρχικὰ καὶ κατόπιν ἐπισκόπευσε ὁ πνευματικὸς του πατέρας, ἐκδοχὴ πού εἶναι καὶ ἡ πλέον πιθανή¹⁹. Ἐπειδὴ μάλιστα ὁ Παῦλος παρουσιάζεται ἀπὸ τὶς πηγές νὰ διαθέτει ἰδιαίτερη εὐφυΐα καὶ ἰκανὴ θεολογικὴ παιδεία, θὰ πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ ἔλαβε ἀξιόλογη μόρφωση, τῆς ὁποίας τὸ εὖρος δὲν γνωρίζουμε ἀκριβῶς, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἂν τὴ δυνατότητα αὐτή, ὅσον ἀφορᾷ τὴ στοιχειώδη καὶ τὴν ἐγκύκλιο παιδεία τουλάχιστον, τοῦ τὴν ἐξασφάλισε ἡ οἰκογένειά του, ἢ ὁποία, ἂν συνέβη αὐτό, θὰ πρέπει νὰ ἦταν εὐρωστὴ οἰκονομικὰ ἢ, τὸ πλέον πιθανότερο, νὰ ἔλαβε τὴν μόρφωση πού κατεῖχε ἐνῶ ἦταν ἤδη μοναχὸς καὶ μάλιστα μὲ τὴ ὑποστήριξη τοῦ προσάτη καὶ ἡγουμένου τοῦ Ἀκακίου, ἀρχικὰ ἴσως, στὴ μονὴ πού ἐγκαταβίωσε καὶ στὴ συνέχεια στὸ περίφημο «Ἀσκητήριον»²⁰, κοντὰ στὴν

ἀργότερα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας στὶς ἐπιστολές *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 185 A καὶ 200 C, *Πρὸς Σούκηνσον Διοκαιοσαρείας*, PG 77, 237 A, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 A καὶ *Εὐσεβίῳ πρεσβυτέρῳ*, PG 77, 288 BC.

18. Ἄν καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ ὁ ἀκριβὴς χρόνος γέννησης τοῦ ἅγ. Κυρίλλου, εἶναι βέβαιο ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 375 καὶ 380. Γι' αὐτὸ βλ. HARDY E.R., «Cyrillus von Alexandrien», *TRE* 8 (1981), σ. 254-255. ΧΡΗΣΤΟΥ Π. Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 339. MCGUCKIN J.-A., *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, σ. 2 ἔξ. N. Russell, *Cyril of Alexandria*, London 2000, σ. 4. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Βίος, Ἔργα, Θεολογία*, Ἀθῆνα 2004, σ. 23. GRANADO C., «Cirillo di Alessandria», στὸ BERARDINO A. DI - FEDALTO G. - SIMONETTI M. (dir. da), *Letteratura Patristica*, σ. 287. LOUTH A., «Cyril of Alexandria», στὸ F. YOUNG-L. AYRES-A. LOUTH (eds.), *The Cambridge History of Early Christian Literature*, Cambridge 2008², σ. 353.

19. Πρβλ. καὶ ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 406.

20. Τὸ «Ἀσκητήριον» ἀποτελέσσε τὸ λίκνο τῆς «σχολῆς» τῆς Ἀντιόχειας. Γι' αὐτὴν βλ. δειγ-

Ἀντιόχεια, ὅπου πιθανότατα ἄκουσε τὸν Διόδωρο Ταρσοῦ καί, ἂν ἰσχύει αὐτό, θὰ εἶχε ἐνδεχομένως συμμαθητὲς τὸν ἱερό Χρυσόστομο καὶ τὸν Θεόδωρο Μοψουεστίας²¹.

ματολεπτικά ZINCONI S., *Studi sulla visione dell' uomo in ambito antiocheno (Diodoro, Crisostomo, Teodoro, Teodoreto)*, (Quaderni di studi e materiali di storia delle religioni NS 1), L' Aquila 1988. HIDAL S., «Exegesis of the Old Testament in the Antiochene School with its Prevalent Literal and Historical Method», σὸ M. SÆBO (ed.), *Hebrew Bible/ Old Testament. The History of Interpretation, Vol. I, From the Beginnings to the Middle Ages (Until 1300). Part 1, Antiquity*, Göttingen 1996, σ. 543-568. HAINTHALER TH., «Die "antiochenische Schule" und theologische Schulen im Bereich des antiochenischen Patriarchats», σὸ GRILLMEIER A. - HAINTHALER TH., *Jesus der Christus im Glauben der Kirche. Bd. 2.3: Die Kirchen von Jerusalem und Antiochien nach 451 bis 600*, Freiburg im Br. 2002, σ. 227-261. HILL, R.C. «Psalm 41 (42). A classic text for Antiochene spirituality», *The Irish Theological Quarterly* 68 (2003), σ. 25-33. HILL, R.C., *Reading the Old Testament in Antioch*, (Bible in Ancient Christianity 5), Leiden-Boston 2005. HILL, R.C., «Antiochene Exegesis of the Prophets», *Studia Patristica* 39 (2006), σ. 219-231. ELLIOTT TH.G., «Was the "Tomus ad Antiochenos" a pacific document?», *The Journal of ecclesiastical History* 58 (2007), σ. 1-8. GEMEINHARD P., «Der Tomus ad Antiochenos (362) und die Vielfalt orthodoxer Theologien im 4. Jahrhundert», *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 117 (2006), σ. 169-196.

21. Γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεοδώρου βλ. συνοπτικά ἀπὸ τὴ νεότερη βιβλιογραφία ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Δ. - ἈΓΟΥΡΙΑΔΗ Σ. ΧΡ., *Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας ὡς ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν*, Ἀθήναι 1999. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Κ.Χ., *Θεόδωρος Μοψουεστίας. Ὁ βίος, τὸ ἔργον καὶ ἡ θεολογία του*, Θεσσαλονίκη 1999. GERBER S., *Theodor von Mopsuestia und das Nicänum. Studien zu den katechetischen Homilien*, (Supplements to Vigiliae Christianae 51), Leiden 2000. PAPPAS H.-S., *Theodore of Mopsuestia's Commentary on Psalm 44. A Study of Exegesis and Christology*, Yale University 2000. KALANTZIS G., «Duo filii and the homo assumptus in the Christology of Theodore of Mopsuestia. The Greek Fragment of the Commentary on John», *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 78,1 (2002), σ. 57-78. M. Simonetti, «Theodore of Mopsuestia (Ca. 350-428)», σὸ C. Kannengiesser (ed.), *Handbook of Patristic Exegesis. The Bible in Ancient Christianity*, Leiden-Boston 2004, σ. 799-828. THOME F., *Historia contra Mythos. Die Schriftauslegung Diodors von Tarsus und Theodors von Mopsuestia im Widerstreit zu Kaiser Julians und Sallustius allegorischem Mythenverständnis*, Bonn 2004. McLEOD F.G., *The Roles of Christ's Humanity in Salvation. Insights from Theodore of Mopsuestia*, Washington 2005. S. Chialà, *Teodoro di Mopsuestia. La preghiera, scuola di vita. Commento al Padre nostro. Omelia catechetica 11*, Monastero di Bose 2006. PHILLIPS E.G., *Theodore of Mopsuestia on Man and Salvation*, (Ph.D.), The Catholic University of America 2006. JANSEN T., *Theodor von Mopsuestia, De incarnatione. Überlieferung und Christologie der griechischen und lateinischen Fragmente einschliesslich Textausgabe*, Berlin-New York 2009. McLEOD F.G., *Theodore of Mopsuestia*, London-New York 2009. GREER R.A., *Theodore of Mopsuestia. Commentary on the Minor Pauline Epistles*, Atlanta 2010. McLEOD F.G., «Theodore of Mopsuestias Understanding of Two Hypostaseis and Two Prosōpa Coinciding in One Common Prosōpon», *Journal of Early Christian Studies* 18,3 (2010), σ. 393-424. RAMELLI I.L., *The Christian Doctrine of Apokatastasis. A Critical Assessment from the New Testament to Eriugena*, Leiden-Boston

Ἐπειδή, ὅπως ἤδη τονίστηκε, ἀποφασιστικῆς σημασίας παράγοντας στή ζωή καί τήν ἐκκλησιαστική ἐξέλιξη τοῦ Παύλου ὑπῆρξε ὁ πνευματικός του σύνδεσμος μέ τόν ἐπίσκοπο Βεροίας, ὁ ὁποῖος ὡς γνωστό ἀπολάμβανε ὑψηλοῦ κύρους στήν Ἐκκλησία καί κατεῖχε ἡγετική θέση μεταξύ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς²², κοντά του ὁ νεαρός κληρικός θά εἶχε τή δυνατότητα νά ἀντλήσει πολύτιμη ἐμπειρία σέ πρακτικά ζητήματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, ὅπως οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ σ' ἐκεῖνον θά πρέπει νά ὀφείλει μέ βεβαιότητα τόσο τήν ταχεία ἀνάδειξή του σέ ἡγούμενο μονῆς στήν περιοχή τῆς Καρχηδόνας τῆς κοίλης Συρίας²³, ὅσο καί τήν ἐκλογή του ἀργότερα σὸ ἐπισκοπικὸ

2013. SCHWARTZ D.L., *Paideia and Cult. Christian Initiation in Theodore of Mopsuestia*, Cambridge, Mass. 2013.

22. Ἄν καί ὁ Ἀκάκιος ἦταν ἀρχικά φίλικός πρὸς τὸ Χρυσόστομο, κατόπιν μεταβλήθηκε σὲ ἐχθρὸς του τὸ 403. Συμμετεῖχε στή σύνοδο τοῦ Δρυός, ὅπου τήρησε καταδικαστική στάση ἔναντι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ δικές του ἐνέργειες ὁμοῦς ἀποκαταστάθηκε ἡ εἰς βάρος τοῦ Χρυσοστόμου ἀδικία τὸ 414 στήν Ἀντιόχεια, ὅπως καί λίγο ἀργότερα στήν Κωνσταντινούπολη καί τήν Ἀλεξάνδρεια. Ἐπ' αὐτοῦ βλ. ἀναλυτικὰ ΤΣΙΟΜΕΣΙΑΗ Ν., «Ὁ Ἀκάκιος Βεροίας τῆς Συρίας καί αἱ σχέσεις του μετὰ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* 60 (1977), σ. 122 ἔξ. ΧΡΗΣΤΟΥ Π.Κ., *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', σ. 406-407. WINDAU B., «Acacius von Beroä», *LACL*, σ. 3. QUASTEN J., *Patrologia*, vol. II, σ. 485. LOUTH A., «Giovanni Crisostomo», σὸ Α. BERARDINO A. DI - FEDALTO G. - SIMONETTI M (dir. da), *Letteratura Patristica*, Milano-Torino 2007, σ. 97. Σ.Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία*, Γ', σ. 416.

23. Γιὰ τὸ συριακὸ μοναχισμὸ κατὰ τήν περίοδο αὐτὴ γενικῶς βλ. VÖÖBUS A., *Einiges über die karitative Tätigkeit des syrischen Mönchtums. Ein Beitrag zur Geschichte der Liebestätigkeit im Orient*, Pinneberg 1947. H. BACHT, «Die Rolle des orientalischen Mönchtums in den kirchenpolitischen Auseinandersetzungen um Chalkedon (431-519)», σὸ GRILLMEIER A. - BACHT H. (Hrsg.), *Das Konzil von Chalkedon, Bd. II*, σ. 193-314. CANIVET P., *Le monachisme syrien selon Théodoret de Cyr*, (Théologie historique 42), Paris 1977. GRIBOMONT J., «Siro, monachismo», σὸ PELLICCIA G. - ROCCA G. (ed.), *Dizionario degli Istituti di perfezione*, Roma 1987, σ. 1542-1553. VÖÖBUS A., *History of Asceticism in the Syrian Orient. A Contribution to the History of Culture in the Near East*, (CSCO 500, Subs. 81), Louvain 1988³. KOONAMMAKKAL T., «Early Christian Monastic Origins. A General Introduction in the Context of the Syriac Orient», *Dialogue* 18 (1991), σ. 14-48. ABOUZAYD S., *Ihdayutha. A Study of the Life of Singleness in the Syrian Orient from Ignatius of Antioch to Chalcedon 451 A.D.*, Oxford 1993. GÓMEZ MOLINA J.A., «El monacato cristiano en Siria. Introducción, problemas y propuestas», σὸ GONZÁLES BLANCO A.-MATILLA SÉIQUER G. (eds.), *Romanización y cristianismo en la Siria Mesopotámica*, Murcia 1998, σ. 379-397. DESPREZ V., *Le monachisme primitif. Des origines jusqu'au concile d'Éphèse, Bégrolles-en-Mauges 1998*. BROCK S.P., «Le monachisme syriaque. Histoire et spiritualité», σὸ *Le monachisme syriaque aux premiers siècles de l'Église, IIe - début VIIe siècle. I: Textes français*, (Patrimoine Syriaque, Actes du Colloque V.), Antélias, Liban 1998, σ. 21-31. ESCOLAN P., *Monachisme et Église. Le monachisme syrien du IVE au VIIe si ècle. Un ministère charismatique*, Paris 1999. BERTI V., «Il monachismo siriano», σὸ FILORAMO G. (ed.), *Monachismo orientale. Un'introduzione*, Brescia 2010, σ. 139-191.

ἀξίωμα. Ἐάν καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀνάληψης τῆς ἡγουμενίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκλογῆς του σὲ ἐπίσκοπο παραμένει ἐπίσης ἄγνωστος, ὥστόσο, καὶ μὲ βάση τὰ παραπάνω, μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε βάσιμα, ὅτι κατὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς ἐπιστολῆς στὸν Ἐπιφάνιο τὸ 376 θὰ κατεῖχε γιὰ μικρὸ διάστημα τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγουμένου μονῆς, ἴσως ἀπὸ τὸ 374 ἢ 375, ἢ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὶς ὑπόλοιπες βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐποπτεία τοῦ Ἀκακίου, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ συνεργάστηκε στενότερα κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν αἰρέσεων στὴν περιοχὴ²⁴.

Ὡς ἡγούμενος μονῆς στὴ συριακὴ Καρχηδόνα ὁ Παῦλος θὰ πρέπει νὰ παρέμεινε γιὰ τριάντα χρόνια περίπου μέχρι τὴν ἐκλογὴ του σὲ ἐπίσκοπο στὶς ἀρχὲς τοῦ 5^{ου} αἰ., διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο θὰ συνεργάστηκε ὀπωσδήποτε στενὰ μὲ τὸν Ἀκάκιο καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν ἀκολουθοῦσε ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον στενοὺς καὶ ἐμπιστοὺς συνεργάτες του σὲ πολλὲς ἀπὸ τὶς διεκκλησιαστικὲς του δραστηριότητες. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ εἶναι πολὺ πιθανό, λίγο πρὶν τὴν ἐκλογὴ του καὶ ἐνῶ ἦταν ἀκόμη πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος, νὰ τὸν συνόδεψε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ὁ ἐπίσκοπος Βεροῖας ἔλαβε μέρος στὴ σύνοδο τοῦ Δρυὸς τὸ 403, καθὼς τὸ ὄνομά του δὲν συμπεριλαμβάνεται σὲ ἐκεῖνα τῶν ἐπισκόπων ποὺ ἐκπροσώπησαν ὡς τοποτηρητὲς τὸν ἀσθενοῦντα καὶ γηραιὸ ἀρχιεπίσκοπο Ἀντιοχείας Φλαβιανὸ (380-403) μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀκάκιο²⁵. Ἐάν πράγματι συνέβη αὐτό, τότε εἶναι βέβαιο

24. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς κοινῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἐπιφάνιο τὸ 376, ὁ ὁποῖος συνδεόταν σαφῶς μὲ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν αἰρέσεων στὴν περιοχὴ: «Ἐπιστολή..., περὶ τοῦ κατὰ αἰρέσεων πασῶν γράψαι...», PG 41, 156 1A-157 B.

25. Ὁ Τριμυθοῦντος Θεόδωρος, (*Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐξορίας καὶ τῶν θλίψεων Ἰωάννου τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου*, 16, PG 47, LXVII), ἀναφέρει, ἐκτὸς τοῦ Ἀκακίου, τοὺς ἐπισκόπους Ἀπαμείας Διογένη, Γαβάλων Σεβηριανό, Σαμοσάτων Γέμμουλο, Ἐδέσσης Θεοδόσιο καὶ Ἀγκύρας Λεονᾶ. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν σύνοδο καὶ τὴν καταδίκη του ἱεροῦ Χρυσοστόμου βλ. LIEBESCHUETZ W., «The Fall of John Chrysostom», *Nottingham Medieval Studies* 29 (1985), σ. 1-31. KELLY J.N.D., *Golden Mouth. The Story of John Chrysostom-Ascetic, Preacher, Bishop*, London 1995, σ. 22 ἔξ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ., «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Α'», Ἀθήνα 1999, σ. 42 ἔξ. ALLEN P. - MAYER W., «John Chrysostom», σὲ ESLER P.H.F. (ed.), *The Early Christian Word*, vol. I-II, London 2000, σ. 1129-1130 καὶ 1138. TIERSCH C., *Johannes Chrysostomus in Konstantinopel (398-404). Weltsicht und Wirken eines Bischofs in der Hauptstadt des Ostromischen Reiches*, (Studien und Texte zu Antike und Christentum 6), Tübingen 2002, σ. 349 ἔξ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία, Γ'*, σ. 123-124 καὶ 204-205. NUFFELEN P. VAN, «Theophilus against John Chrysostom. The fragments of a lost liber and the reasons for John's deposition», *Adamantius* 19 (2013), σ. 140 ἔξ.

ὅτι γνωρίστηκε ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορὰ καὶ πιθανῶς συνδέθηκε μὲ τὸν ἀναγνώστη ἀκόμη καὶ ἀνηψιὸ τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπο καὶ διάδοχό του ἁγ. Κύριλλο²⁶, γεγονός ποῦ θὰ συνέδραμε ἀργότερα στὴν ὁμαλό-
τερη ἐκτόνωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κρίσεως τῶν ἐτῶν 432 καὶ 433.

Στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο τῆς Ἑμεσσας (Homs) ὁ Παῦλος ἀνήλθε μὲ βεβαιό-
τητα μετὰ τὸ 400²⁷, καθὼς μέχρι τότε ἐπισκόπευε ὁ προκάτοχός του Νεμέσιος²⁸,

26. Ὁ Παῦλος γνώριζε πιθανότατα τὸ Θεόφιλο, τὸν ὁποῖο μνημονεῦει ἀργότερα στὶς ὁμι-
λίες του στὴ Ἀλεξάνδρεια μετὰ τὸ Μ. Ἀθανάσιο, τονίζοντας ὅτι μὲ τὴν παρουσία του ἐκφράζει
«τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου τὰ δόγματα» καὶ «τοῦ μεγάλου Θεοφίλου τὰ διδάγματα» *Εἰς τὴν*
Ἐνανθρώπησιν, 6, ἐκδ. Schwartz Ed., ACO, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 B). Γιὰ τὸ Θεόφιλο εἰδι-
κότερα βλ. ΦΩΚΥΑΙΔΟΥ Ι., «Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος», *Πάντανος* 18 (1926), σ. 679-686. G.
LAZZATI, *Teofilo d' Alessandria*, Milan 1935. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ., *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας*
Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια 1935, σ. 230-254. RICHARD M., «Les écrits de Theophile d'
Alexandrie» *Museum* 52 (1939), σ. 33-50. FAVAL A., *Teofilo d' Alessandria (c.345-412)*, Torino
1957. W. LOHR, «Theophilus von Alexandrien», *TRE* 33 (2002), σ. 364-368. N. Russell,
Theophilus of Alexandria, London-New York 2007. A. CAMPLANI, «Alessandria», στὸ
BERARDINO A. DI - FEDALTO G. - SIMONETTI M. (dir. da), *Letteratura Patristica*, σ. 63-66 καὶ 68-
69. GRANADO C., «Cirillo di Alessandria», στὸ BERARDINO A. DI - FEDALTO G. - SIMONETTI M.
(dir. da), *Letteratura Patristica*, σ. 287-290. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 200-209.
NUFFELEN P. VAN, «Theophilus against John Chrysostom. The fragments of a lost liber and the
reasons for John's deposition», *Adamantius* 19 (2013), σ. 139-155.

27. Ἡ Ἑμεσσα (Homs) ἦταν σημαντικὴ συριακὴ πόλη καὶ βρισκόταν κοντὰ στὸν ποταμὸ
Ὁρόντη μετὰ τὸ Παλμύρας καὶ Ἀντιόχειας. Περὶ αὐτῆς ὡς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας βλ. BOUNNI
A., «Les catacombes d'Emesa (Homs) en Syrie», *Archéologia* 37 (1970), σ. 42-49. ROMPAY L.
VAN, «Palmyra, Emesa Edessa. Semitische Steden in het gehelleniserde Nabije-Oosten»,
Phoenix 36 (1990), σ. 73-84. NASRALLAH J., «Saints et évêques d'Émèse (Homs)», *Proche-Orient*
Chrétien 21 (1971), σ. 213-234. RYDÉN L., «Gaza, Emesa and Constantinople. Late Ancient
Cities in the Light of Hagiography», στὸ RYDÉN L. - ROSENQVIST J.O. (ed.), *Aspects of Late*
Antiquity and Early Byzantium. Papers read at the Colloquium held at the Swedish Research
Institute in Istanbul 31 May - 5 June 1992, (Swedish Research Institute in Istanbul, Transactions
4), Stockholm 1993, σ. 133-144. SALIBY N., «Die Katakomben von Emesa/Homs (Hims)», στὸ
RUPRECHTSBERGER E.M. (Hrsg.), *Syrien. Von den Aposteln zu den Kalifen*, Linz 1993, σ. 265-
273. J.-Y. GILLON, *Les anciennes fêtes de Printemps à Homs*, (Témoignages et documents 3),
Damas 1993.

28. Κατὰ τὸ Σ.Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, (*Πατρολογία*, Β', σ. 706) ὁ Νεμέσιος κοιμήθηκε περίπου
τὴν ἴδια περίοδο μὲ τὴ δημοσίευση τοῦ ἔργου του «*Περὶ φύσεως τοῦ ἀνθρώπου*». Ὁ ΧΡΗΣΤΟΥ
Π.Κ., (*Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 406) ἐπίσης, τοποθετεῖ τὸ ἔτος τῆς κοιμήσεώς του στὴν ἴδια
περίοδο. Γιὰ τὸ Νεμέσιο βλ. εἰδικότερα SICLARI A., *L'antropologia di Nemesio di Emesa*,
Padova 1974. KALLIS A., *Der Mensch im Kosmos. Das Weltbild Nemesios' von Emesa*, Münster
1978. SHARPLES R.W., «Nemesius of Emesa and Some Theories of Divine Providence», *Vigiliae*
Christianae 37,2 (1983), σ. 141-156. YOUNG F.M., «Nemesius von Emesa» *TRE* 24 (1994), σ.
256-259. PALANCIUC A. - CHASE M., «Némésios d'Émèse», στὸ GOULET R. (ed.), *Dictionnaire*

καὶ ὀψωσδήποτε πρὶν τὸ 408 ἢ 410²⁹ σὲ ἡλικία περίπου ἑξήντα ἐτῶν. Ἡ ἐκλογή του θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιήθηκε ὀψωσδήποτε μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ πιθανῶς μετὰ τὴν ἀνάδειξη στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τῆς Ἀντιόχειας τοῦ Πορφυρίου (404-408), τοῦ ὁποῦ, ὅπως καὶ τοῦ προκατόχου του τὴν ἐκλογή εἶχε ὑποστηρίξει ἔνθερμα καὶ εἶχε λάβει μέρος στὴ χειροτονία ὁ προστάτης του Ἀκάκιος Βεροίας. Ἀναφορικὰ μὲ τὸ ποιμαντικὸ ἢ ἐνδεχόμενον ἄλλο ἐκκλησιαστικὸ ἔργο τοῦ ἐπισκοποῦ Ἐμέσης κατὰ τὴν περίοδο ἀπὸ τὴν ἐκλογή του μέχρι καὶ τὸ 431 δὲ διαθέτουμε πληροφορίες. Εἶναι ὅμως ἀπολύτως βέβαιο ὅτι ἐξακολούθησε νὰ συνεργάζεται πολὺ στενὰ μὲ τὸν Ἀκάκιο³⁰ ἐπιδιόμενος παράλληλα καὶ στὴν ἄσκηση τῶν ἐπισκοπικῶν του καθηκόντων στὴν Ἔμεσα μὲ ιδιαίτερη φροντίδα στὴν καλλιέργεια τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς διδασχῆς, ἀλλὰ καὶ στὴ σύνθεση ὁμιλητικῶν ἔργων ποὺ πιθανότατα ἔχουν ἀπολεσθεῖ, κάτι ποὺ τεκμαίρεται ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἀδύνατο σὲ διάστημα πέντε μηνῶν, ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 432 μέχρι τὸ Μάιο τοῦ 433, νὰ συντάξει τουλάχιστον ἕξι κείμενα, τέσσερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ὁμιλητικά³¹, καὶ νὰ μὴν εἶχε ἀναπτύξει καθόλου συγγραφικὴ δραστηριότητα τὴν προηγούμενη εἰκοσαετία (±408/410-430) ὡς ἐπίσκοπος.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὑπὸ ἐξέταση περιόδου, ὁ Παῦλος ὡς ἐπίσκοπος Ἐμέσης θὰ ἔλαβε μέρος ὀψωσδήποτε ἐπίσης στὴν ἐκλογή καὶ τὴ χειροτονία τῶν ἀρχιεπισκόπων Ἀντιόχειας Ἀλεξάνδρου (408-418), Θεοδότου (418-427) καὶ Ἰωάννου Α' (427-442), ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ γνωρίζοταν καὶ μὲ τὸν κατὰ πολὺ νε-

des philosophes antiques, Vol. 4, Paris 2005, σ. 625-654. BOULNOIS M.-O., «L'union de l'âme et du corps comme modèle christologique, de Némésios d'Émèse à la controverse nestorienne», σὲ BOUDON-MILLOT V. & POUDERON B. (ed.), *Les Pères de l'Église face à la science médicale de leur temps*, (Théologie historique 117), Paris 2005, σ. 451-475. STRECK M., *Das schönste Gut. Der menschliche Wille bei Nemesios von Emesa und Gregor von Nyssa*, Göttingen 2005. W. Telfer (ed.), *Cyril of Jerusalem and Nemesios of Emesa, Louisville 2006*. SHARPLES R.W. -P.J. VAN DER EIK, *Nemesios. On the Nature of Man. Transl.-Intr.-Notes*, Liverpool: Liverpool University Press 2008.

29. Σ' αὐτὸ συμφωνοῦν οἱ SCHMIDT C., («Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487) καὶ H.-B. KRISMANEK, (*Das Briefkorpus Kyrrills von Alexandrien*, σ. 254), ἐνῶ ὁ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Σ.Γ. (*Πατρολογία*, Γ', σ. 414) ἰσχυρίζεται παραδόξως ὅτι ἐξελέγη ἐπίσκοπος τὸ 359/360, κάτι ποὺ εἶναι ἐντελῶς ἀπίθανο, καθὼς τὸ 376 ἦταν ἀκόμη πρεσβύτερος.

30. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ εἶναι ἀπολύτως βέβαιο ἐπίσης, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἔλαβε μέρος ὡς ἐπίσκοπος σὲ σύνοδο τὸ 360 στὴν Κωνσταντινούπολη ὑπὲρ τῶν Ὁμοίων (Ἡμειαρειανῶν), οὔτε βέβαια ὑπέγραψε τίς ἀποφάσεις τῆς, υἱοθετώντας μάλιστα τὴ διδασκαλία τους, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Σ.Γ., (*Πατρολογία*, Γ', σ. 414).

31. Βλ. τὴν παρ. «Συγγραφικὸ Ἔργο» τῆς παρούσης μελέτης.

ότερό του πρεσβύτερο Νεστόριο³², ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 428 ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἀναπτύσσοντας καὶ διαδίδοντας τὶς ἀκραῖες καὶ κακόδοξες χριστολογικὲς ἀντιλήψεις τῶν Διοδώρου Ταρσοῦ καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, προκάλεσε μεγάλη ἀναταραχὴ καὶ «σκάνδαλον οἰκουμενικόν»³³ στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ ὀδήγησε, μὲ τὴν ἐνεργὸν ἀνάμειξη στὴν θεολογικὴ του ἀντιμετώπιση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἁγ. Κυρίλλου, στὴ σύγκλιση τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου στὴν Ἐφεσο τὸ 431³⁴, ὅπου

32. Γιὰ τὸ Νεστόριο βλ. LOOFS F., *Nestoriana. Die Fragmente des Nestorius*, Halle 1905. DRIVER G.R. - HODGSON L., *The Bazaar of Heracleides (trans. from the Syriac)*, Oxford 1925. ABRAMOWSKI L., *Untersuchungen zum Liber Heraclidis des Nestorius*, Louvain 1963. ΜΠΕΜΠΗ Γ., *Συμβολαὶ εἰς τὴν περὶ Νεστορίου ἔρευναν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου*, Διατρ. ἐπὶ διδακτορία, Ἀθήναι 1964. ABRAMOWSKI L. - GOODMAN A.E. (eds), *A Nestorian Collection of Christological Texts. Cambridge University Library Ms. Oriental 1319*, (University of Cambridge Oriental Publications 19), Cambridge 1972. SCIPIONI L.I., *Nestorio e il Concilio di Efeso. Storia, dogma e critica*, (Studia Patristica Mediolanensia 1), Milano 1974. DALY A.CH., *Nestorius in the Bazaar of Heracleides. A Christology Compatible with the Third Letter and Anathemas of Cyril of Alexandria*, (Ph.D.), Los Angeles, 1983. HALLEUX A. DE, «Nestorius. Histoire et doctrine», *Irenikon* 66,1-2 (1993), σ. 38-51 καὶ 163-177. MAR BAWAI SORO, «La condamnation de Nestorius au concile d'Éphèse», *Istina* 43,2 (1998), σ. 179-213. WESSEL S., «Nestorius, Mary and Controversy, in Cyril of Alexandria's Homily IV (De Maria deipara in Nestorium, CPG 5248)», *Annuaire Historiae Conciliorum* 31,1 (1999), σ. 1-49. GAVRILYUK P., «Theopatheia. Nestorius Main Charge against Cyril of Alexandria», *Scottish Journal of Theology* 56,2 (2003), σ. 190-207. BEVAN G.A., *The Case of Nestorius. Ecclesiastical Politics in the East, 428-451*, (Ph.D.), Toronto 2005. FAMEREE J., «Ephese et Nestorius. Un malentendu christologique. L'apport du P.A. de Halleux», *Revue Théologique de Louvain* 39,1 (2008), σ. 3-25. SELEZNYOV N.N., «Nestorius of Constantinople. Condemnation, Suppression, Veneration, with special reference to the role of his name in East-Syriac Christianity», *Journal of Eastern Christian Studies* 62,3-4 (2010), σ. 165-190. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 651-676. YOUNG F.M. - TEAL A., *From Nicaea to Chalcedon*, σ. 288 ἔξ.

33. Ἀπευθυνόμενος ὁ ἁγ. Κύριλλος στὸ Νεστόριο (PG 77, 41 B), τοῦ γράφει: «Τί δέ μου καὶ μάτην καταβοᾷ; Καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπανορθοῖ τὸν ἑαυτῆς λόγον, ἵνα παύσῃ σκάνδαλον οἰκουμενικόν;». Ἐπίσης βλ. γενικὰ GRILLMEIER A., «Das Scandalum Oecumenicum des Nestorius in kirchlich-dogmatischer und theologiegeschichtlicher Sicht», *Scholastik* 36 (1961), σ. 321-354. CAMELOT P.-T., *Ephesus und Chalcedon*, σ. 15 ἔξ. FRAISSE-COUÉ CH., «Die theologische Diskussion zur Zeit Theodosius' II.: Nestorius», σὲ BROX N. - BÖHM TH. (Hrsg.), *Geschichte des Christentum*, Bd. 2, σ. 578 ἔξ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 32 ἔξ. MCGUCKIN J.-A., *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, σ. 20 ἔξ. ΑΡΤΕΜΗ ΕΙΡ., «Σκάνδαλον Οἰκουμενικόν. Ἡ ἀπόρριψη τοῦ ὄρου Θεοτόκος ἀπὸ τὸ Νεστόριο καὶ ἡ ἀνασκευή τῆς διδασκαλίας του ἀπὸ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας», *Νέα Σιών* 91 (2007), σ. 179 ἔξ.

34. Γιὰ τὴ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο βλ. ΔΕΛΙΚΑΝΗ Κ., «Ἡ Τρίτη ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος» *Ὁρθοδοξία* 7 (1932), σ. 38-47. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ Ἀ., «Ἡ Τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος

μεταξύ άλλων κλήθηκαν να συμμετάσχουν και οι Άντιοχειανοί υπό τον αρχιεπίσκοπό τους Ίωάννη. Στήν ομάδα των επισκόπων που θα εκπροσωπούσαν την Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας συμπεριλαμβανόταν ὅπωςδήποτε καὶ ὁ Παῦλος³⁵, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ, δὲν ἔλαβε μέρος τελικῶς στὴ Σύνοδο, καθὼς ἔφθασαν ἐκεῖ ἐνῶ εἶχαν λήξει οὐσιαστικά οἱ ἐργασίες τῆς καὶ προσκλήθηκαν, ὅπως καὶ ἐνωρίτερα οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι, νὰ ὑπογράψουν τὰ πρακτικά τῆς καὶ νὰ ἀποδεχθοῦν τὶς ἀποφάσεις τῆς. Οἱ Ἀντιοχειανοί, ὡς γνωστόν, ὄχι μόνο ἀρνήθηκαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὶς ἀποφάσεις καὶ νὰ ὑπογράψουν τὰ συνοδικὰ πρακτικά³⁶, ἀλλὰ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ίωάννη καὶ τὴ συμμετοχὴ μερικῶν ἀκόμη φιλονεστοριανῶν επισκόπων, συγκρότησαν ἀντισύνοδο³⁷ μὲ τὴ

ἐν Ἐφέσῳ», *Θεολογία* 9 (1931), σ. 209-231 καὶ 289-303· 10 (1932), σ. 5-21, 106-132, 193-212, 313-332· 11 (1933), σ. 17-35, 128-148 καὶ 193-209. ΚΑΡΜΙΡΗ Ι.Ν., *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τ. Α', Ἀθήναι 1960², σ. 135-166. MAR APREM, *The Council of Ephesus of 431*, Trichur, Kerala 1978. GHARIB G., «Il Concilio di Efeso e lasua doctrina mariana», *Nicolaus* 10 (1982), σ. 75-101. GUILLÉN PÉREZ M.G., «Los inicios del Concilio de Éfeso (431) y la datación de la carta de Cirillo Alejandrino a Acacio Berense», σὲ BLÁZQUEZ MARTINEZ J.-M. - GONZÁLES BLANCO A. - GONZÁLES FERNANDEZ R., (eds.), *La tradición en la Antigüedad tardía*, Murcia 1997, σ. 151-160. KHALIFÉ E., «Le concile d'Éphèse facteur d'union ou de division?», *Istina* 43,1 (1998), σ. 58-64. ALBERIGO G. (Hrsg.), *Geschichte der Konzilien. Vom Nicaenum bis zum Vaticanum II*, Wiesbaden 1998². HARREITHER R., «Die Synoden von Ephesos», *Mitteilungen zur christlichen Archäologie* 8 (2002), σ. 78-94. SOTO F. - GARCIA HAY Y, «Die Sitzung des Konzils von Ephesus am 22. Juli 431: "über die Befestigung des Symbols der heiligen Väter in Nicäa und über den vom Presbyter Charisius übergebenen Libellus"», *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 115,3 (2004), σ. 382-390. MCGUCKIN J.-A., *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, σ. 46 ἑξ. 3. SOTO-HAY F., «Los anatematismos en el Concilio de Éfeso», *AnáMnesis* 15,1 (2005), σ. 1-40. MÜLLER A., «"... durch treffende Aussagen widerlegt ...". Theologie, Kirchenpolitik und Frömmigkeit beim 3. Ökumenischen Konzil von Ephesos», σὲ JÖRDENS A. - GÄRTNER H.A. - GÖRGEMANN H. - RITTER A.M. (Hrsg.), *Quaerite faciem eius semper. Studien zu den geistesgeschichtlichen Beziehungen zwischen Antike und Christentum. Dankesgabe für Albrecht Dihle zum 85. Geburtstag aus dem Heidelberger "Kirchenväterkolloquium"*, Hamburg 2008, σ. 255-271. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 377-403.

35. «He reached Ephesus together with John of Antioch and the other Oriental bishops, and joined in the deposition of Cyril and Memnon» VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718 καὶ ALEXOPOULOS S., «An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 341 σημ. 4.

36. HARDY E.R., «Cyrillus von Alexandria», *TRE* 8 (1981), σ. 255. YOUNG F.M. - TEAL A., *From Nicaea to Chalcedon*, σ. 313 ἑξ καὶ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 36 ἑξ.

37. Γὺ αὐτὸ καὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀποψη τοῦ SCHMIDT C., («Paulus von Emesa», *LACL*, σ.

συμμετοχή και τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης³⁸, στήν ὁποία καταδίκασαν τῆς ἀποφάσεις της και καθαίρεσαν τοὺς συντελεστές της ἁγ. Κύριλλο και Μέμοννα Ἐφέσου³⁹, ἐνῶ προέβησαν και σέ ρητὴ καταδίκη τῶν «Δώδεκα Κεφαλαίων (Ἀναθεματισμῶν)» με τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι ἐμπεριέχουν ἀρειανικά, ἀπολιναριστικά και εὐνομιανὰ στοιχεῖα, στηριζόμενοι γι' αὐτὸ στήν ἐπιχειρηματολογία τῶν Θεοδωρήτου Κύρου και ἰδιαίτερος τοῦ Ἀνδρέα Σαμοσάτων⁴⁰.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἐπιβεβαιώνει ἐμμέσως και ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ὡς μέλος τῆς ἀντισυνόδου στὸ *Λίβελλο* του, κάνοντας λόγο γιὰ τῆς θεολογικῆς διαφορῆς πού προέκυψαν «μεταξὺ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν εἰς τὴν Ἐφεσον συνελθούτων, και ἡμῶν αὐτῶν»⁴¹, με τὰ ὁποία ὁμως, ἐπειδὴ ἀκολουθοῦσε τὴ μετριοπαθῆ τακτικὴ τοῦ Ἀκακίου προφανῶς, δὲν θὰ πρέπει νὰ συμφώνησε, οὔτε και νὰ υἰοθέτησε πλήρως, παρ' ὅλο πού πειθάρχησε τελικά, κάτι πού ἴσως γνώριζε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας και θὰ διαδραμάτισε σημαντικὸ ρόλο ἀργότερα στήν ἀποδοχὴ του ὡς ἀξιόπιστου συνομιλητῆ. Ἡ παραπάνω ἐνέργεια τῶν Ἀντιοχειανῶν προκάλεσε τὴν ἄμεση ἀντίδραση τῶν μελῶν τῆς Συνόδου, με ἀποτέλεσμα νὰ ἐπιβληθεῖ κατὰ τὴν πέμπτη συνεδρία της σέ ὅλους ὄσους συμμετεῖχαν σ' αὐτὴν και ὀπωσδήποτε στὸν Παῦλο τὸ ἐπιτίμιο τῆς ἀκοινωνησίας⁴². Γιὰ τὴν ἄρση του και γιὰ νὰ γίνει δεκτὸς σέ ἐκκλησιαστικὴ κοινω-

487) εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Παῦλος δὲν συμμετεῖχε στήν Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἀλλὰ στὴ λεγόμενὴ φίλωνεσοτριανικὴ ἀντισύνοδο, μαζί με τοὺς ὑπόλοιπους Ἀντιοχειανούς ἐπισκόπους.

38. Ὁ Παῦλος συμμετεῖχε «in all the proceedings of the Oriental party» VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718.

39. Μάλιστα, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (Ἐπ. 112, *Δόμνω ἐπισκόπω Ἀντιοχείας*, PG 83, 1312 A), «ἡ παρ' ἡμῶν γεγενημένη καθαιρέσις τοῦ τε τῆς Ἀλεξανδρείας και τοῦ τῆς Ἐφείων, αἰτίαν ἔχει τὴν τῶν κεφαλαίων τούτων ἔκθεσιν και βεβαίωσιν», δηλαδὴ τὴν ἐπιμονὴ τους νὰ κατοχυρώσουν συνοδικὰ στήν πραγματικότητά τὴν κατὰ τὴ γνώμη τους «κακοδοξία» τῶν «Δώδεκα Ἀναθεματισμῶν».

40. Τὰ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν «Ἀντίρρηση» τοῦ Ἀνδρέα Σαμοσάτων βλ. στὸ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, PG 76, 316 A-385 A και ἀπὸ τὴν «Ἀνατροπὴν» τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου, βλ. στὸ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Ἐπιστολὴ πρὸς Εὐόπιον πρὸς τὴν παρὰ Θεοδωρήτου κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων ἀντίρρησην*, PG 76, 385 B-452 C.

41. *Λίβελλος*, ἐκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 6 (PG 77, 165 C).

42. Ὅπως τονίζει ὁ Εὐάγγελος, (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 5, PG 86/2, 2432 B) μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ Κυρίλλου και τοῦ Μέμονος ἀπὸ τὴν ποινὴ τῆς καθαιρέσεως, ἀποκόπτονται ἀπὸ τὴ Σύνοδο «τῆς ἁγίας κοινῆς και πάσης αὐθεντίας ἱερατικῆς, Ἰωάννης και οἱ ἄμφ' αὐτὸν ἱερεῖς». Γι' αὐτὸ βλ. ἐπίσης ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α', σ. 613. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 37.

νία ἀπὸ τὸν ἅγ. Κύριλλο⁴³, ὁ ἔμεσινὸς ἐπίσκοπος κλήθηκε νὰ δώσει προσωπικῶς ἔγγραφο ὁρθόδοξη ὁμολογία πίστεως («Λίβελλον») τὸ 432 στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ νὰ ἀναγνωρίσει τὶς ἀποφάσεις τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἔσον ἀφορᾶ τῆ δραστηριότητα τοῦ Παύλου στὴν Ἔφεσο μετὰ τῆ λήξη τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀντισυνόδου δὲν διαθέτουμε πληροφορίες. Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι ἡ συμμετοχὴ του στὰ γεγονότα θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἐνεργός, ἐφόσον συγκα-

43. Γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἁγ. Κυρίλλου βλ. συνοπτικὰ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ., Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια 1933. MANOIR H. DU, «Cyrille d'Alexandrie (Saint)», *DSp* 2 (1953), σ. 2672-2683. JOUASSARD G., «Cyrill von Alexandrien», *RAC* 3 (1956), σ. 499-516. HARDY E.R., «Cyrillus von Alexandrien», *TRE* 8 (1981), σ. 254-260. HARDY E.R., «The Further Education of Cyril of Alexandria, (412-444). Questions and Problems», *Studia Patristica* 17 (1982), σ. 116-122. ΧΡΗΣΤΟΥ Π. Κ., Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Δ', σ. 339-382. KETTERN B., «Kyrillos, Patriarch von Alexandrien», *BBKL* 4 (1992), σ. 876-887. YANNEY R., «Life and Work of Saint Cyril of Alexandria», *Coptic Church Review* 19,1-2 (1998), σ. 17-29. DAVIDS A., «Cyril of Alexandria's First Episcopal Years», στὸ J. DEN BOEFT & M.L. VAN POLL-VAN DEN LISDONK (eds), *The Impact of Scripture in Early Christianity*, (Suppl. Vigiliae Christianae 44), Leiden 1999, σ. 187-201. ΚΟΝΤΑΚΗ ΧΡ. (ἐπιμ.), *Πρακτικὰ Ἰθ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου μὲ θέμα «Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας»*, Ἔκδ. Ἱ.Μ. Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1999. DRAGAS G.D., *St. Cyril Of Alexandria's Teaching On The Priesthood*, Rollinsford 2003. WEINANDY-D.A. KEATING T.G., (eds.), *The Theology of St. Cyril of Alexandria. A Critical Appreciation*, Edinburgh 2003. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Βίος-Θεολογία-Χριστολογία-Ἑρμηνευτικὴ, Ἀθήνα 2004. RUSSELL N., *Cyril of Alexandria*, London, Routledge, 2000. WESSEL S., *Cyril of Alexandria and the Nestorian Controversy*, (Th.D.), The Catholic University of America 2000. CASSELL D.-J., «Key Principles of Cyril of Alexandrias Exegesis», *Studia Patristica* 37 (2001), σ. 413-420. HAINTHALER T., «Cyrill von Alexandrien. Väter der Kirche im 5. und 6. Jahrhundert und in der Okumene heute?», στὸ ARNOLD J. - BERNDT R. - STAMMBERGER R.M.W. (Hrsg.), *Väter der Kirche/Ekklesiales Denken von den Anfängen bis in die Neuzeit*, Paderborn, 2004, σ. 283-312. KEATING D.-A., *The Appropriation of Divine Life in Cyril of Alexandria*, New York 2004. MCGUCKIN J.-A., *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy, Its History, Theology, and Texts*, Crestwood, N.Y. 1994 (2004), σ. 1-125. WESSEL S., *Cyril of Alexandria and the Nestorian Controversy, The Making of a Saint and of a Heretic*, Oxford 2004. FARAG L., *St. Cyril of Alexandria, a New Testament Exegete. His Commentary on the Gospel of John*, Piscataway 2007. GRANADO C., «Cirillo di Alessandria», στὸ BERARDINO A. DI - FEDALTO G. - SIMONETTI M. (dir. da), *Letteratura Patristica*, Milano-Torino 2007, σ. 287-296. LOUTH A., «Cyril of Alexandria», στὸ YOUNG F. - AYRES L. - LOUTH A. (eds.), *The Cambridge History of Early Christian Literature*, Cambridge 2008², σ. 353-357. LOON H. VAN, *The Dyophysite Christology of Cyril of Alexandria*, (Suppl. Vigiliae Christianae 96), Boston 2009. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., Πατρολογία, Γ', Ὁ Πέμπτος αἰῶνας, σ. 469-557. KRISMANEK H.-B., *Das Briefkorpus Kyrills von Alexandrien als Quelle des antiken Mönchtums. Kirchenpolitik, Christologie und Pastoral*, (Diss.), Frankfurt a.M. 2010. CRAWFORD M.-R., *Cyril of Alexandria's Trinitarian Theology of Scripture*, (Ph D), Durham 2012.

ταλεγόταν στους πλέον στενοὺς συνεργάτες τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας καὶ ἐνεργοῦσε πιθανότατα ἐκεῖ ὡς ἐκπρόσωπος καὶ φορέας τῶν μετριοπαθῶν θέσεων τοῦ ἀπόντος γηραιοῦ πνευματικοῦ τοῦ Ἀκακίου Βεροίας, μὲ προφανῆ σκοπὸ τὴν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἐξεύρεση ἀπὸ κοινοῦ συμβιβαστικῆς λύσεως μὲ τὰ μέλη τῆς Συνόδου. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ βέβαιη καὶ ἡ συμμετοχὴ του⁴⁴ στὴν ἀντιπροσωπεῖα τῶν Ἀντιοχειανῶν ἐπισκόπων ποὺ ταξίδεψε ἔπειτα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ αὐτοκράτορα στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν Αὐγούστο ἢ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 431 καὶ ἔλαβε μέρος στὴν ἀκαρπη σύσκεψη στὸ παλάτι τοῦ Ρουφίνου μὲ τὴν ἀντιπροσωπεῖα τῆς Συνόδου ὑπὸ τὸν Ἰουβενάλιο Ἱεροσολύμων⁴⁵. Ἡ μετριοπαθὴς στάση ποὺ προφανῶς ἐξέφραζε ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης ἀπέναντι σὰ μέλη τῆς Συνόδου τόσο στὴν Ἔφεσο, ὅσο καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τῶν ἀκραίων Ἀντιοχειανῶν⁴⁶, γι' αὐτὸ καὶ δὲν υἱοθετήθηκε τελικά. Σ' αὐτὸ συνέβαλαν ὁπωσδήποτε ἡ ἀπουσία τοῦ Ἀκακίου καὶ ἡ ἀπειρία τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐπιμονὴ στὶς ἀκραῖες ἀντιχειανῆς χριστολογικῆς θέσεις τοῦ νεαροῦ δυναμικοῦ καὶ ἐγκρατοῦς θεολόγου Θεοδοωρήτου Κύρου⁴⁷, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ὄλη προσπάθεια

44. «He was one of the eight Oriental deputies despatched to the emperor with plenipotentiary powers» VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718. Ἐπίσης SCHOR A.M., *Theodoret's People. Social Networks and Religious Conflict in Late Roman Syria*, University of California Press 2011, σ. 92 καὶ ALEXOPOULOS S., «An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 340-341 σημ. 4.

45. ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, σ. 614. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 183.

46. Ὁ VENABLES E., («Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718) σημειώνει ἐπ' αὐτοῦ, ὅτι «His moderation in these difficult and delicate negotiations was condemned by the uncompromising Alexander of Hierapolis as proceeding from a mean desire for reconciliation at the cost of the truth».

47. Γιὰ τὸ βίο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεοδοωρήτου, βλ. δειγματοληπτικὰ ἀπὸ τὴ νεότερη βιβλιογραφία ASHBY G.W., *Theodoret of Cyrrhus as Exegete of the Old Testament*, Grahamstown 1972. AZÉMA Y., «Sur la date de la mort de Théodoret de Cyr», *Pallas* 31 (1984), σ. 137-155 καὶ 192-193. CLAYTON P.B.Jr., *Theodoret, Bishop of Cyrus, and the Mystery of the Incarnation in Late Antiochene Christology*, (Ph.D.), New York 1985. MCCOLLOUGH C.T., «Theodoret of Cyrus as Biblical Interpreter and the Presence of Judaism in the Later Roman Empire», *Studia Patristica* 18,1 (1986), σ. 327-334. VICIANO A., «Theodoret von Kyros als Interpret des Apostels Paulus», *Theologie und Glaube* 80 (1990), σ. 279-315. AZÉMA Y., «Théodoret de Cyr», *DSp* 15 (1991), σ. 418-435. GUINOT J.-N., «Les sources de l'exégèse de Théodoret de Cyr», *Studia Patristica* 25 (1993), σ. 72-94. BERGIAN S.-P., *Theodoret von Cyrus und der Neunizänismus. Aspekte der Altkirchlichen Trinitätslehre*, (Arbeiten zur Kirchengeschichte 60), Berlin-New York 1994. GUINOT J.-N., *L'exégèse de Théodoret de Cyr*, (Théologie Historique 100), Paris 1995. GUINOT

νά ὀδηγηθεῖ σὲ πλήρες ἀδιέξοδο⁴⁸ καὶ ρήξη, πράγμα πὸν ἐπιβεβαίωσε ἡ ἀναχώρηση τῶν Ἀντιοχειανῶν ἀπὸ τὴν Ἔφεσο, ἀφήνοντας οὐσιαστικά διρημένη⁴⁹ τὴν Ἐκκλησία σὲ δύο μερίδες· ἀπὸ τὴ μία τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴς Ἐκκλησίας Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν ἐπιτυχή προσπάθεια γιὰ τὴν ἄρση τοῦ ἀδιεξόδου καὶ τὴν ἀποφυγὴ τῆς τελικῆς ρήξης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀνέλαβε λίγο ἀργότερα καὶ ἔπειτα ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ Ἀκακίου Βεροίας καὶ προτροπὴ τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας, ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης, τοποθετοῦμενος οὐσιαστικά στὸ ἐπίκεντρο τῶν ἐπερχομένων γεγονότων τῶν ἐτῶν 432 καὶ 433.

J.-N., «Theodoret of Cyrus. Bishop and Exegete», στὸ BLOWERS P.M. (ed.), *The Bible in Greek Christian Antiquity*, (Bible Through the Ages 1), Notre Dame 1997, σ. 163-193. HILL R.CH., Theodoret, «Commentator on the Psalms», *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 76,1 (2000), σ. 88-104. HILL R.CH., «Theodoret's Commentary on Paul», *Estudios Biblicos* 58,1 (2000), σ. 79-99. GUINOT P.M., «Theodoret of Cyrus (ca. 393 458)», στὸ KANNENGIESSER CH. (ed.), *Handbook of Patristic Exegesis. The Bible in Ancient Christianity*, (The Bible in Ancient Christianity 1), Leiden-Boston 2004, σ. 885-918. CLAYTON P.B.Jr., *The Christology of Theodoret of Cyrus. Antiochene Christology from the Council of Ephesus (431) to the Council of Chalcedon (451)*, Oxford 2007. FAIRBAIRN D., «The Puzzle of Theodoret's Christology. A Modest Suggestion», *Journal of Theological Studies* (NS) 58,1 (2007), σ. 100-133. SCHOR A.M., «Theodoret on the "School of Antioch". A Network Approach», *Journal of Early Christian Studies* 15,4 (2007), σ. 517-562. SINOSSOGLOU N., *Plato and Theodoret. The Christian Appropriation of Platonic Philosophy and the Hellenic Intellectual Resistance*, Cambridge 2008. TEAL A., «How Authentic is the Antiochene Construction of Athanasius and his Theology in Nestorius and Theodoret?», *Studia Patristica* 48 (2010), σ. 33-39. VRANIC V., *The Christology of Theodoret of Cyrrhus. The Question of Its Development*, Milwaukee 2012. PAPADOYANNAKIS Y., *Christianity and Hellenism in the Fifth-Century Greek East. Theodoret's Apologetics against the Greeks in Context*, (Hellenic Studies 49), Cambridge, Mass. 2013.

48. YOUNG F.M. - TEAL A., *From Nicaea to Chalcedon*, σ. 315 ἔξ. HARDY E.R., «Cyrillus von Alexandrien», *TRE* 8 (1981), σ. 256. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., «Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β'», σ. 91 ἔξ. καὶ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., «Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...», σ. 38 ἔξ.

49. Ἦταν μάλιστα τόσο βαθὺ τὸ χάσμα πὸν εἶχε δημιουργηθεῖ, ὥστε περιγράφοντας τὴν κατάσταση οἱ αὐτοκράτορες Θεοδοσίος καὶ Βαλεντινιανός, νὰ ἀναφέρονται σὲ «πράγμα (...) φευκτὸν καὶ ἀπροσδόκητον ἐπὶ τῶν ἡμετέρων καιρῶν (...), ἱερῶν τῆς ἀληθοῦς θρησκείας διχόνοια, ἥτις καὶ πᾶσαν διηγῆσεως δύναμιν ὑπερβέβηκεν» Ἴσον θείου γράμματος ἀποσταλέντος διὰ Ἀριστολάου τριβούνου καὶ νοταρίου Ἰωάννη ἐπισκόπου Ἀντιοχείας περὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 3. Ἐπίσης ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'», σ. 615. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., «Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...», σ. 182.

2. Ἀκάκιος Βεροίας, Ἰωάννης Ἀντιοχείας, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ Παῦλος Ἐμέσης

Γιὰ νὰ κατανοηθοῦν οἱ λόγοι ποὺ ὑπαγόρευσαν τὴν ἐπιλογή τοῦ Παύλου ὡς ἐκπροσώπου τῶν Ἀντιοχειανῶν, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γίνῃ εἰδικότερη ἀναφορὰ στὴν στενὴ σχέση του μὲ τοὺς πρωταγωνιστὲς τῶν προσπαθειῶν γιὰ διαλλαγὴ Ἀκάκιο Βεροίας, Ἰωάννη Ἀντιοχείας καὶ ἁγ. Κύριλλο. Τὸ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης διατηροῦσε στενότητα πνευματικὸ δεσμὸ μὲ τὸν Ἀκάκιο Βεροίας ἔχει καταστῆ ἤδη σαφὲς ἀπὸ τὴν προηγούμενη παράγραφο, καθὼς καὶ ὅτι μέσῳ τοῦ ἐπισκόπου Βεροίας συνδεόταν ἐπίσης πολὺ στενὰ μὲ τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ ὅτι γνωριζόταν ὀπωσδήποτε ἤδη πρὶν ἀπὸ τὴν ἄφιξή του στὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ τὸν ἁγ. Κύριλλο. Εἰδικότερα, ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης ἦταν πνευματικὸ τέκνο τοῦ ἐπισκόπου Βεροίας καὶ πνευματικὸς ἀδελφὸς τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος, ἀναφερόμενος στὸν Ἰωάννη, προσφωνεῖ τὸν Ἀκάκιο «ὀσιώτατον καὶ ἀγιώτατον πατέρα ἡμῶν»⁵⁰, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀναφερόμενος στὸν Παῦλο, ἀποκαλεῖ ἐπίσης τὸν Ἀκάκιο κοινὸ τους πατέρα⁵¹. Ἐξαιτίας μάλιστα τοῦ στενοῦ αὐτοῦ δεσμοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως στὴ διευθέτηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἡ συνεργασία τῶν τριῶν ἀνδρῶν πρέπει νὰ ἦταν διαρκῆς, ἀρραγῆς καὶ ἀρμονικῆ, κάτι ποὺ δικαιολογεῖ τὸν πρωταγωνιστικὸ ρόλο τοῦ Ἀκακίου στὴ διευθέτηση τῆς κρίσεως καὶ κατ' ἐπέκταση τὴν ἐπιλογή τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης ὡς ἀντικαταστάτη του καὶ ἀπεσταλμένου τοῦ ἀντιοχειανοῦ ἀρχιεπισκόπου στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἀφοῦ ὁ Ἰωάννης τὸν ἐμπιστευόταν ἀπόλυτα λόγῳ τοῦ Ἀκακίου καὶ τῆς προσωπικῆς σχέσης ποὺ διατηροῦσε μαζί του, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲ διέθετε τὴν ἀπαιτούμενη πείρα στὰ διεκκλησιαστικὰ ζητήματα⁵² ὅπως ὁ γηραιὸς ἐπίσκοπος Ἐμέσης, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀπολάμβανε τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἁγ. Κυρίλλου⁵³, ἀφοῦ, πέραν τῆς ἀπειρίας του ὡς νέος ἐπίσκοπος,

50. *Λίβελλος*, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 6 (PG 77, 165 BC).

51. *ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 8 (PG 77, 172 A): «εὐθὺς καὶ παραχρῆμα ἀπεστείλαμεν τὸν κύριόν μου καὶ κατὰ πάντα θεοφιλέστατον καὶ ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Παῦλον, τοῦτο συναρέσαν καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ ὀσιωτάτῳ πατρὶ ἡμῶν Ἀκακίῳ...».

52. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἁγ. Κύριλλος, ὅταν προέκυψε τὸ ζήτημα τοῦ Ἀπολιναρισμοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη δὲν ἀπευθύνθηκε στὸν Ἰωάννη, ἀλλὰ στὸν Ἀκάκιο ὁ ὁποῖος ἐνημέρωσε τὸν Ἀντιοχείας καὶ μετέφερε κατόπιν στὸν Ἀλεξανδρείας τὴ συμφωνία του. Αὐτὸ, ὅπως τοῦ γράφει ὁ Ἀκάκιος, συνέβη καθὼς σὲ σχέση μὲ αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης ἦταν «νεωστὶ εἰς ἐπισκοπὴν ἐληλυθώς» *ΑΚΑΚΙΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 101 C. Παρ' ὅλ' αὐτὰ τὸν ὑπερασπίζεται, γράφοντας τὰ ἔξης σημαντικὰ στὸν ἀλεξανδρινὸ ἀρχιεπίσκοπο: «ἐποίησα δὲ ἀνα-

ἦταν στενὸς φίλος καὶ ὑποστηρικτῆς τοῦ Νεστορίου⁵⁴, ἐνῶ δὲν εἶχε καταφέρει νὰ ἐλέγξει καὶ νὰ συγκρατήσει τοὺς ἀκραίους Ἀντιοχειανοὺς ἐπισκόπους στὴν Ἔφεσο τὸ 431.

Ἀντίθετα, ὁ Ἀκάκιος ἀποτελοῦσε τὸ μοναδικὸ ἴσως πρόσωπο ἀπὸ τοὺς Ἀνατολικούς τὸ ὁποῖο ἐμπιστευόταν περισσότερο ὁ ἀλεξανδρινὸς ἀρχιεπίσκοπος, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος πού τὸν ἀντικατέστησε στὴν ἀποστολή, ἔγινε ἀποδεκτὸς χωρὶς ὑποψία ἢ ἐνδοιασμὸ ὡς ἀξιόπιστος συνομιλητῆς. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Βεροίας διατηροῦσε στενὸτατο σύνδεσμο μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας ἐνῶ ἦταν ἀκόμη ἀναγνώστης καὶ κατόπιν ἀρχιδιάκονος τοῦ Θεοφίλου, καθὼς ὁ Ἀκάκιος συνδεόταν καὶ συνεργαζόταν ἤδη πολὺ στενὰ μὲ τὸ δυναμικὸ προκάτοχο καὶ θεῖο τοῦ ἀγ. Κυρίλλου. Ἡ στενὴ αὐτῆ συνεργασία συνεχίστηκε μὲ βεβαιότητα καὶ μετὰ τὴν ἐκλογή τοῦ Κυρίλλου στὸ θρόνο τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ 412⁵⁵, ὅποτε εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀνέπτυξαν ἀπὸ κοινοῦ δράση στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ Ἀπολιναρισμοῦ⁵⁶, κατὰ τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι οἰκοδομήθηκε

γνωσθῆναι τὴν ἐπιστολήν τῆς σῆς θεοσεβείας, τῷ ἀγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ τῷ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ κατακούσας μετὰ πολλῆς τῆς συναισθήσεως καὶ συμπαθείας, τὰ αὐτὰ ἡμῖν βούλεται προσβυτικῆν ἄγουσιν ἡλικίαν, νεωστὶ εἰς ἐπισκοπὴν ἐληλυθώς» (ὄπ. παρ.). Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει συντεθεῖ μετὰ τὸ 427 καὶ πρὶν τὸ 431.

53. Τὸ γεγονὸς μάλιστα ὅτι ὁ Ἀκάκιος ἐπαίνεσε στὸν ἀγ. Κύριλλο τὸν Ἰωάννη ὑποδηλώνει προφανῶς τὴν διατακτικότητα ἢ καὶ τὴν ἀμφιβολία τοῦ Κυρίλλου γιὰ τὴ δυνατότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας νὰ ἐπιληφθεῖ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων μὲ τὴν ἀπαιτούμενη σοβαρότητα. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ γράφει ὁ Ἀκάκιος, ὅτι ὁ Ἰωάννης «τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀμάρξει ἐν τοῖς τῇ ἐπισκοπῇ προσεῖναι ὀφείλουσιν ἐπάθλοις, ὡς μέγα ἐπ' αὐτῷ φρονεῖν, καὶ σεμνύνεσθαι πάντας τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους» ΑΚΑΚΙΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 101 C.

54. Γι' αὐτὸ βλ. εἰδικότερα D. FAIRBAIRN, «Allies or merely friends? John of Antioch and Nestorius in the Christological controversy», *The Journal of Ecclesiastical History* 58 (2007), σ. 383 ἔξ.

55. Βλ. γι' αὐτὸ YANNEY R., «Life and Work of Saint Cyril of Alexandria», *Coptic Church Review* 19, 1-2 (1998), σ. 17. A. LOUTH, «Cyril of Alexandria», στὸ YOUNG F. - AYRES L. - LOUTH A. (eds.), *The Cambridge History...*, σ. 353. ΠΑΠΑΛΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 25.

56. Ἔτσι σὲ ἐπιστολὴ του ὁ Ἀκάκιος γράφει στὸν Κύριλλο, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχε ἀπευθύνει ἐπιστολὴ κατὰ τοῦ Ἀπολιναρίου, νὰ χειριστεῖ μὲ τὴ σύνεση πού τὸν διακρίνει τὸ ζήτημα, προκρινόμενου νὰ μὴν προκληθεῖ σχίσμα στὴν Ἐκκλησία (ΑΚΑΚΙΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 101 A). Τοῦ ζητᾶ μάλιστα νὰ ἐπιδείξει διαλλακτικότητα, «τὸ τοῖνον συνेतὸν καὶ συμπαθητικὸν καὶ ἐντελὲς τῆς σῆς Ἱερουσῆνης, καιροῦ καλοῦντος, ἐπιδείξασθαι καταξίωσον μεσαιουσύης σου τῆς ἀγιωσύνης, τῷ ὀηθέντι ρητῷ πρὸς τοὺς ἀκούσαντας καὶ διαρραγέντας· ὡστε

καὶ καλλιεργήθηκε μεταξύ τους αἴσθημα ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, ἐμπιστοσύνης καὶ τιμῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀκάκιος ἀποτελοῦσε γιὰ τὸν ἅγ. Κύριλλο τὸ πλέον φερέγγυο πρόσωπο πού θά διασφάλιζε τὴν ἐνιαία καὶ σταθερὴ στάση τῶν Ἀντιοχειανῶν καὶ ἰδιαίτερος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου, καθὼς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμπειροτάτος καὶ μετριοπαθῆς, διακρινόταν ἐπίσης γιὰ τὴν ὀρθοδοξία του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ μεγάλη ἐπιρροή πού ἀσκοῦσε ὡς πνευματικὸς ὀδηγὸς καὶ στενὸς συνεργάτης του στὸν ἀντιοχειανὸ ἀρχιεπίσκοπο, ἐνῶ τὴν μετριοπαθῆ τακτικὴ του στὴν εἰρηνικὴ διευθέτηση τῆς κρίσης⁵⁷ φαίνεται νὰ υἰοθετοῦσε καὶ ὁ Παῦλος⁵⁸, ὁ ὁποῖος ἀκολούθησε κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις τὴ διαλλακτικὴ καὶ ἥπια γραμμὴ τῶν Ἀκακίου καὶ Ἰωάννου⁵⁹, ἀποδεχόμενος τελικὰ τὴν καταδίκη τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου καὶ τὶς ἀποφάσεις τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου μὲ κορυφαῖο τὸν χριστολογικὸ ὄρο «Θεοτόκος» γιὰ τὴν Παρθένο Μαρία⁶⁰.

σου τὴν ἀγιοσύνην ἐκεῖνα φρονεῖσαι τὲ καὶ ἐπιτελέσαι, ἃ δυνήσεται» (101 B), ἐνῶ τὸν προτρέπει «τῇ προεποίῃ αὐτῇ συνέσει χρησαμένην, μεταχειρίσασθαι τὸ ἐπισυμβάν οὐκ ἀνεκτὸν ὄημα, ὡς δι' ὧν λαλεῖς, δι' ὃ πράττεις, τὸ ἀποστολικόν, καιροῦ καλοῦντος, ἐπιδείξῃ τὸ φάσκον» (101 D).

57. Ζητοῦσε δηλαδὴ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων μὲ «ἐντελῆ καὶ ἀηρητισμένην σύνεσιν», προκειμένου νὰ ἀποφευχθεῖ ὁ σκανδαλισμὸς τῶν πιστῶν ἢ «τὸ λυπεῖν καὶ διαταράττειν πολλοὺς τῶν εὐλαβῶν καὶ φιλοχρίστων» (ΑΚΑΚΙΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 101 1A) ἐνῶ, ὅπως τόνιζε, οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουν στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων νὰ ἐπιδεικνύουν «τὸ συνετὸν καὶ συμπαθητικόν» (*Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 101 B καὶ C).

58. Καὶ αὐτὸ, διότι, ὅπως ὑποστηρίζει ὀρθῶς ὁ VENABLES E., («Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718), ὁ «Paul was a sincere lover of peace, and above all things anxious to put an end to the disputes on points of faith, the mutual violence of which was a disgrace to the church, a scandal to the faithful, and a stumbling-block to unbelievers»

59. Παρ' ὅλο πού εἶναι βέβαιο, ὅτι ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας, συνδεόταν στενὰ καὶ ὑποστήριζε τὸ Νεστόριο, ἐν τούτοις ἤδη ἀπὸ τὸ 430 τὸν εἶχε προτρέψει νὰ δεχθεῖ τὶς ἀποφάσεις τῶν τοπικῶν συνόδων Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ νὰ υἰοθετήσῃ τὸν ὄρο «Θεοτόκος», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ κοινὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων καὶ ἀποδίδει τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἑξῆς: «εἰ δὲ σοὶ τινες τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπισήμων καὶ τοῦτο ὑπόθουιντο, οὐκ ἂν παραιτήσαιο ἀνενοδιάστως καὶ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον εἰπεῖν. Τούτου ἕνεκα ἐπὶ τὸ σὸν σὲ προτρέπω, προενεργεῖν, ἐκκαλούμενος ὅπερ μεμαθήκαμεν μὴ διασφάλλεσθαι τὲ φρονούντα, προστιθέντα δὲ ὄημα πράγματι καὶ ὄνομα πολλοῖς τῶν Πατέρων καὶ συντεθέν καὶ ὄηθὲν καὶ συγγραφὲν καὶ μὴ παραιτήσασθαι ὅλως ῥῆμα τὴν κατὰ ψυχήν ἔλεγχον εὐσεβῆ διάνοιαν. Τοῦτο γάρ τὸ ὄνομα οὐδεὶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων παρήτηται» ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Νεστόριον*, 4, ἐκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 1, σ. 95 (PG 77, 1453 D-1456 A). Ἐπίσης βλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Πατρολογία*, Γ, σ. 464 ἑξ. ΚΑΡΜΙΡΗ Ι.Ν., *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα...*, τ. Α', σ. 141 καὶ ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α', σ. 609.

60. Ἐνώπιον τοῦ ἁγ. Κυρίλλου ὁ Παῦλος διακήρυξε, «ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος Μαρία» *Εἰς τὴν Γέννησιν*, ἐκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 1433 A).

3. Τὰ κρίσιμα ἔτη 432-433 καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ Παύλου στὴν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας

Στὰ τέλη τοῦ θέρους τοῦ 431 κι ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχημένη προσπάθεια γιὰ διαλλαγὴ στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ αὐτοκράτορας Θεοδόσιος Β΄ ἀνέλαβε νέα πρωτοβουλία γιὰ διευθέτηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κρίσεως ὀρίζοντας ὡς ἐκπρόσωπό του τὸν τριβούνου καὶ νοτάρου Ἀριστόλαο. Ἡ νέα προσπάθεια θὰ διαρκούσε περίπου δύο ἔτη καὶ θὰ εἶχε τελικῶς ἐπιτυχή ἔκβαση, παρ' ὅλο πὺν ἡ ἔναρξή της ἦταν βίαιη καὶ ἀποτυχημένη, ἀφοῦ οὔτε μὲ τὴ φυλάκιση τῶν καθηρημένων καὶ ἀπὸ τίς δύο ὀμάδες ἐπισκόπων Νεστορίου, ἀγ. Κυρίλλου καὶ Μέμονα Ἐφέσου, οὔτε μὲ τὸν αὐστηρὸ περιορισμὸ καὶ τὴν ἄσκηση ἀφόρητων πιέσεων στοὺς ἐπισκόπους καὶ τῶν δύο μερίδων συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Παύλου Ἐμέσης, δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐπίτευξη τελικῆς συμφωνίας. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 431 ἀποφασίστηκε τελικὰ ἡ ἐξορία τοῦ Νεστορίου σὲ μονὴ τῆς Ἀντιόχειας καὶ ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ὑπολοίπων προκειμένου νὰ ἐπιστρέψουν σὲς ἔδρες τους.

Ἔτσι τὸ φθινόπωρο τοῦ 431 ὁ Παῦλος ἐπανερχεται στὴν Ἀντιόχεια καὶ ἀφοῦ ἐνημέρωσε τὸν Ἀκάκιον Βεροίας γιὰ τὰ γεγονότα, μετέβη στὴν Ἔμεσα. Ἐπειδὴ ὁμως λίγο ἀργότερα, μέσα στὸ χειμῶνα ἢ σὲς ἀρχὲς τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 432, ἡ βασιλικὴ ἀντιπροσωπεία, ἐφοδιασμένη μὲ αὐτοκρατορικὰ γράμματα καὶ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀριστόλαο⁶¹ ἔφτασε στὴν Ἀντιόχεια, ὅπου ζητήθηκε ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορα ἀπὸ τὸν Ἰωάννη καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους νὰ προβοῦν στὸν ἀναθεματισμὸ τῆς διδασκαλίας καὶ τὴν ἐπικύρωση τῆς καθαιρέσεως τοῦ Νεστορίου⁶², καθὼς εἶχε ἤδη ἐκλεγεί διάδοχός του στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Μαξιμιανός, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναζητήσουν ἀπὸ κοινοῦ τρόπο ἀποκαταστάσεως τῆς

61. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 249 B. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 172 A. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 184 C. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 248 A. Ἐπίσης βλ. ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α', σ. 616. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., *Ἑρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β', σ. 95 σημ. 1. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ.Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 184.

62. Ὅπως ἀναφέρεται στὸ βασιλικὸ γράμμα, γιὰ νὰ γίνῃ ἐφικτὴ ἡ ἐνότητα στὴν Ἐκκλησία εἶναι ἀπαραίτητο ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας νὰ δεχθῇ τὴν καθαιρέση καὶ νὰ ἀναθεματίσει τὴ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου («εἰ ὑπογράφοις τὴ καθαιρέσει Νεστορίου καὶ τὴν τούτου ἀναθεματίζουσι διδασκαλίαν»). [Ἴσον θείου γράμματος ἀποσταλέντος διὰ Ἀριστολάου τριβούνου καὶ νοταρίου Ἰωάννη ἐπισκόπου Ἀντιοχείας περὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, 2, ἐκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 4].

ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μετὸν ἅγ. Κύριλλο⁶³, ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης προσκλήθηκε καὶ πάλι προκειμένου νὰ λάβει μέρος σὲ τοπικὴ σύνοδο στὴ Βέροια⁶⁴ με σκοπὸ τὴν εἰρήνευση τῶν Ἐκκλησιῶν⁶⁵, τὴν ὁποία, ὑπακούοντας στὴν αὐτοκρατορικὴ ἐντολή, συγκάλεσε καὶ στὴν ὁποία προήδρευσε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης. Εἶναι βέβαιο ὅμως ὅτι πρωτεύοντα καὶ καθοδηγητικὸ ρόλο σ' αὐτὴν διαδραμάτισε ὁ Ἀκάκιος Βεροίας, ἐνῶ ἐνδεχομένως ἐνεργὸ ρόλο, λόγῳ τῆς συμμετοχῆς του στὴν ἀντιοχειανὴ ἀντιπροσωπεΐα στὴν Κωνσταντινούπολη, φαίνεται νὰ εἶχε καὶ ὁ Παῦλος. Ἡ σύνοδος ἀποφάσισε νὰ συντάξει καὶ νὰ ἀποστείλει στὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας μετὸν τριβούνο Ἀριστόλαο ἐκτενέστατη, «πολύστιχον», ἐπιστολή, μετὴν ὁποία ζητοῦσε σὲ ἀντίθεση μετὶς βασιλικῆς προτάσεις, ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀκυρωθοῦν ὅλα ὅσα ἔγραψε κατὰ τοῦ Νεστορίου ὁ ἅγ. Κύριλλος, ἐπιμένοντας μάλιστα ἰδιαίτερα στὴν ἀνάκληση τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων ἢ Ἀναθεματισμῶν, ἢ ὅπωςδήποτε στὴν ἀνασκευὴ ὀρισμένων ἐπίμαχων γιὰ τοὺς Ἀντιοχειανοὺς σημείων τους καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ τεθεῖ ὡς βάση γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ εἰρήνη τὸ σύμβολο τῆς Νίκαιας⁶⁶, καθόσον οἱ Ἀντιοχειανοὶ ἐπε-

63. Ὁ Ἰωάννης προτρέπεται ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες, «ὕμᾶς, σέ τε φαιμέν καὶ τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλον, συμβάντας ἀλλήλοις ἀποθέσθαι τὴν μεταξὺ ὑμῶν δυσχερείαν τε καὶ ἀμφισβήτησιν, ἐπαγγελαμένον ὧν προείπομεν εὐλαβεστάτων ἀνδρῶν...» Ἰσὸν θείου γράμματος ἀποσταλέντος διὰ Ἀριστολάου τριβούνου καὶ νοταρίου Ἰωάννη ἐπισκόπου Ἀντιοχείας περὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, 2, ἐκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 3-4. Ἐπίσης, περιγράφοντας ὁ Ἰωάννης τὸ σκοπὸ τῆς βασιλικῆς μεσιτείας, τονίζει ὅτι αὐτὴ ἀπέβλεπε στὸ «περιελεῖν τὰ σκάνδαλα ἐκ τοῦ μέσου, καὶ κατενῶσαι πᾶσαν ταραχὴν καὶ πᾶσαν λύπην» ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, PG 77, 172 A.

64. Συγκεκριμένα, ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, (Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 C) «συνήχθησαν μὲν πρὸς τὸν δσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον τῆς Βεροικῶν ἐπίσκοπον Ἀκάκιον, γράψαι τε πρὸς μετὸν παρεσκευάσαν ὅτι τὸν τῆς συμβάσεως τρόπον, ἦτοι τὸν τῆς εἰρήνης τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν οὐχ ἑτέρως γενέσθαι προσήκει, εἰ μὴ κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν» *πρᾶγμα πὸν χαρακτηρίζει ὡς αἴτημα «φορτικόν, καὶ βαρὺ».*

65. Ὡς ὅροι γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς εἰρήνης μάλιστα τέθηκαν, κατὰ τὸν ἅγ. Κύριλλο, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας νὰ ἀναθεματίσει τὴ νεστοριανικὴ διδασκαλία καὶ νὰ ἐπικυρώσει ἐγγράφως τὴν καθάρση τοῦ Νεστορίου («ἀναθεματίσαι δεῖ τὰ Νεστορίου δόγματα, καὶ ἐγγράφως ὁμολογήσαι τὴν καθάρσην αὐτοῦ» Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 B), ἀφ' ἑτέρου δὲ «ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ἀμνημονήσει τὸ διὰ τὴν ἀγάπην, καὶ παρ' οὐδὲν ἠγήσεται τὸ ὑβρίσθαι κατὰ τὴν Ἐφεσίων» (Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 B), *πρᾶγμα πὸν τὸν δυσκόλεψε ἐξαιρετικὰ, καθὼς τὸ θεωροῦσε ὡς ἔργο «παγχάλεπον τε καὶ δύσοιστον».*

66. «αἰτούντων, χρῆναι μὲν ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα κατὰ Νεστορίου παραλύεσθαι, καὶ ὡς ἄνωρα ὀρίεσθαι· συνθέσθαι δὲ μόνῳ τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως τῆς ὀρισθείσης παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐν τῇ Νικαίᾳ πόλει» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως,

δίωκαν όχι μόνο να μὴν ἰσχύσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀκυρωθοῦν ὅλα ὅσα ἔλαβαν χώρα σὲ βάρος τοῦ Νεστορίου⁶⁷, ἐπιδιώκοντας στὴν πραγματικότητα μὲ τὴν ἐπιστροφή στὴν πρὸ τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου κατάσταση, τὴν οὐσιαστικὴ κατάρρηση καὶ ἀγνόησή της.

Ἡ βασιλικὴ ἀντιπροσωπεῖ ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια μεταφέροντας τὴ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τῶν Ἀντιοχειανῶν, ἡ ἀνάγνωση τῆς ὁποίας προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τοῦ ἁγ. Κυρίλλου, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἀρνήθηκε νὰ ἱκανοποιήσει ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ αἰτήματά τους, ἀλλὰ προχώρησε καὶ στὴ συνταξὴ σκληρότατων ἀπαντητικῶν ἐπιστολῶν, οἱ ὁποῖες διακομίστηκαν ἀπὸ τὸν Ἀριστόλαο στὴν Ἀντιόχεια. Μὲ αὐτὲς δήλωνε στοὺς Ἀνατολικούς σαφῶς ὅτι σέβεται μὲν, ἀναγνωρίζει καὶ ἀποδέχεται πλήρως τὴν πίστη τῆς Νίκαιας⁶⁸, δὲν θὰ μποροῦσε ὅμως νὰ ἀνακαλέσει ὅ,τι ἔγραψε ἢ νὰ ἀναιρέσει ὅ,τι ἔπραξε κατὰ τοῦ Νεστορίου⁶⁹, γιὰ τὴν θὰ θεωρεῖτο ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀποδέχεται τὶς αἰρετικὲς του ἀπόψεις, τονίζοντας ταυτόχρονα ἰδιαίτερα τὴ συμφωνία

PG 77, 249 C. Ἔτσι, ὅπως γράφει ὁ ἁγ. Κύριλλος (*Θεογνώστω καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις*, PG 77, 168 C): «ὁ εὐγρηότατος καὶ θεοσεβέστατος Ἀκάκιος ὁ τῆς Βερροίας, προτραπείς παρά τινων τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, ἔγραψε πρὸς μὲ διὰ τοῦ κυρίου μου τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου Ἀριστολάου».

67. «σύμπαντα τά (...) γραφέντα ἐν τε ἐπιστολαῖς, καὶ τόμοις, καὶ βιβλίοις» ἐναντίον τοῦ Νεστορίου καὶ «μόνη δὲ ἐκείνη συνθέσθαι τῇ ἐν Νικαίᾳ παρά τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων ὀρισθείσῃ πίστει» ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 184 CD. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀφείλεται πιστεύουμε σὸ ὅτι ὁ Νεστόριος πού ἐγκαταβίβωνε κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ καὶ μέχρι τὸ 435 στὴ μονὴ Εὐτροπίου, λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια, ἐπηρέαζε τὰ πράγματα, διότι τοῦ «ἐπετραπὴ κατὰ τὸ οἰκεῖον ἐπαναξεῦξαι μοναστήριον, ὃ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς νυνὶ Θεοπολιτῶν διακείται, ... φασι δὲ νῦν τὸ Εὐπρεπίου προσαγορευέσθαι, ὃπερ ἴσμεν ταῖς ἀληθείαις πρὸ τῆς Θεοπολιτῶν διακείμενον, σταδίοις διεστηκὸς οὐ πλείοσι δύο. Φησι δ' οὖν αὐτὸς ὁ Νεστόριος, ὡς τετραετὴ χρόνον αὐτόθι διατρίψας, παντοίας ἔτυχε τιμῆς, καὶ παντοίων γερῶν ἀπέλαυσε» ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 7, PG 86/2, 2436 BC.

68. Σχετικὰ μὲ τὴν πίστη τῆς Νίκαιας ὑποστήριξε μάλιστα, πὼς «οὐδὲν τὸ παράπαν τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων παρασαλεύοντες», καθὼς «ἔχει γὰρ πάντα ὀρθῶς καὶ ἀλήπτως» ὅ,τι ἐκεῖ ἀποφασίστηκε. (*Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 184 D). *Γιὰ τὴ θέσιν τοῦ Συμβόλου τῆς Α΄ Οἰκ. Συνόδου σὶς συζητήσεις* βλ. ΦΕΙΔΑ ΒΑ. Ι, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α΄, σ. 616. ΛΙΑΛΙΟΥ ΑΘ. Δ., *Ἑρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β΄, σ. 119. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 184-185 καὶ FIEDROWICZ M., *Theologie der Kirchenväter*, Freiburg 2007, σ. 346 ἔξ.

69. Τόνισε δηλαδὴ στοὺς Ἀντιοχειανούς, πὼς ὅσα ἔγραψε ἐναντίον τοῦ Νεστορίου «ὀρθῶς (...), οὐδεὶς ἡμᾶς ἀναπέσει λόγος, ὡς οὐκ εὐγεγόναισιν (...)» *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 184 D.

τοῦ αὐτοκράτορα σὸ ζήτημα αὐτό⁷⁰, προκειμένου νὰ ὑπογραμμίσει στοὺς Ἀντιοχειανούς ὅτι ἡ καταδίκη τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ καθαίρεση τοῦ Νεστορίου ἦταν ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ βασιλικὴ ἐπιθυμία, ἀπαιτώντας μὲ τὴ σειρά του γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ νὰ ἀποδεχθοῦν τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου στὴν Ἔφεσο, νὰ ἀποκηρῦξουν τὸ Νεστόριο καὶ νὰ ἀναθεματίσουν τὶς κακοδοξίες του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐκλογή καὶ τὴ χειροτονία τοῦ Μαξιμιανοῦ ὡς κανονικοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως⁷¹.

Οἱ ἐπιστολὲς τοῦ ἁγ. Κυρίλλου ἐπιδόθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀριστόλαο στὸν Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος συγκάλεσε καὶ πάλι τοπικὴ σύνοδο στὴν Ἀντιόχεια, ὅπου μὲ τὴν παρουσία τοῦ Ἀκακίου Βεροίας καὶ τῆ συμμετοχῆ τοῦ Παύλου, ἐξετάστηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ ζήτημα καὶ κρίθηκε ἀπαραίτητη πλέον ἡ προσωπικὴ ἐπικοινωνία καὶ συνδιαλλαγή μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας⁷². Γι' αὐτὸ καὶ ἀρχικὰ ζητήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀκάκιο νὰ ἀναλάβει τὴν ἀποστολή, ἐκεῖνος ὅμως δήλωσε ἀδυναμία λόγῳ γήρατος καὶ ὑπέδειξε ὡς καταλληλότερο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης, στὸν ὁποῖο καὶ ἀνατέθηκε τελικὰ χωρὶς ἀντιρρήσεις ἡ ἀποστολὴ τῆς ἀπαντήσεως καὶ ἡ διενέργεια τῶν συζητήσεων σχετικὰ μὲ τὴν εἰρήνευση τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀφοῦ τῦγχανε πρόσωπο κοινῆς ἀποδοχῆς μεταξὺ τῶν Ἀντιοχειανῶν γιὰ τὴ «μεσιτεία»⁷³. Οἱ κυριότεροι λόγοι τῆς ἐπιλογῆς τοῦ Παύλου ὡς ἐκπροσώπου τῶν Ἀνατολικῶν ἦταν συνεπῶς οἱ ἑξῆς: α) ὁ Ἀκάκιος Βεροίας ἀδυνατοῦσε, λόγῳ προχωρημένου γήρατος⁷⁴ νὰ ἀναλάβει τὴν ἀποστολή

70. «*χρηῖνα δὲ μᾶλλον αὐτούς, κατὰ γὰρ τὸ δόξαν καὶ τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ*» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 D-185 A καὶ Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 249 C-252 A.

71. «*τὸν τῆ τοῦ Σωτῆρος δόξη μεμαχημένον...ἀναθεματίσαι δὲ καὶ τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ δυσφημίας, ὁμολογήσαι τὴν καθάρειν αὐτοῦ καὶ συναινέσαι τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ὀσιωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ*» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 185 A καὶ Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 252 A.

72. «*κατὰ πρόσωπον εἰς πέρας ἀγαγεῖν*» τὸ ζήτημα. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, PG 77, 172 B.

73. Ἐπρόκειτο δηλαδὴ, ὅπως γράφει στὸν ἁγ. Κύριλλο ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας, περὶ «*τοῦ τὰ πάντα θεοσεβεστάτου ἀμφοτέροις ἡμῖν, τοῦ κυρίου Παύλου τοῦ ἐπισκόπου*» ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, PG 77, 248 A. Ἐπ' αὐτοῦ βλ. ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α', σ. 617. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., Ἐρμηνεῖα τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β', σ. 95. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας..., σ. 188 καὶ SCHOR A. M., *Theodoret's People*, σ. 96.

74. Ὁ Ἀκάκιος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν περὶπου ἑκατὸ ἔτων, καθὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 332. Γι' αὐτὸ βλ. BARDY G., «*Acace de Bérée et son rôle dans la controverse nestorienne*», *Revue de*

καὶ νὰ ταξιδέψει στὴν Ἀλεξάνδρεια, β) ὁ Παῦλος ἀπολάμβανε τῆς ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης τοῦ Ἀκακίου⁷⁵, τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων⁷⁶, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἁγ. Κυρίλλου⁷⁷, γ) ἦταν φορέας καὶ θιασώτης τῆς μετριοπαθοῦς στάσεως τοῦ ἐπισκόπου Βεροίας στὰ ἐκκλησιαστικά ζητήματα, δ) διέθετε πολύτιμη πείρα καὶ ἐξαιρετικὲς ἱκανότητες στὴ διαχείριση τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ε) χαρακτηριζόταν ἀπὸ μελιχιότητα καὶ διαλλακτικότητα στὴ διεξαγωγή τοῦ διαλόγου, ἀλλὰ καὶ βρισκόταν σὲ προχωρημένη ἡλικία, καὶ τέλος στ) ἦταν κάτοχος σημαντικῆς θεολογικῆς παιδείας⁷⁸, δεδομένα πὺν τὸν καθιστοῦσαν ὡς τὸ πλέον κατάλληλο πρόσωπο γιὰ νὰ διαλεχθεῖ θεολογικὰ καὶ νὰ διαπραγματευθεῖ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας μὲ τὸν ὀξύτατου χαρακτήρα, ἀλλὰ κορυφαῖο θεολόγο ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας.

Στὴν Ἀλεξάνδρεια, συνεπῶς, ὁ Παῦλος μετέβη ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννη καὶ τῆς ἀντιοχειανῆς συνόδου, ἀντικαθιστώντας ὁμῶς στὴν πραγματικότητα, κατόπιν ἐπιθυμίας του, τὸν πνευματικὸ τοῦ πατέρα Ἀκάκιο Βεροίας, καθὼς, ὅπως ὁ ἴδιος τονίζει στὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, «ὁ τὲ προειρημένος ἅγιος Ἰωάννης, καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Ἀκάκιος (...) ἀπέ-

Sciences Religieuses 18 (1938), σ. 2 ἔξ. ΧΡΗΣΤΟΥ Π. Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 407. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ Γ. Ι., «Ἀκάκιος ὁ Βεροίας», *ΘΗΕ* 1 (1962), στ. 1169. WINDAU B., «Acacius von Beroä», *LACL*, σ. 4. QUASTEN J., *Patrologia*, vol. II, σ. 486. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 417.

75. Ἐπ' αὐτοῦ παρατηρεῖται ὀρθῶς ἀπὸ τὸ ΦΕΙΔΑ ΒΑ. Ι., (*Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α', σ. 616) ὅτι ὁ Παῦλος ὑπῆρξε εὐνοούμενος καὶ ἐμπιστος συνεργάτης, ἴσως καὶ μαθητῆς τοῦ Ἀκακίου Βεροίας.

76. Ἔτσι ἡ τοπικὴ σύνοδος τῆς Ἀντιόχειας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰωάννη καὶ τὸ ἐξοχότερο ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἀκάκιο Βεροίας, συμπεριλαμβανομένου σ' αὐτὴν ὅπωςδήποτε καὶ τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου, «ἐντελλάμενοι αὐτῷ <ἐνν. τῷ Παύλῳ>, ὥστε καὶ ἀνθ' ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ εἰς πρόσωπον ἡμέτερον, τυπῶσαι μὲν τὰ περὶ εἰρήνης, ὅπερ ἐστὶ προηγούμενον, ἐγχειρίσαι δὲ τῇ σὴ θεοσεβείᾳ τὴν ἔκθεσιν τὴν παρ' ἡμῶν συμφώνως γενομένην περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἀπεστείλαμεν τῇ σὴ θεοσεβείᾳ διὰ τοῦ προλεχθέντος θεοφιλεστάτου ἀνδρός» ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 172 B. Πρβλ. καὶ C. SCHMIDT, «Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487.

77. Καὶ τοῦτο λόγῳ τοῦ πνευματικοῦ τοῦ πατέρα Ἀκακίου Βεροίας, καθὼς ἦταν ἤδη γνωστὸς καὶ ἐκτιμοῦνταν ἡ ἐμπειρία καὶ τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος στὸ πρόσωπό του ὁμιλεῖ περὶ «ἀνδρὸς τοιοῦτου μεσιτεύοντος» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, PG 77, 176 A.

78. Σύμφωνα μὲ τὸν VENABLES E., («Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718), ὁ Παῦλος «was a man of vast experience in ecclesiastical matters, an accomplished theologian, possessed of great tact and courtesy, and one who –for unblemished holiness as well as for his advanced age– enjoyed the confidence and reverence of both parties».

στειλάν με πρὸς τὴν σὴν ὁσιότητα»⁷⁹. Ἀποστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης ὡς ἐκπροσώπου τῶν Ἀντιοχειανῶν ἦταν πρωτίστως νὰ διαπραγματευθεῖ τοὺς ὄρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ παράλληλα νὰ ἐπιδώσει τὴν «ἐκθεσιν» πίστεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας στὸν ἅγ. Κύριλλο⁸⁰, γι' αὐτὸ καὶ ἀφοῦ ἔλαβε ὁδηγίες ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Βεροίας καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀντιοχείας γιὰ τὸν τρόπο διεξαγωγῆς τῶν διαπραγματεύσεων, ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ τὴ συνοδεία τοῦ Ἀριστόλαου⁸¹, ὅπου κι ἔφθασε πιθανῶς στὰ μέσα Δεκεμβρίου τοῦ 432⁸². Ἐκεῖ κατέβαλε κάθε δυνατὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπίτευξη θεολογικῆς συμφωνίας⁸³, ἀφοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ κλίμα ἦταν πλέον πρόσφορο καὶ οἱ συνθῆκες εἶχαν ὀρμητικὴν ἰσχύος γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος στὴν Ἐκκλησίαν⁸⁴, γι' αὐτὸ καὶ ἡ παρουσία τοῦ Παύλου στὴν αἰγυπτιακὴ μεγαλόπολη τὸν χαροποίησε ἰδιαίτερος⁸⁵. Παρὰ τὴ θερμὴ ὑποδοχὴ ὅμως, οἱ

79. Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 6 (PG 77, 165 CD). Ἐπίσης ΦΕΙΔΑ Βλ. I., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α', σ. 616. Τὸ ὅτι ὁ Παῦλος προτάθηκε ἀπὸ τὸν Ἀκάκιο στὴν ἀντιοχειανὴ σύνοδο γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴν ἀποστολὴν, ὑπονοεῖται σαφῶς στὴν πρὸς τὸν Ἀνατόλιο ἐπιστολὴν του, τὴν ὁποία συνέταξε στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸν Ἰανουάριον τοῦ 433. Βλ. σχετικὰ ΠΑΥΛΟΥ ΕΜΕΣΗΣ, Πρὸς Ἀνατόλιον, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 139 (PG 84, 720 C-721 A).

80. Ὅπως ὁ ἴδιος τονίζει ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἅγ. Κύριλλο, σκοπὸς τῆς παρουσίας του στὴν Ἀλεξάνδρεια ἦταν «ὥστε συσκοπήσαι σου τῇ ἀγιότητι, τίνα δὴ τρόπον τὰ τῆς εἰρήνης ὀφείλει ἀσφαλῶς διατεθῆναι, καὶ τῇ ἀρίστη ταύτη πράξει τέλος τὸ δέον, καὶ λυσιτελὲς ἐπιτεθῆναι» Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 7 (PG 77, 165 CD).

81. Στὴν ἐπιστολὴν του ὁ ἅγ. Κύριλλος πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Θεόγνωστο καὶ Χαρμόσυνο (PG 77, 168 CD) ἀναφέρεται γενικῶς στὴν ἐπίσκεψιν τοῦ «τοῦ εὐλαβεστάτου Παύλου τοῦ τῆς Ἐμέσης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν», κατὰ τὴν ὁποία τελικῶς «πάντα ἐτυπώθη χρηστῶς μὲν, καὶ εἰρηρικῶς, ἀσφαλῶς δὲ καὶ ὡς ἔδει».

82. HARDY E.R., «Cyrillus von Alexandrien», TRE 8 (1981), σ. 256 καὶ ALEXOPOULOS S., «An Example ...», St. Vladimirs Theological Quarterly 45,4 (2001), σ. 341.

83. «ἀπεστείλαμεν τὸν κύριόν μου, καὶ κατὰ πάντα θεοφιλέστατον, καὶ ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Παῦλον τοῦτο συναρέσαν καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ πατρὶ ἡμῶν Ἀκακίῳ, καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις» ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξάνδρειας, PG 77, 172 A.

84. «ἐλθὼν οὖν, καὶ συντηχῶν, καὶ διαλεχθεῖς, εὔρον καὶ τὴν σὴν ὁσιότητα παρεσκευασμένην ἡμέρως, καὶ εἰρηρικῶς, καὶ ὡς ἀρχιερεῦσαι πρέπει, διαθεῖναι τὰ ἐν χερσίν» Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 7 (PG 77, 165 D-168 A).

85. Ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἅγ. Κύριλλος, μὲ ἀφορμὴν τὸ γεγονός τῆς ἀφίξεως τοῦ «θεοφιλεστάτου συλλειτουργοῦ καὶ ἀδελφοῦ Παύλου, θυμηδίας ἐμπεπλήρομεθα καὶ σφόδρα εἰκότως, ὡς ἀνδρὸς τοιοῦτου μεσιτεύοντος, καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν πόνοις ἐλομένον προσομιλεῖν, ἵνα τὸν τοῦ διαβόλου νικῆσιν φθόνον, καὶ συνάψῃ τὰ διηρημένα, καὶ τὰ μεταξὺ διερομιμένα σκάνδαλα περιελών, ὁμοιοῖα καὶ εἰρήνην στεφανώσῃ τὰς τε παρ' ἡμῖν, καὶ τὰς παρ' ὑμῖν Ἐκκλησίας» ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, PG 77, 176 A.

έπιστολές πού προσκόμισε ὁ ἐμεινὸς ἐπίσκοπος δὲν ἱκανοποίησαν καὶ πάλι τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, μὲ ἀποτέλεσμα ὄχι μόνο νὰ μὴν τὶς ἀποδεχθεῖ, ἀλλὰ νὰ θεωρήσει τὸ περιεχόμενό τους ὡς ἀπαράδεκτο καὶ ὑβριστικὸ γιὰ τὸ πρόσωπό του⁸⁶, παρ' ὅλο πού μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ἔλαβαν χώρα παράλληλα «πλειστοὶ μὲν ὄσοι, καὶ μακροὶ (...) λόγοι», προκειμένου ὁ ἅγ. Κύριλλος νὰ πληροφορηθεῖ μὲ ἐγκυρότητα τοὺς λόγους τῆς στάσεως τῶν Ἀντιοχειανῶν ἀπέναντι στὴ Σύνοδο καὶ νὰ κατανοήσῃ τὶς θεολογικὲς τους θέσεις.

Κατὰ τὶς μακρὲς καὶ ἐπίπρονες αὐτὲς συζητήσεις⁸⁷, ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης, ἔθεσε ἀρχικὰ τέσσερα βασικὰ ζητήματα, ἡ ἐπίλυση καὶ ἡ συμφωνία στὰ ὁποῖα θὰ διασφάλιζε κατὰ τὴν ἄποψη τῶν Ἀντιοχειανῶν τὴν εἰρήνη μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ πρῶτο ἀφοροῦσε καὶ πάλι τὴν προηγούμενη ἀπαίτησή τους γιὰ ἀνάκληση ὅλων ὄσων εἶχε ὑποστηρίξει προφορικὰ ἢ γραπτὰ ὁ ἅγ. Κύριλλος ἐναντίον τοῦ Νεστορίου, οὐσιαστικὰ δηλαδὴ τὴν ἀποκήρυξη τῶν ἔργων του κατὰ τοῦ Νεστορίου πρὸ τοῦ 431 καὶ τὴν ἀκύρωση τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου, ὅπως καὶ τὴ θεώρηση ὡς κοινῆς θεολογικῆς βάσεως γιὰ τὴν ἐνότητα τὸ Σύμβολο τῆς Νίκαιας⁸⁸. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ὄχι μόνο δὲν ἀποδέχθηκε τὸ αἶτημα τῶν Ἀντιοχειανῶν, ἀλλὰ, ἐνῶ δήλωσε σεβασμὸ στὴν πίστη τῆς Νίκαιας⁸⁹, τόνισε μὲ ἔμφαση στὸν Παῦλο ἀπορρίπτοντάς το, ὅτι ὅσα ἔγραψε ἐναντίον τοῦ Νεστορίου «ὀρθῶς (...) οὐδεὶς ἡμᾶς ἀναπαίσει λόγος, ὡς οὐκ εὖ γεγόνασιν»⁹⁰.

86. Ἐπειδὴ μάλιστα, ὅπως τονίζει γιὰ τοὺς Ἀντιοχειανούς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, «τούτων ἀμνημονήσαντας, τῶν ἀναγκαιοτέρων ἔχασθαι μᾶλλον ἐχρῆν σπουδασμάτων, ἠρώτων, εἰ ἐπικομίζεται γράμματα τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Ἰωάννου· εἶτα ἐμοὶ προεκόμεσεν ἐπιστολήν, ἃ μὲν ἐχρῆν ἔχειν, οὐκ ἔχουσαν, ὑπαγορευθεῖσαν δὲ μᾶλλον, οὐ καθ' ὃν ἔδει τρόπον παροξυσμοῦ γὰρ οὐ παρακλήσεως, εἶχε δύναμιν» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 185 B.

87. S. ALEXOPOULOS, «An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 341.

88. Μάλιστα ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἅγ. Κύριλλος, οἱ Ἀντιοχειανοὶ ἠθελαν νὰ τεθοῦν στὸ περιθώριο καὶ νὰ μὴν ἰσχύουν «σύμπαντα τὰ ... γραφέντα ἐν τε ἐπιστολαῖς, καὶ τόμοις, καὶ βιβλίοις, μόνῃ δὲ ἐκείνῃ συνθέσθαι τῇ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων ὀρισθείσῃ πίστει» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 CD. Πρβλ. καὶ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 252 AB

89. Ὅπως σημειώνει χαρακτηριστικὰ, «τῇ μὲν ἐκθέσει τῆς πίστεως, τῇ ὀρισθείσῃ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων κατὰ τὴν Νικαέων πόλιν, ἐπόμεθα πάντες, οὐδὲν τὸ παράπαν τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων παρασαλεύοντες· ἔχει γὰρ πάντα ὀρθῶς καὶ ἀλήπτως» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 D.

90. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 D.

Τὸ δεύτερο ζήτημα πὸν ἔθεσε ὁ Ἐμέσης καὶ μάλιστα μετ' ἐπιτάσεως καὶ «πλεῖστα παρακαλῶν», ἦταν ἡ ἀποκατάσταση τῶν καθηρημένων «παρὰ τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ»⁹¹ ἐπισκόπων Ἑλλαδίου⁹², Εὐθηρίου, Ἰμερίου καὶ Δωροθέου⁹³, ἐγχειρίζοντας ἐκ μέρους τους γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ κοινὴ ἐπιστολὴ παρακλήσεως καὶ μετανοίας, καὶ ζητώντας μὲ ἐπιμονὴ ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας νὰ ἀρθεῖ ἡ ποιὴ, διατεινόμενος μάλιστα ὅτι σὲ διαφορτικὴ περίπτωσι δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀποκατασταθοῦν οἱ σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν⁹⁴. Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, σημειώνει ὁ ἅγ. Κύριλλος, ὁ Παῦλος κατέβαλε πολὺ κόπο, θεωρώντας τὴ διευθέτησή του ὡς ἐνδειξὴ καὶ ἐπισφράγιση τῆς εἰρήνευσης τῆς Ἐκκλησίας⁹⁵, κάτι ὅμως πὸν καὶ πάλι δὲν ἔγινε ἀποδεκτό, καθὼς, ὅπως τοῦ δήλωσε, ἐπρόκειτο γιὰ αἴτημα πὸν ἀδυνατοῦσε νὰ ικανοποιήσῃ⁹⁶, ὑπογραμμίζοντας ὅτι οἱ ἐν λόγῳ καθηρημένοι ἐπίσκοποι, παρ' ὅλο πὸν τοὺς συγχώρησε γιὰ ὅσα ἔπραξαν ἐναντίον του⁹⁷, θὰ παραμείνουν «ἐν ᾧ καὶ νῦν εἶσι σχήματι» ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχε καμία ἀναφορὰ γιὰ τὸ θέμα τους στοὺς συμφωνηθέντες ὅρους τοῦ εἰρηνευτικοῦ σχεδίου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν⁹⁸, δηλώνοντας τελικὰ σπὸν Παῦλο, «ὅτι οὐδένα τῶν καθηρημένων ἐγὼ ποιοῦμαι λόγον», καθὼς καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ ἓνα τέτοιο ζήτημα αἰτία γιὰ τὴ διατήρησι

91. «οὐδὲ γὰρ τοὺς καθηρημένους παρὰ τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ κατεδεξάμεθα, ἢ κοινωνικοὺς ἔχειν, ἢ ἀπολύσαι τῆς ἐπενεχθείσης αὐτοῖς ψήφου» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Θεογνώστῳ καὶ Χαρμοσύνῳ* πρεσβυτέρους, PG 77, 168 D-169 A.

92. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εὐσεβίῳ* πρεσβυτέρῳ, PG 77, 288 B.

93. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 D. Πρβλ. καὶ KRISMANEK H.-B., *Das Briefkorpus Kyrrills von Alexandrien*, σ. 254.

94. Ὁ Παῦλος ζήτησε δηλαδὴ, «τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἀργῆσαι, διατεινόμενος μὴ ἑτέρως δύνασθαι τὴν εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν ἐνεχθῆναι πρὸς πέρας, εἰ μὴ προστεθεῖ καὶ τοῦτο» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252D.

95. Ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνεται, ὁ Παῦλος καὶ οἱ Ἀντιοχειανοὶ θὰ θεωροῦσαν «τὴν κατ' αὐτοὺς ὑπόθεσιν», δηλαδὴ τὴν ἀποκατάστασή τους στοὺς θρόνους τους ὡς ἐνδειξὴ καὶ ἐπιβεβαίωσι («τύπον») τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν (ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εὐσεβίῳ* πρεσβυτέρῳ, PG 77, 288 C).

96. «καὶ τοῦτο οὐκ ἔσσεσθαι πότε παρ' ἡμῶν» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 D.

97. «συγκχώρηκα δὲ τὴν εἰς ἐμὲ γενομένην παρ' αὐτῶν ὕβριν» (ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εὐσεβίῳ* πρεσβυτέρῳ, PG 77, 288C), ἀλλὰ «οὐδὲ γὰρ τοὺς καθηρημένους...κατεδεξάμεθα, ἢ κοινωνικοὺς ἔχειν, ἢ ἀπολύσαι τῆς ἐπενεχθείσης αὐτοῖς ψήφου» (ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Θεογνώστῳ καὶ Χαρμοσύνῳ* πρεσβυτέρους, PG 77, 168 D-169 A).

98. «οὐδεμία γέγονεν αὐτῶν μνήμη ἐν ταῖς συνθήκαις ταῖς περὶ τῆς εἰρήνης τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 D-253 A.

τῆς ἐκκλησιαστικῆς διάσπασης⁹⁹. Τελικά ὁμως, ἐπειδὴ δέχθηκε ἀκόμη ἰσχυρότερη πίεση ἀπὸ τὸν ἑμεσινὸ ἐπίσκοπο, ὑποχώρησε καὶ τοῦ δήλωσε ὅτι ἐνδεχόμενη ἀποκατάστασή τους δὲν ἦταν θέμα μόνον δικό του ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισκόπων Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, γι' αὐτὸ καὶ τὸν προέτρεψε νὰ παρακινήσει τοὺς καθηρημένους ἐπισκόπους νὰ ἀποστείλουν τὴν ἴδια ἐπιστολὴ καὶ στοὺς Σίξτο Ρώμης καὶ Μαξιμιανὸ Κωνσταντινουπόλεως, προκειμένου νὰ ληφθεῖ ἀπὸ κοινουῦ τελεσίδικη ἀπόφαση γιὰ τὸ αἴτημά τους¹⁰⁰.

Τὸ τρίτο ζήτημα ποῦ ἔθεσε ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης εἶχε θεολογικὸ χαρακτῆρα, καθὼς ζήτησε διευκρινιστικὲς ἐπεξηγήσεις σὲ κάποια ἀμφισβητούμενα σημεῖα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Ἀθανασίου «πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου»¹⁰¹, τὰ ὁποῖα θεωροῦνταν ὑποπτα γιὰ Ἀπολιναρισμὸ ἀπὸ τοὺς Ἀντιοχειανούς¹⁰². Πρὶν προβεῖ σὲ ὁποιαδήποτε συζήτηση, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἔθεσε τὸ θέμα τῆς γνησιότητος τοῦ κειμένου τῆς ἐπιστολῆς ποῦ κατεῖχε ὁ Παῦλος, ἀφοῦ, ὅπως τόνισε, τὸ περιεχόμενό της εἶχε παραποιηθεῖ καὶ νοθευθεῖ «παρὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν»¹⁰³. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ ὁ Ἐμέσης ζήτησε νὰ συγκρίνει τὸ κείμενο

99. «οὐ γὰρ ἦν ἀκόλουθον, ταύτης ἕνεκα καὶ μόνης τῆς αἰτίας εἰς διχόνοιαν τέμνεσθαι τὰς Ἐκκλησίας» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εὐσεβίῳ πρεσβυτέρῳ*, PG 77, 288 C.

100. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 253 A.

101. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου (PG 26, 1049 A-1069 B), συντάχθηκε τὸ 369 καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο ἀντιαπολιναριστικὸ κείμενο τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἀντιοχειανῶν ὑπῆρξε αὐξημένο ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό της, καθὼς ὁ Ἀπολιναριος προσπάθησε ἀνεπιτυχῶς νὰ δώσει πρῶτος ἀπάντηση στὸ πῶς τῆς ἐνώσεως τῆς θείας μετὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση στὴν ὑπόσταση τοῦ Λόγου. Ἔτσι ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ ὡς ἀπάντηση τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογίας στὸν Ἀπολιναρισμὸ, συνιστᾷ τὴν πρώτη προσπάθεια διατυπώσεως τῆς ἀλεξανδρινῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας καὶ φυσικὰ τὴ βάση τῆς χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου. Γι' αὐτὴν κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις τῶν ἐτῶν 432 καὶ 433 ἐν ΦΕΙΔΑ Βλ. I, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, σ. 618. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., *Ἑρμηνεῖα τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β'*, σ. 98 ἐξ. καὶ 138 ἐξ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 126 καὶ YOUNG F.M. - TEAL A., *From Nicaea to Chalcedon*, σ. 315 ἐξ.

102. Κατὰ τὶς συζητήσεις ποῦ εἶχε μετὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας ὁ Παῦλος, «περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, διεπυθάνετό μου, καὶ μάλα ἐσπουδασμένως, εἰ συναινῶ τοῖς γραφεῖσι παρὰ τοῦ τῆς αἰοδίμου μνήμης, καὶ τρισμακαρίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου πρὸς Ἐπίκτητον ἐπίσκοπον τῆς Κορινθίων» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 184 C.

103. «Ἐγὼ δὲ ἔφην ὅτι, εἰ σφάζεται παρ' ὑμῖν οὐ νενοθευμένον τὸ γράμμα, παραπελοίηται γὰρ τῶν ἐν αὐτῷ πολλὰ παρὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν, συναινέσαμι ἂν πάντῃ τε καὶ πάντως» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 184 C. Τὴν ἐπιστολὴ αὐτῆ, τονίζει ὁ ἅγ. Κύριλλος στὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας, παρέφθειραν κάποιοι («Ἐπειδὴ δὲ μεμαθήκαμεν, ὅτι

τῆς ἐπιστολῆς πού εἶχε φέρει μαζί του ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια μ' ἐκεῖνο πού κατεῖχε ὁ ἅγ. Κύριλλος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, προκειμένου νὰ διαπιστώσει τὸ βαθμὸ τῆς νόθευσης καὶ παραποίησης τοῦ ἀντιγράφου τῶν Ἀντιοχειανῶν. Πράγματι, ἀφοῦ ἔλαβε ὁ Παῦλος «ἀντίγραφα παλαιά» τῆς ἐπιστολῆς, τὰ συνέκρινε μὲ τὸ κείμενο πού κατεῖχε καὶ διαπίστωσε ὅτι ἦταν νοθευμένο, γι' αὐτὸ καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας νὰ ἀποστείλει ἀκριβῆς ἀντίγραφο μὲ τὸ αὐθεντικὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς στὴν Ἀντιόχεια, γιὰ νὰ ἐκλείψει ὁποιαδήποτε ὑπόνοια κακοδοξίας¹⁰⁴. Ἀποδεχόμενος καὶ ἀκολουθώντας μάλιστα τὴν προτροπὴ τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης ὁ ἅγ. Κύριλλος καὶ προκειμένου νὰ διαλύσει ὁποιαδήποτε παρεξήγηση ἐπ' αὐτοῦ, θεώρησε «χρήσιμὸν τε καὶ ἀναγκαῖον» νὰ ἀποστείλει πιστὸ ἀντίγραφο τῆς πρὸς Ἐπίκτητον ἐπιστολῆς «ἐξ ἀντιγράφων ἀρχαίων, τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ ἀπλῶς ἐχόντων»¹⁰⁵, προκειμένου νὰ πληροφορηθοῦν ὀρθῶς οἱ Ἀντιοχειανοὶ γιὰ τὴν χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ Μ. Ἀθανασίου¹⁰⁶.

Τὸ τέταρτο ζήτημα πού ἔθεσε ὁ Παῦλος ἦταν ἐπίσης θεολογικῆς φύσεως, συνδεόταν μὲ τὴν πρὸς Ἐπίκτητον ἐπιστολὴ καὶ ἀφοροῦσε τὴν ἐκ μέρους τῶν Ἀντιοχειανῶν κατηγορία ἐναντίον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας γιὰ ἀπολιναριστικὸ θεοπασχισμὸ, καθὼς ὑπῆρχε ὑπόνοια ὅτι δίδασκε τὸ παθητὸ τῆς

καὶ τὴν πρὸς τὸν μακάριον Ἐπίκτητον ἐπιστολὴν τοῦ πανευφήμου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, ὀρθοδόξως ἐχουσαν, παραφθείραντες τινὲς ἐκδεδώκασιν»), ὑπογραμμίζοντάς του, ὅτι τὸ αὐθεντικὸ τῆς περιεχόμενου εἶναι ἀπολύτως ὀρθόδοξο («μάλιστα δὲ τοῦ μακαρίου καὶ πανευφήμου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, τὸ κατὰ τι γοῦν ὅλως ἔξω φέρεσθαι παραιτούμενοι, πεπεῖσθω μὲν ἡ σὴ ὁσιότης, ἐνδοιαζέτω δὲ τῶν ἄλλων μηδεὶς»). ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, PG 77, 180 BC.

104. «Ὁ δὲ πρὸς τοῦτο ἔφασκεν ἔχειν μὲν καὶ αὐτὸς τὴν ἐπιστολὴν, βούλεσθαι δὲ καὶ ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀντιγράφων πληροφορηθῆναι, καὶ μαθεῖν, πότερον πότε τὰ αὐτῶν βιβλία παρεποιήθη, ἢ μή. Καὶ δὴ καὶ λαβὼν ἀντίγραφα παλαιά καὶ οἷς ἐπεφέρετο συμβαλόν, ἠύρισκε ταῦτα νοθευμένα καὶ προέτρεψεν ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν βιβλίων ἴσα ποιῆσαι, πέμψαι τε τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ· ὃ δὴ καὶ γέγονε» ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 184 CD. Τὰ αἶτια καὶ τὶς συνθήκες τῆς νοθεύσεως τῆς ἐπιστολῆς περιγράφει ὁ Κύριλλος στὴν Πρὸς Σούκηνσον Διοκαιοσαρείας, (PG 77, 237 A) ἐπιστολῇ του. Γι' αὐτὸ βλ. KRISMANEK H.-B., *Das Briefkorpus Kyrrills von Alexandrien*, σ. 254 σημ. 131.

105. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, PG 77, 181 BC καὶ Πρὸς Σούκηνσον Διοκαιοσαρείας, PG 77, 237 B.

106. Ἔτσι, γράφοντας ἀργότερα ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (Φλαβιανῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, PG 83, 1277 D) στὸ Φλαβιανὸ Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τὴν ὀρθοδοξία τῆς ἐπιστολῆς του ὑπογραμμίζει, ὅτι «τὴν τε τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἐν ἁγίοις Ἀθανασίου, ἣν πρὸς τὸν μακάριον Ἐπίκτητον ἔγραψεν, ἀσπασίως δεχόμεθα».

θείας φύσεως, αλλά και ότι ο Λόγος του Θεού προσέλαβε την ανθρώπινη φύση έξ ουρανού κατά την ενανθρώπησή του¹⁰⁷, δηλαδή ότι φρονοῦσε «ὡς ἐξ οὐρανοῦ κατακομισθέν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου (...) τὸ ἅγιον σῶμα Χριστοῦ»¹⁰⁸. Ἀπαντώντας ὁ ἁγ. Κύριλλος, ἀρνήθηκε κατηγορηματικά ὅτι εἶχε ποτὲ ἐκφράσει ὅπουδήποτε αὐτὴ τὴν ἀποψη¹⁰⁹. Ὅταν ἰσχυρίζεται, ὅτι εἶναι ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, τόνισε στὸν Παῦλο, δὲν ἐννοεῖ ὅτι κατῆλθε ἢ ἀνθρώπινη φύση ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀλλὰ προσπαθεῖ μὲ αὐτὸ νὰ ὑπογραμμίσαι τὸ γεγονός, ὅτι, παρ' ὅλο ποὺ ὁ Θεὸς Λόγος κατῆλθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση του μὲ τὴν ὁποία ἐνώθηκε ἀδιαίρετα, παρέμεινε ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ὡς Θεός. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν παύει καὶ μετὰ τὴν ἔνωση νὰ νοεῖται καὶ νὰ παραμένει ἕνας καὶ ὁ αὐτός, τέλειος κατὰ τὴ θεότητα καὶ τέλειος κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὡς ἕνα καὶ μοναδικὸ πρόσωπο, γι' αὐτὸ ὀνομάζεται βιβλικῶς «ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ»¹¹⁰.

107. Ἔτσι, ὅπως τονίζει, «ἐλθὼν γὰρ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ μνημονευθεὶς ἐπίσκοπος Παῦλος τῆς Ἐμεσηνῶν, ἔφασκεν ὅτι κατεψεύσαντο τινὲς τῆς σῆς εὐσεβείας, ὡς παθητὴν λεγούσης τῆς θεότητος φύσιν, καὶ ὅτι ἐξ οὐρανοῦ κατήνεγκε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ὁ Λόγος, καὶ ὅτι μετ' αὐτὸ ὑπέμεινεν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Εὐσεβίῳ πρεσβυτέρῳ*, PG 77, 289 B.

108. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, PG 77, 177 BC.

109. «οὔτε ἐν τόμῳ ἢ ἐπιστολῇ, οὔτε ἐν βιβλίῳ εὐρίσκομαι τί τοιοῦτο πώποτε εἰρηκῶς» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Εὐσεβίῳ πρεσβυτέρῳ*, PG 77, 289 BC. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ ἄλλο ἔργο του σημειώνει γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα, «ἐπουράνιος δὲ ἄνθρωπος νοεῖται Χριστός, οὐχ ὡς ἄνωθεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὴν σάρκα κατενεγκών, ἀλλὰ ὅτι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, καταβέβηκεν ἐξ οὐρανῶν, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν, δηλονότι, γέννησιν ὑπομείνας τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, μεμένηκεν ὅπερ ἦν, ἄνωθεν δηλονότι καὶ ἐξ οὐρανῶν, καὶ ἐπάνω πάντων ὡς Θεός, καὶ μετὰ σαρκός» (ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, 75, 1269 C). Ἐπίσης βλ. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., *Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β', σ. 115 ἐξ., 140 ἐξ.

110. «ὅταν δὲ λέγωμεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐχ ὡς ἄνωθεν, καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατενεχθείσης τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς τὰ τοιαῦτα φαιμέν, (...) ἐπειδὴ δὲ ἄνωθεν, καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσας ὁ Θεὸς Λόγος κεκένωκεν ἑαυτόν, μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ κεχηματίκεν Υἱὸς ἀνθρώπου μετὰ τοῦ μείναι ὁ ἦν, τοῦτ' ἐστὶ Θεός (ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ φύσιν ἐστίν), ὡς εἷς ἤδη νοούμενος μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐξ οὐρανοῦ λέγεται κατελθεῖν, ὀνόμασται δὲ ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ, τέλειος ὢν ἐν θεότητι καὶ τέλειος ὁ αὐτός ἐν ἀνθρωπότητι καὶ ὡς ἐν ἐνὶ προσώπῳ νοούμενος. Εἷς γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, κἂν ἢ τῶν φύσεων μὴ ἀγνοεῖται διαφορά, ἐξ ὧν τὴν ἀπόρρητον ἔνωσιν πεπεῖσθαι φαιμέν» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, 8-9, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 18-19 (PG 77, 177 D-180 B). Ἐπειδὴ ὅπως φαίνεται ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀντιχειανούς δὲν πείστηκαν ἢ δὲν ἀρκεστήκαν στὶς προφορικὰς ἐξηγήσεις του πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης, ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ τὸν κατηγοροῦν γιὰ ἀπόκλιση στὸν Ἀπολιναρισμὸ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας συμπεριέλαβε

Ἐκτὸς αὐτῶν ὅμως ὁ Παῦλος ἐπανεξέτασε μὲ τὸν ἅγ. Κύριλλο διὰ μακρῶν καὶ τὰ γεγονότα πού ἔλαβαν χώρα στὴν Ἔφεσο μετὰ τὴ Σύνοδο. Παρὰ τίς ἐπίπρονες καὶ μακρὲς συζητήσεις, κι ἐπειδὴ οἱ ἀπόψεις τῶν Ἀντιοχειανῶν δὲν εἶχαν μεταβληθεῖ, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας παρέμενε ἀνυποχώρητος στὶς θέσεις του, τὰ πράγματα καὶ πάλι ὀδηγήθηκαν σχεδὸν σὲ ἀδιέξοδο¹¹¹, ἀφοῦ οἱ ἐπιστολὲς πού προσκόμισε ὁ Παῦλος στὴν Ἀλεξάνδρεια «προσεποιούντο γὰρ καὶ μέμψεις προσάγειν, ὡς οὐκ ὀρθῶς τινῶν εἰρημένων, καὶ πεπραγμένων ἐν τῇ ἁγία συνόδῳ»¹¹², χωρὶς νὰ περιλαμβάνεται ἐκ μέρους τῶν Ἀντιοχειανῶν ἡ ἔγγραφη καὶ ρητὴ καταδίκη τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ ἅγ. Κύριλλος, μάλιστα, δήλωσε εὐθέως στὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης ὅτι ὄχι μόνο δὲν ἀποδέχεται τίς θέσεις πού διατυπώνονται στὰ συνοδικὰ γράμματα, ἀλλὰ οὔτε καὶ θεωρεῖ ὡς πλήρη καὶ ὀρθόδοξη τὴν ὁμολογία πίστεως πού τὰ συνόδευε¹¹³, ἐγγειρίζοντάς του παράλληλα κείμενο ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπισκόπους, ἡ ὁποία περιεῖχε ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν «κρηυτομένην ἐκ πατέρων (...) ὀρθὴν καὶ ἀκηλίδωτον πίστιν»¹¹⁴, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀπαίτηση γιὰ ἀποδοχὴ τῆς καθαιρέσεως καὶ καταδίκης τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, μὲ παράλληλη ἀναγνώριση τοῦ διαδόχου του Μαξιμιανοῦ, ὡς ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ σὲ περίπτωσι πού δὲ θὰ γινόταν ἀποδεκτὸ τὸ περιεχόμενό της, θὰ διέκοπτε τίς διαπραγματεύσεις.

Ἡ ἀποφασιστικὴ αὐτὴ στάσι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας φαίνεται ὅτι ἔδωσε διαφορετικὴ τροπὴ στὰ πράγματα, καθὼς ὁ Παῦλος, κατανοώντας προφανῶς τίς συνέπειες ἐνὸς νέου ἀδιεξόδου καὶ μιᾶς ἐνδεχόμενης ἀποτυχίας τῶν διαπραγματεύσεων, ἀλλὰ κι ἔχοντας γι' αὐτὸ σχετικὴ ἐξουσιοδότησι, μετέβαλε στάσι καί, ἀπολογούμενος πλέον πρὸς τὸν ἅγ. Κύριλλο γιὰ τὸ περιεχό-

καὶ τὸ θέμα αὐτὸ στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας, ἴσως κατόπιν προτροπῆς τοῦ Παύλου, καθὼς σημειώνει, ὅτι «ἐπειδὴ δὲ ἐπυθόμην τῶν φιλοσογεῖν εἰωθότων τίνας σφρηκῶν ἀγρίων δίκην περιβομβεῖν καὶ μοθηροὺς ἐρεύγεσθαι κατ' ἐμοῦ λόγους, ὡς ἐξ οὐρανοῦ κατακομισθὲν καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου λέγοντος τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δεῖν ᾤήτην ὀλίγα περὶ τούτου πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν» ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, 7, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 C).

111. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 185 B.

112. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 252 A.

113. Ἐπ' αὐτοῦ ΦΕΙΔΑ ΒΑ. I, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α', σ. 617. ΛΙΑΔΙΟΥ Δ. ΑΘ., Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β', σ. 95-96 σημ. 1.

114. Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 7 (PG 77, 168 A).

μενο τῶν ἐπιστολῶν τῶν Ἀντιοχειανῶν, διαβεβαίωσε «ἐνωμότως», δηλαδή με ὄρκο, ὅτι «μὴ τοιοῦτον ἐσχηκέναι σκοπὸν αὐτοῦς, ἐξ ἀπλότητος δὲ μᾶλλον ἐπὶ τὸ γράμμα ἐλθεῖν»¹¹⁵. Ἡ στάση αὐτῆ τοῦ ἐμεσινοῦ ἐπισκόπου, φαίνεται ὅτι ἔκαμψε τὴ σφοδρότητα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἁγ. Κυρίλλου, πείθοντάς τον κατ' ἀρχὰς νὰ μὴ διακόψει τίς συζητήσεις, καθὼς τοῦ τόνισε ἐπιπλέον ὅτι δὲν ὑπῆρχε δόλος ἐκ μέρους τῶν Ἀντιοχειανῶν καὶ ὅτι στὴν πραγματικότητα συμφωνοῦν μὲ τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου, γι' αὐτὸ καὶ ὅπως διαβεβαιώνει ἀργότερα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, παρεβλέψε ὅλα ὅσα ἄτοπα καὶ ὑβριστικὰ περιεῖχαν οἱ ἐπιστολές¹¹⁶ καὶ δέχθηκε νὰ προχωρήσουν οἱ εἰρηνευτικὲς διαπραγματεύσεις. Ἡ μεταβολὴ τῆς διαθέσεως τοῦ ἁγ. Κυρίλλου ὅμως συνδέεται μὲ βεβαιότητα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πειθὴ καὶ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸ πρόσωπο τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης λόγῳ τοῦ Ἀκακίου, καθὼς καὶ στὴν ἀμοιβαία ἐκτίμηση καὶ τὸ σεβασμὸ πού ὑπῆρχε μεταξὺ τους¹¹⁷. Ὡς ἐπισφράγισμα μάλι-

115. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 B. Πρὸβλ. καὶ ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., *Ἑρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β', σ. 103.

116. Ὅπως τονίζει, «ταύτην οὐ προσηγάμην· καιτοί γε δέον, ταῖς ἀπολογίαις τὴν ἐμὴν καταγοητεῦσαι λύπην, τὴν ἐπὶ γε τοῖς φθάσει, καὶ παρ' αὐτῶν γεγονόσι κατὰ τὴν Ἐφεσίων· καὶ εὐαφρόμως ἔφασκον παροξυνθῆναι κατ' ἐμοῦ, διὰ τοι τὸν ζῆλον τὸν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν δογμάτων. Ἄλλ' ἤκουον, ὅτι οὔτε ὁ ζῆλος αὐτοῦς κεκίνηκεν ὁ θεῖος, οὔτε τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ὑπερμαχόμενοι, συνετάττοντο κατ' ἐμοῦ, ἀλλὰ ταῖς ἀνθρώπων εἴξαντες κολακείαις, καὶ τὰς τῶν ἰσχυόντων τὸ τηρικὰδε φιλίας ἐφ' ἑαυτοῦς ἀρπάζοντες» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς*, PG 77, 185 B καὶ *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 B.

117. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ ὅπως τονίζει ὁ Παῦλος, ἐρχόμενος στὴν Ἀλεξάνδρεια, θεώρησε ὅτι «πρὸς ὀρθόδοξον ἀρίστην Πατέρα» *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 C). Καὶ αὐτὸ, διότι, σὲ σχέση μὲ τὴ θεολογία τοῦ Κυρίλλου, θεωρεῖ «ψελλίσματα» τίς δικές του θέσεις καὶ ζητᾶ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριό του νὰ ἀναμείνει ὥστε νὰ ἀκούσει «Πατὴρ τὴν σοφίαν...καλάμιον ποιμενικοῦ...καὶ σάλπιγγος μεγαλοφωνοτάτης» (*Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 1 [PG 77, 1444 B]). Τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας θεωρεῖ ἀκόμη «γενναῖον πατέρα» (*Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 11 [PG 77, 1437 C]) ὁ ὁποῖος μὲ παρηγορία καὶ θάρρος ὑπερασπίστηκε τὴν ὀρθόδοξη πίστη, γι' αὐτὸ καὶ τὸν παρακαλεῖ, «ὡς παιδοτροιβῆς» νὰ κρίνει τὰ λεγόμενά του, ἐνῶ μετὰ τὴν ὁμιλία του τὴν Κυριακὴ πρὸ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 432 τοῦ ζητεῖ νὰ ἀνέλθει στὸν ἄμβωνα καὶ νὰ συμπληρώσει τὸ λόγο του, δηλαδή «στεφανῶσαι τὸν κρατῆρα τῆς διδασκαλίας», προσφέροντάς τους «τὰ πολυτελῆ καὶ ποικίλα τοῦ Πνεύματος» λόγια του, προτρέποντάς τον, μάλιστα, νὰ ἐγερθεῖ ἀπὸ τὸ θρόνο ὡς ἐξῆς «ἐξεγέρθητι, ἢ δόξα μου· ἐξεγέρθητι ψαλτήριον, καὶ κιθάρα τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (*Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 11 [PG 77, 1437 B]). Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν τιμὴ τὴν ὁποία ἀπέδιδε στὸν ἁγ. Κύριλλο γιὰ τὴν ὁμολογουμένως μεγάλη θεολογικὴ ἀξία τοῦ ἔργου του καὶ τὴν ὀρθοδοξία τῶν φρονημάτων του, οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν καὶ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς προοπτικῆς του γιὰ τὴν εἰρήνευση τῶν Ἐκκλησιῶν.

στα τῶν προφορικῶν του διαβεβαιώσεων πρὸς τὸν ἀλεξανδρινὸ ἀρχιεπίσκοπο, ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης τοῦ ζήτησε νὰ προχωρήσει στὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μετὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας, ξεκινώντας πρῶτα ἀπὸ τὸν ἴδιο. Γιὰ νὰ συμβεῖ ὁμως αὐτό, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας τοῦ ζήτησε κατ' ἀρχάς, καθὼς εἶχε καὶ αὐτὸς ὑποβληθεῖ μαζί μετὰ τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀντιοχειανοὺς ἐπισκόπους στὸ ἐπιτίμιο τῆς ἀκοινωνήσεως, νὰ ὑποβάλλει γραπτῶς Λίβελλο¹¹⁸, πράγμα ποὺ ὁ Παῦλος ἔπραξε ἀμέσως, συνυποβάλλοντας καὶ τὴν «ἔκθεσιν» πίστεως τῶν Ἀντιοχειανῶν, καὶ μάλιστα, ὅπως τοῦ ἀπαίτησε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, προέβη κατόπιν καὶ σὲ δημόσια δικήρουξη τῆς πίστεώς του «ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ (...) τῇ μεγάλῃ» τῆς Ἀλεξανδρείας¹¹⁹.

Ὡς πρώτη κίνηση γιὰ τὴν τελικὴ διαλλαγὴ συνεπῶς, ὁ Παῦλος ὑπέβαλε μετὰ τὰ μέσα Δεκεμβρίου τοῦ 432 τὸν «Λίβελλον», καθὼς ὅπως φαίνεται ἦταν γι' αὐτὸ ἐξουσιοδοτημένος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη καὶ τὸν Ἀκάκιο, μετὰ τὸν ὁποῖο δήλωνε ἐγγράφως ὅτι ἀποδέχεται «τὴν κατάστασιν τοῦ ἀγιωτάτου καὶ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ, ἔχειν δὲ τὸν Νεστορίου, τὸν πρὸ τούτου γεγονότα τῆς μεγάλης Κωνσταντινουπόλεως, καθηρημένον», ἐνῶ διαβεβαίωσε ἐπίσης τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας ὅτι ἀναθεματίζει «τά ἐν διδασκαλίᾳ μέρει ἀσεβῶς αὐτῷ εἰρημένον»¹²⁰. Εἶναι ἄξιο προσοχῆς στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ τονιστεῖ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης δὲν καταδικάζει οὔτε προχωρεῖ σὲ ἀναθεματισμὸ τοῦ προσώ-

118. Ὅπως σημειώνει ὁ ἅγ. Κύριλλος, «οὐ πρότερον δὲ συναχθῆναι αὐτῷ συγκεχώρηκα, εἰ μὴ βιβλίον δούς ἐγγράφως, ἀνεθεμάτισε τὰ Νεστορίου δόγματα, καὶ ὁμολόγησεν ἔχειν αὐτὸν καθηρημένον, καὶ συντίθεσθαι τῇ χειροτονίᾳ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 252 B. Ὅπως παρατηρεῖ ἄλλοῦ ὁ ἅγ. Κύριλλος, «οὔτε ἀπλῶς τῷ μνημονευθέντι Παύλῳ τὴν κοινωνίαν δεδώκαμεν τὴν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ μόνου, εἰ μὴ προσήνεγκε πρότερον χάριτην, ὁμολογῶν ὅτι καὶ θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἀγία Παρθένος, καὶ ὅτι ἀναθεματίζει τὰ Νεστορίου δόγματα, λαβὼν δὲ καὶ εἰπεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φωνῇ τῇ μεγάλῃ εἶρηκεν ὅτι ὁμολογοῦμεν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον, καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ λέγοντας τοῦτο· καὶ ὅτι εἷς Υἱὸς καὶ Χριστὸς καὶ Κύριος, οὐ δύο» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Θεογνώστω καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις, PG 77, 169 A.

119. Στὴ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Παῦλος διεκήρυξε «ὅτι ὁμολογοῦμεν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον, καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ λέγοντας τοῦτο· καὶ ὅτι εἷς Υἱὸς καὶ Χριστὸς καὶ Κύριος, οὐ δύο» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Θεογνώστω καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις, PG 77, 169A.

120. Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 7 (PG 77, 168 A). Ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ VENABLES E., («Paulus, Bishop of Emesa», DCBL, σ. 1718) «Paul was then received into communion by Cyril on exhibiting a written document acquiescing in the deposition of Nestorius, anathematizing his writings, and recognizing his successor Maximian».

που και συνόλου του έργου του Νεστορίου, αλλά αποδέχεται μόνο την καθάρση του και καταδικάζει τα σημεία και τα μέρη εκείνα της διδασκαλίας του στα όποια κακοδοξεί, δηλαδή «ὅσα παρ' αὐτοῦ ἀσεβῶς λεχθέντα καὶ γραφέντα», ἐνῶ παράλληλα δηλώνει ὅτι αποδέχεται κι ἀσπάζεται «τὴν καθαρὰν, καὶ εὐλικρινὴν πρὸς ὑμᾶς κοινωνίαν τὴν ἐπιδοθεῖσαν τῇ σῇ θεοσεβείᾳ παρ' ἡμῶν διὰ βραχέων περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσεως ἔκθεσιν»¹²¹. Κατὰ συνέπεια, ὁ Παῦλος ἐπέδωσε οὐσιαστικά μὲ τὸ Λίβελλο συμπληρωματικὸ στὴν «ἔκθεσιν πίστεως» τῶν Ἀντιοχειανῶν κείμενο κι ἔτσι θεωρήθηκε ἀπὸ τὸν ἄγ. Κύριλλο ὅτι ἔχουν ἱκανοποιηθεῖ ὅλοι οἱ ὅροι τῆς εἰρήνευσης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, καθότι εἶχαν συμπεριληφθεῖ, α) ἡ διακήρυξη περὶ τῆς Παρθένου Μαρίας ὡς Θεοτόκου, β) ἡ ἀποδοχὴ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Νεστορίου, γ) ἡ ρητὴ καταδικὴ τῆς κακόδοξης διδασκαλίας του, δ) ἡ ἀναγνώριση τοῦ διαδόχου του Μαξιμιανοῦ, καὶ ε) ἡ ἐπιθυμία γιὰ ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας¹²². Μάλιστα ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ τοῦ Λιβέλλου, ἐπαίνεσε ἰδιαίτερως τὴν περὶ «τῆς τοῦ Λόγου ἐνανθρωπήσεως ἔκθεσιν», τὴν ὁποία ἀποδέχθηκε «ὡς ἰδίαν ...πίστιν»¹²³. Ἐπισφράγισμα τῆς ὀρθόδοξης ὁμολογίας τοῦ Παύλου ὑπῆρξε, ἡ ἐκφώνηση κατὰ τὴν περίοδο τῶν Χριστουγένων τῶν ὁμιλιῶν του «εἰς τὴν Γέννησιν» καὶ «εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν» στὸν καθεδρικὸ ναὸ τῆς Ἀλεξάνδρειας¹²⁴, ὅπου ἀνέπτυξε εὐσύννοπα καὶ περιεκτικὰ τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία περὶ τῶν δύο φύσεων καὶ τοῦ ἐνὸς προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὑποβάλλοντας ἀντίγραφο τῆς ἐκθέσεως πίστεως μαζί μὲ τὸ Λίβελλο κι ἐκφωνώντας τὶς δύο ὁμιλίες του στὸν καθεδρικὸ ναὸ τῆς Ἀλεξάνδρειας, μὲ πα-

121. Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 7 (PG 77, 168 B).

122. Τὰ ἀνωτέρω ἐπαναβεβαιώνει, μετὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Παύλου, ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας μὲ συνοδικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐξῆς «καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς συνθέσθαι τῆδε ψήφῳ τῆς ἁγίας συνόδου, τῇ ἐξενεχθείσῃ κατὰ Νεστορίου, ἔχειν τε αὐτὸν καθηρημένον, καὶ ἀναθεματίσαι τὰς δυσφήμους αὐτοῦ διδασκαλίας, διὰ τὸ τὰς παρ' ἡμῶν Ἐκκλησίας τὴν ὀρθὴν αἰεὶ καὶ ἀβέβηλον ἐσχηκέναι πίστιν (...). Συναινοῦμεν δὲ καὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ὀσιωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁγίας Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ, καὶ κοινωνικοὶ πᾶσιν ἐσμέν τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην θεοσεβεστάτοις ἔχουσι τε καὶ τηροῦσι πίστιν» ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Ἐπιστολὴ Εὐστάθ, Κυρίλλῳ καὶ Μαξιμιανῷ, PG 77, 165 A.

123. Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 7 (PG 77, 168 B).

124. Τὴν πληροφορία αὐτὴ διασώζει καὶ ὁ Εὐάγριος (Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 6, PG 86/2, 2432 C) τονίζοντας «Παύλου τε τοῦ Ἐμέσης ἐπισκόπου πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν γενομένου, ἐπὶ τε τῆς Ἐκκλησίας τὸν περὶ τούτου φερόμενον λόγον ὁμιλήσαντος».

ράλληλη αποκατάσταση τῆς κοινωνίας στὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸν ἅγ. Κύριλλο στὶς ἀρχές Ἰανουαρίου τοῦ 433, ὁ ἐμεσινὸς ἐπίσκοπος θεώρησε ὡς ἤδη λευμένο τὸ ὄλο ζήτημα γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς «καθαρᾶς κοινωνίας» καὶ τῆς ἀπαλοιφῆς ὄλων ὅσων συνέβησαν μεταξὺ τῶν δύο πλευρῶν, γι' αὐτὸ καὶ θεώρησε ἀπὸ μέρους τῶν Ἀντιοχειανῶν, ὅτι ἐπανέρχεται πλέον ἡ κατάσταση «εἰς τὴν προτέραν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι γαλήνην»¹²⁵. Ἡ ἐπίδοση τοῦ Λιβέλλου ὁμως¹²⁶ καὶ ἡ ἀποκατάσταση τῆς κοινωνίας μὲ τὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης, δὲν σήμαινε γιὰ τὸν ἀλεξανδρινὸ ἀρχιεπίσκοπο καὶ ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας μὲ τοὺς λοιποὺς Ἀντιοχειανούς, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ παρὰ τὴν ἐπίμονη ἀξίωση τοῦ Παύλου ν' ἀναγνωριστεῖ ὡς ἐκπρόσωπος τους καὶ νὰ δώσει ὁμολογία ἀντ' αὐτῶν¹²⁷ μὲ βάση τὴν ὁποία θὰ προχωρήσει ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ὅχι μόνο δὲν συγκατένευσε, ἀλλὰ ἀπαίτησε μὲ τρόπο ἐπίμονο καὶ φορτικὸ τὴν ἔγγραφη δήλωση καὶ ὁμολογία ὄλων ὅσων ὁ Παῦλος διακήρυξε καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιόχειας. Μάλιστα, ὅπως τοῦ τόνισε, ἡ ὁμολογία τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης ἦταν ἐπαρκῆς μόνο γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνίας μὲ τὸν ἴδιο, ὅχι ὁμως καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς Ἀντιοχειανούς ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ὁποίων μποροῦσε νὰ ὑπογράψει μόνο ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας¹²⁸.

125. Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, II, 4, σ. 7 (PG 77, 168 B).

126. Ὁ Παῦλος μὲ τὸ Λίβελλο καταδίκασε «τὰς Νεστορίου δυσφημίας, καὶ ὁμολογεῖν αὐτοῦ τὴν καθαίρειν ἐγγράφως, καὶ τοῦτο δοῦν ὑπὲρ πάντων, καὶ ὡς ἐκ προσώπου πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 185 C.

127. Καὶ αὐτό, καθὼς τονίζεται ὅτι «ἡξίου μὲν, ὡς ὑπὲρ πάντων τῶν κατὰ ἀνατολὴν ὄντων θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων τὰ τοιαῦτα βιβλία δοῦς, μηδὲν ἕτερον ἡμᾶς προσαπαιτήσαι» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 252 BC. Ἐπ' αὐτοῦ βλ. ΦΕΙΔΑ ΒΛ. I, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α', σ. 617. ΛΙΑΔΙΟΥ Δ. ΑΘ., Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β', σ. 96 σημ. 1.

128. Γι' αὐτὸ καὶ παρατηρεῖ, ὅτι «ἀντενήνεγμα, λέγων τὸν παρ' αὐτοῦ προσκομιζόμενον χάριτην περὶ τούτου, ἀρέσκειν αὐτῷ μόνῳ πρὸς τὸ χρῆμα τυχεῖν τῆς παρὰ πάντων ἡμῶν κοινωνίας. Διεβεβαιούμην δέ, ὅτι πάντως τε καὶ πάντῃ ἐγγράφον ὁμολογίαν περὶ τούτων ἐκθέσθαι προσήκει τὸν εὐλαβέστατον καὶ θεοσεβέστατον τῆς Ἀντιοχείων ἐπίσκοπον Ἰωάννην» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 185 C. Καὶ αὐτὸ διότι, ὅπως ἐξηγεῖ ὁ ἅγ. Κύριλλος, στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης «οὐκ ἦλθε χάριτην ἔχων ὡς ἀναθεματίζοντος Ἰωάννου τὰ τοῦ Νεστορίου δόγματα, καὶ ὁμολογούντος ὅτι καθηρημένον ἔχουσι αὐτόν, ἀλλ' ἦσαν ἀπλῶς αἱ παρ' αὐτοῦ πεμφθεῖσαι ἐπιστολαὶ οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἔχουσαι, ἔφασκον ὅτι

Τὸ αἶτημα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἔγινε μὲν ἄμεσα ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὸν Παῦλο, φαίνεται, ὅμως, ὅτι ἐπιδείχθηκε ἐκ μέρους του καὶ τοῦ Ἀριστολάου ἀπροθυμία, μὲ συνέπεια νὰ παρατηρηθεῖ καθυστέρηση στὴν πραγματοποίηση τῆς ἀποστολῆς, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγ. Κύριλλος τοὺς μέμφεται γιὰ ἀκηδία καὶ ὀλιγωρία, ἐφόσον καθυστεροῦσε ἀδικαιολόγητα ἢ ἀναχώρηση γιὰ τὴν Ἀντιόχεια¹²⁹. Ἡ ἀπροθυμία τους εἶχε πιθανότατα σχέση μὲ τὸ φόβο ὅτι στὴν Ἀντιόχεια θὰ ἀντιμετώπιζαν ἰσχυρὴ ἀντίδραση καὶ ἴσως θὰ διακόπτονταν οἱ διαπραγματεύσεις, κάτι ποὺ ἀντιλήφθηκε ἐγκαίρως ὁ Ἀλεξανδρείας καί, ὅπως παρατηρεῖ, προκειμένου «*ἵνα μὴ νομισθῶμεν παραιτεῖσθαι τὴν εἰρήνην, εἰς ὑπερθέσεις ἔτι μακρὰς πεμπομένου τοῦ πράγματος, ἐγράψαμεν τὰ κοινωνικά*»¹³⁰. Ἀντὶ νὰ ἀναμένει δηλαδὴ τὴν ἀπάντηση τῶν Ἀντιοχειανῶν μὲ πρωτοβουλία τοῦ Παύλου ἢ τοῦ Ἀριστολάου, ἀνέλαβε ὁ ἴδιος νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας, συντάσσοντας κοινωνικά γράμματα καὶ ἐπιζητώντας τὴν εἰρήνευση καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας μὲ τὴν προϋπόθεση βέβαια νὰ καταδικασεῖ ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀντιοχειανοὺς ἐπισκόπους ἢ τουλάχιστον τοὺς ἐπισημότερους ἀπὸ αὐτούς, ἢ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου καὶ νὰ γίνουν ἀποδεκτὲς οἱ ἀποφάσεις τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου. Γιὰ τὴν πρωτοβουλία αὐτὴ ἐνθαρρύνθηκε πιθανότατα καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ἐμέσης, καθὼς, μαζὶ μὲ τὰ κοινωνικά γράμματα καὶ κατόπιν συνεννοήσεως μαζί του, συντέθηκε ἀπὸ τὸν ἅγ. Κύριλλο τελικὴ ὁμολογία πίστεως μὲ βάση τὸ Λίβελλο καὶ τὴν «ἔκθεσιν» τῶν Ἀντιοχειανῶν, τὴν ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας¹³¹.

Τὸ κείμενο τῆς ὁμολογίας καὶ τὰ ἐπίσημα κοινωνικά γράμματα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας μετέφερε στὴν Ἀντιόχεια ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης¹³² καὶ ὁ

οὐ δύναμαι τὴν κοινωνίαν ἀποδοῦναι αὐτῷ, πρὶν ταῦτα ποιήσῃ» Θεογνώστῳ καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις, PG 77, 169 A. Βλ. συναφῶς Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 185 A καὶ Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 252 C.

129. Ὅπως παρατηρεῖ, μάλιστα, «ὡς δὲ ἀκηδιῶντας εἶδον πρὸς τοῦτο, καὶ αὐτὸν τὸν εὐλαβεστάτον ἐπίσκοπον Παῦλον ὀλιγορίσαντα σφόδρα, καὶ τὸν κύριον καὶ μεγαλοπρεπέστατον τριβοῦνον καὶ νοτάριον Ἀριστόλαον, λύσιν δούς τῷ πράγματι» ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Θεογνώστῳ καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις, PG 77, 169B.

130. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Θεογνώστῳ καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις, PG 77, 169 B.

131. «ὑπηγορεύθη δὲ καὶ χάρις κατὰ γνώμην τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Παύλου, ἐν ᾧ ὀφείλει ὑπογράψαι καὶ ὁ τῆς Ἀντιοχείων» ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Θεογνώστῳ καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις, PG 77, 169 B. Βλ. ἐπίσης ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας..., σ. 191.

132. Ὁ VENABLES E., («Paulus, Bishop of Emesa», DCBL, σ. 1718-1719), παρατηρεῖ ἐπ'

Ἀριστόλαος μετὰ τὴ συνοδεία δύο ἀλεξανδρινῶν κληρικῶν¹³³, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν ἐντολὴ ἀπὸ τὸν ἅγ. Κύριλλο νὰ τὰ ἐπιδώσουν μόνο ἂν ὑπέγραφε προηγουμένως τὴν ὁμολογία πίστεως ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν περὶ αὐτὸν ἐπισκόπων, ὅποτε καὶ θὰ ἀποκαθιστᾶτο ἡ κοινωμία. Τὴ διαβεβαίωση μάλιστα ὅτι δὲν θὰ ἐπιδιοθοῦν τὰ κοινωνικὰ γράμματα ἂν δὲν ὑπογράψει ὁ Ἰωάννης τὴν ὁμολογία παρεῖχε μετ' ὄρκου καὶ ὁ Ἀριστόλαος¹³⁴. Ἡ ἄφιξη τῆς ἀντιπροσωπείας στὴν Ἀντιόχεια τὸ Φεβρουάριο ἢ τὸ Μάρτιο τοῦ 432 καὶ ἡ ἀνάγνωση τῆς ὁμολογίας πίστεως φαίνεται ὅτι προκάλεσε ἰσχυρὴ ἀντίδραση κυρίως ἀπὸ τοὺς ἀκραιούς Ἀντιοχειανούς, γι' αὐτὸ καὶ παρατηρήθηκε σχετικὴ καθυστέρηση στὴν ἐπιστροφή τῆς ἀποστολῆς, τὴν ὁποία ὁ ἅγ. Κύριλλος ἀποδίδει στὸν Ἀριστόλαο¹³⁵, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀναβλητικότητα τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας¹³⁶. Τελικῶς ὁ Ἰωάννης ἀποδέχθηκε τὸ κείμενο τῆς ὁμολογίας, τὸ ὁποῖο μάλιστα συμπεριέλαβε σὲ ἐπιστολὴ ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ προφανῶς τοὺς ἄλλους Ἀντιοχειανούς ἐπισκόπους, καθὼς ὁ ἀλεξανδρινὸς ἀρχιεπίσκοπος ἀναφέρει κατόπιν στὸν Ἰωάννη, ὅτι ὁ Παῦλος τοῦ προσκόμισε πλέον «*χάρτην*», «*ἀδιάβλητον ἔχοντα τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν, καὶ ταύτην συντετάχθαι διαβεβαιουμένου παρὰ τε τῆς σῆς ὁσιότητος, καὶ τῶν αὐτόθι θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων*»¹³⁷.

αὐτοῦ, ὅτι «*to quicken John's delay in accepting the terms of peace proposed by Cyril, Paul accompanied Aristolaus and a deputation of two of Cyril's clergy to Antioch, to lay before John for his signature a document recognizing Nestorius's deposition and the anathematizing of his teaching*». Ἐπίσης KRISMANEK H.-B., *Das Briefkorpus Kyrrills von Alexandrien*, σ. 254.

133. «*καὶ συνεξέπεμψα τῶ θανασιωτάτῳ Ἀριστολάτῳ δύο κληρικούς, ὥστε ἐὰν ὑπογράψῃ ὁ Ἰωάννης τῇ καθαρῶσει Νεστορίου καὶ ἀναθεματίσῃ αὐτοῦ δόγματα, δοῦναι τὰ κοινωνικά· εἰ δὲ μὴ, παρακατασχεῖν αὐτὰ, ἀναδεξαμένου ἐνωμότως τοῦ θανασιωτάτου Ἀριστολάου ὅτι οὐ μὴ παραδοθῆ τὸ χαρτίον*» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 251 C. Ὁ Κύριλλος ἀπέστειλε τοὺς διακόνους «*εὐλαβεστάτους Κάσιον καὶ Ἀμώνιον*». Τὰ ὀνόματα καὶ τὸ βαθμὸν τοὺς ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας στὴν *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, (PG 77, 248 B καὶ 248 C) ἐπιστολὴ του.

134. Ὁ Ἀριστόλαος μάλιστα διαβεβαίωσε τὸν ἅγ. Κύριλλο, ὅτι «*ἐὰν μὴ θελήσῃ ὑπογράψαι, εὐθύδρομῶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἀναδιδάσκων τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν βασιλέα ὅτι παρὰ τὴν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίαν οὐδὲν ἄλλ' ὁ τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ μὴ ἀγαπήσας τὴν εἰρήνην*» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Θεογνώσῳ καὶ Χαρισμῶν πρεσβυτέρους*, PG 77, 169 C.

135. «*ἐδυσχέραινε γὰρ ἐπὶ τῷ βράδει ὁ μνημονευθεὶς θανασιωτάτος τριβούνος Ἀριστόλαος*» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως*, PG 77, 252 C.

136. Γι' αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ «*ἀγαπητὸς Κάσιος ὁ διάκονος, εἷς ἐστὶ τῶν ἀπελθόντων ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ εἰπεῖν δύναται ὅσας ἡμέρας ἐκεῖ πεποίηκεν, οὐκ ἀποδοὺς αὐτῷ τὰ τῆς κοινωμίας γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ἐχειρογράφησε περὶ πάντων τούτων*» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εὐσεβίῳ πρεσβυτέρῳ*, PG 77, 289 C.

137. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I,

Στήν ἀπαντητική ἐπιστολή τῶν Ἀντιοχειανῶν ὁμολογεῖτο ἀπερίφραστα πλέον, ὅτι:

α) ἡ Παρθένος Μαρία εἶναι «Θεοτόκος»¹³⁸, καί μάλιστα «κατά ταύτην τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως ἔννοϊαν,(...) διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνῶσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα καόν»¹³⁹,

β) ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου πραγματοποιήθηκε μὲ τὸν τρόπο πού διδάχθηκε «ἐκ τε τῶν θείων Γραφῶν» καὶ ὅπως «ἐκ τε τῆς παραδόσεως τῶν ἁγίων Πατέρων παρειληφότες ἐσχῆκαμεν (...) οὐδὲν τὸ σύνολον προστιθέντες τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθείσῃ πίστει»¹⁴⁰,

γ) ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος «ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος», ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα κατὰ τὴ θεότητα καὶ ὁμοούσιος «ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα»¹⁴¹,

4, σ. 17 (PG 77, 176 C). Ἡ ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ τῶν Ἀνατολικῶν ὑπεγράφη ὑπὸ «τοῦ θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου Ἰωάννου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπιφανεστέρων» Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 252 C.

138. ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, 2, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 8 (PG 77, 172 B) καὶ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 176 C). Καὶ αὐτὸ διότι, ὅπως διαβεβαιώνει ὁ Κύριλλος, «ἅπας ἡμῖν ὁ περὶ τῆς πίστεως ἁγῶν συγκεκρότηται, διαβεβαιουμένοις ὅτι Θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἁγία Παρθένος» (Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, 7, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 18 (PG 77, 177 C)).

139. ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 172 D). Ἐπίσης ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 A) καὶ Εὐσεβίου πρεσβυτέρου, PG 77, 288 D.

140. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ ὁμιλήσει κανεὶς γιὰ τὸν τρόπο πού πραγματοποιήθηκε ἡ θεία ἐνανθρώπιση, καθὼς «ἐροῦμεν δὲ οὐ κατατολμῶντες τῶν ἀνεφίπτων, ἀλλὰ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς οἰκείας ἀσθενείας ἀποκλείοντες τοῖς ἐπιφύεσθαι βουλομένοις, ἐν οἷς τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον διασκηπτόμεθα» ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, 2, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 8 (PG 77, 172 C) καὶ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 176 CD). Ἐπίσης ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ Θεοδώρητος Κύρου, (Πρὸς Δίωσκορον Ἀλεξανδρείας, PG 83, 1269 B), ἀκολουθεῖ «τοῖς τῶν Πατέρων (...) ἔχνεσι, (...) καὶ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐν κεφαλαίῳ παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συναχθέντες ἀγιώτατοι Πατέρες». Γιὰ τὴ θέση τῶν Πατέρων στὴ Γ' Οἰκουμένη συνόδο βλ. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., Ἐρμηνεῖα τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β', σ. 119 καὶ FIEDROWICZ M., *Theologie der Kirchenväter*, σ. 266 ἔξ.

141. ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 8 (PG 77, 172 CD) ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 A) καὶ Θεοδώρητου Κύρου, Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὁσροηνῇ, ... μονάζοντας, PG 83, 1420 A.

δ) κατὰ τὴν ἐνανθρώπιση «*δύο γὰρ φύσεων ἔνωσις γέγονε· διὸ καὶ ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν*»¹⁴²,

ε) μετὰ τὴν ἔνωση ὑπάρχουν δύο φύσεις καὶ ἓνα πρόσωπο, καθὼς οἱ εὐαγγελικὲς καὶ πατερικὲς φωνὲς «*τὰς μὲν κοινοποιοῦντας, ὡς ἐφ' ἑνὸς προσώπου, τὰς δὲ διαιροῦντας, ὡς ἐπὶ δύο φύσεων*»¹⁴³,

στ) «*ἔχειν ἡμῶς Νεστορίον καθηρημένον*»¹⁴⁴,

ζ) «*ἀναθεματίζομεν τὰς φαύλας αὐτοῦ [Νεστορίου] καὶ βεβήλους κενοφωρίας*»¹⁴⁵,

η) «*συναινοῦμεν δὲ καὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ὀσιωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας*»¹⁴⁶ καὶ

θ) «*κοινωνικοὶ πᾶσιν ἐσμέν τοῖς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην θεοσεβεστάτοις ἐπισκόποις, ὅσοι τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον πίστιν ἔχουσί τε καὶ κηρύττουσιν*»¹⁴⁷.

Ἡ ἐπιστολὴ-ὁμολογία πίστεως αὐτή, ποῦ ἐξετάστηκε καὶ ἐνδεχομένως συμπληρώθηκε προηγουμένως ἀπὸ τὸ Θεοδώρητο Κύρου¹⁴⁸, ὑπογράφηκε ἀπὸ τὸν

142. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 172 D). ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 A) καὶ ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ καὶ Ὁσσορηγῇ, ... μονάζοντας*, PG 83, 1420 A.

143. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 173 A) καὶ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, 5, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 17 (PG 77, 177 AB).

144. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 173 A).

145. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 173 AB).

146. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 173 B).

147. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9 (PG 77, 173 B).

148. Τοῦτο συνέβη, διότι ὁ Θεοδώρητος δὲν ἦταν μόνο ὁ καλύτερος ἀντιοχειανὸς θεολόγος τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε συντάξει τὸ κείμενο τῆς «Ἀναφορᾶς» τὸ 431, τὸ ὁποῖο ἀποτελέσσε τελικὰ τὴ βᾶση τῆς «Ἐκθέσεως». Πρβλ. ἐπ' αὐτοῦ ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Α'*, σ. 617. ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., *Ἐρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Β'*, σ. 96 σημ. 1 καὶ 100 ἐξ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 38 ἐξ., 143 ἐξ. καὶ 196 ἐξ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Κύρου, ὄχι μόνο ἀποδέχθηκε τὴν Ἐκθεση ἀλλὰ φρόντισε στὴ συνέχεια, προκειμένου νὰ γίνει ἀποδεκτὴ, νὰ ἐξηγήσει ἀναλυτικότερα στοὺς Ἀνατολικούς τὸ περιεχόμενό της, ὅπως στὴν περίπτωσι τῶν μοναχῶν, ὡς ἐξῆς:

Ἰωάννη καὶ τοὺς Ἀντιοχειανούς ἐπισκόπους κι ἔγινε τελικὰ μετὰ τὴ συνδρομὴ τοῦ Παύλου ἀποδεκτὴ καὶ ἀπὸ τὸν ἅγ. Κύριλλο, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἔλεγξε καὶ συμπλήρωσε ἐπίσης τὸ κείμενό της, τὸ περιέλαβε καὶ τὸ ἀπέστειλε στὴν Ἀντιόχεια μετὰ τὴν περιφρημὴ ἐπιστολὴ «*Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί*»¹⁴⁹. Τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας μετέφερε μετὰ βεβαιότητα ὁ Παῦλος στὴν Ἀντιόχεια περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ἢ τὶς ἀρχὲς Μαΐου τοῦ 433¹⁵⁰, ὅπου ὁ Ἰωάννης καὶ

«Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν
τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,
τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ,
Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον
ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος·
πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς
γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα,
ἐπ’ ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν
δι’ ἡμᾶς καὶ
διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου
κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα
ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν
κατὰ τὴν θεότητα, καὶ
ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα·
δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονεν
δι’ ὃ ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν,
ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν»

ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, 5,
ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4,
σ. 17 (PG 77, 177 A).

149 Γιὰ τὸ κείμενο βλ. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 15-20 (PG 77, 173 C-182 C) καὶ ΛΙΑΛΙΟΥ Δ. ΑΘ., *Ἑρμηνεία τῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν κειμένων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Β’, σ. 379-383. Ἐπίσης ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Α’, σ. 617-618 καὶ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Σ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 194.

150. Γι’ αὐτὸ βλ. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1719. HARDY E.R., «Cyrillus von Alexandrien», *TRE* 8 (1981), σ. 256. ΦΕΙΔΑ ΒΛ. Ι., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, σ. 617-618. SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487. Η.-Β. KRISMANEK, *Das Briefkorpus Kyrills von Alexandrien*, σ. 254. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Πατρολογία*, Γ’, σ. 415.

151. Απαντώντας ὁ Θεοδώρητος, (*Πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Ἰωάννην μετὰ τὰς διαλλαγὰς*, 171, PG 83, 1484 A), στὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας μετὰ τὸν ἔλεγχο τῆς ἐπιστολῆς, τὸν διαβεβαιώνει ὅτι αὐτὴ συμφωνεῖ μετὰ τὴν ἀντιοχειανὴ διδασκαλία, καθὼς εἶναι «ἀντικρὺς ἐναντία τοῖς δώδεκα κε-

καὶ ὁμολογοῦμεν
τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,

Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον
ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος·
πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς
γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα,
ἐπ’ ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν
δι’ ἡμᾶς καὶ
διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου·

τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ
κατὰ τὴν θεότητα, καὶ
ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα·
δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονεν
διὸ ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν,
ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν»

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ,

Πρὸς τοὺς ἐν τῇ Εὐφρατηρίᾳ
καὶ Ὁσροηνῇ, ... μονάζοντας,
151, PG 83, 1420 A.

οἱ λοιποὶ Ἀντιοχειανοὶ ἐπίσκοποι, ἀφοῦ ἐξετάστηκε καὶ πάλι ἀπὸ ἐπιτροπὴ ἐπισκόπων ὑπὸ τὸν Θεοδώρητο Κύρου¹⁵¹, ἔκαναν ἀποδεκτὸ τὸ περιεχόμενό της, τὸ ὁποῖο ἀποτελέσει ἔκτοτε τὸν ἐπίσημο δογματικὸ ὄρο τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ συνετέλεσε ἀποφασιστικὰ στὴν ἀποκατάσταση τῆς ὁμολογιακῆς ἐνότητας καὶ εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, κἀτι τὸ ὁποῖο ὀφείλεται κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στὸν εἰρηνοποιὸ ἐπίσκοπο Ἐμέσης, ὁ ὁποῖος, στὸν ἀποχαιρετιστήριο λόγο του στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 433, τόνιζε μὲ ἔμφαση, ὅτι ἡ εἰρήνη εἶναι θεία ἐντολή, γιὰ τὴν ὁποία ὄχι μόνον μίλησε πρῶτος ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τῆ δώρισε στὸν ἄνθρωπο, ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ ὡς ἀρετὴ «πάντων τῶν ἀγαθῶν αἰτίαν τὴν ἐράσμιον καὶ τῷ Θεῷ φίλην ἦν ὁ Δεσπότης Χριστὸς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῇ οἰκουμένῃ ἐχαρίσατο»¹⁵². Ἀπευθυνόμενος μάλιστα πρὸς τὸν ἁγ. Κύριλλο, ὑπογράμμιζε μὲ ἐπιμονή, πὼς εἶναι ἀπαραίτητο πλέον «τὴν τῷ Θεῷ φίλην εἰρήνην πρυτανεῦσαι, παῦσαι τε τὰς ὀσημέραι ἐγγινομένης ταραχὰς ταῖς ἀγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις»¹⁵³.

4) Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Παύλου (433-±435)

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐπίτευξη τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν¹⁵⁴ ὀφείλεται κατὰ κύριο λόγο στὶς ἐνέργειες τοῦ Παύλου, κἀτι πού ἀναγνωρίστηκε τόσο ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας¹⁵⁵, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν Ἰω-

φαλαίαις, οἷς μέχρι τοῦ παρόντος ὡς ἀλλοτρίοις τῆς εὐσεβείας, πολεμοῦντες διετελέσαμεν». Καὶ αὐτό, διότι, κατὰ τοὺς Ἀντιοχειανούς, μὲ τὴν ἀποδοχὴ τῆς Ἐκθέσεως, ὁ ἁγ. Κύριλλος υἱοθέτησε τὶς δικῆς του θέσεις, ἐγκαταλείποντας οὐσιαστικὰ τὸ περιεχόμενο τῶν δώδεκα ἀνεματισμῶν: «ἀντέστημεν ἐν Ἐφέσῳ, καὶ οὐ πρότερον ἐκοινωνήσαμεν τῷ ταῦτα γεγραπτό, ἕως τοῖς παρ' ἡμῶν ἐκτεθεῖσι συνθέμενος, σύμφωνον αὐτοῖς διδασκαλίαν προσήρμοσεν, οὐδεμίαν τῶν κεφαλαίων ἐκείνων ποιησάμενος μνήμην» ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, Δόμῳ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας, 112, PG 83, 1309 D.

152. Περὶ εἰρήνης, PG 77, 1443 C.

153. Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, 4, σ. 6 (PG 77, 165 C).

154. Μετὰ τὴν συμφωνία, ὅπως διαβεβαιώνει ὁ ἁγ. Κύριλλος, «ἀποδεδώκαμεν τὴν κοινότητα» (ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Δονάτον Νικοπόλεως, PG 77, 249 CD) καὶ ἔτσι «πέπαιται τὸ μεσολαβοῦν καὶ ἀναφοιτῶν ἀλλήλων ἀναπειθὸν τὰς Ἐκκλησίας» (ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Πρὸς Ἀκάκιον Μελιτηνῆς, PG 77, 185 C), γεγονὸς πού ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας ὡς ἔζη: «Βούλομαι γὰρ μᾶλλον καὶ εὐχομαι, οὐ μόνον ἐμαυτὸν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς κυρίους θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς συνάψαι τῇ φίλῃ ἐμοὶ καὶ τιμῇ κεφαλῇ τῆς σῆς φημι γνησιότητος, ἣν περὶ πλείστου μὲν ἐποιούμην» ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, PG 77, 248 AB. Πρβλ. καὶ ΚΑΡΜΠΗ Ν. Ι., Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα ..., τ. Α', σ. 147.

155. «ἤσθημεν τοίνυν τῇ συντυχίᾳ τοῦ μνημονευθέντος θεοσεβεστάτου ἀνδρός· ὃς τάχα πού καὶ ἀγῶνας ἔξεν οὐ μικροῦς ὑπενόησεν, ἀναπειθῶν ἡμᾶς, ὅτι χρὴ συνάψαι πρὸς εἰρήνην τὰς

άννη Ἀντιοχείας¹⁵⁶, τὰ ἴχνη του χάνονται οὐσιαστικά μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀντιόχεια τὴν ἀνοιξη τοῦ 433. Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι θὰ ἔλαβε μέρος στὴ ἐκεῖ συγκληθεῖσα καὶ πάλι τοπικὴ σύνοδος, ὅπου παρέδωσε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου καὶ ἐνημέρωσε ἐπίσημα γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν διαπραγματεύσεων τοὺς ἀντιοχειανοὺς ἐπισκόπους, ἐνῶ πρωτίτερα θὰ συνάντησε καὶ θὰ ἐνημέρωσε τὸν πνευματικὸ του πατέρα Ἀκάκιο Βεροίας. Κατόπιν θὰ ἐπανῆλθε προφανῶς στὴν ἔδρα του στὴν Ἑμεσα, ὅπου συνέχισε γιὰ σχετικὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, λόγω προχωρημένου γήρατος, τὸ ποιμαντικὸ του ἔργο, καθὼς εἶχε ὑπερβεῖ ἤδη κατὰ πολὺ τὸ ὀγδοηκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας του, κάτι ποῦ θὰ πρέπει νὰ εἶναι πιθανότατα καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο οἱ πηγὲς σιωποῦν γιὰ τὸ πρόσωπό του, ἐφόσον θὰ ἀδυνατοῦσε πλέον νὰ συμμετέχει ἐνεργὰ στὰ ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατός του, παρ' ὅλο ποῦ εἶναι ἄγνωστος ὁ ἀκριβὴς χρόνος του¹⁵⁷, θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ λίγο μετὰ τὸ 433 καὶ μάλιστα περὶ τὸ 435¹⁵⁸, καθὼς ἤδη ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 430¹⁵⁹ ὁ Θεοδώρητος Κύρου ἀλληλογραφεῖ μὲ τὸ διάδοχό του Πομπηϊανό¹⁶⁰, ἐνῶ σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ του ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 449 πρὸς τὸ Δόμνο Ἀντιοχείας (443-450)¹⁶¹, ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ θὰ πρέπει νὰ εἶχε ἤδη κοιμηθεῖ πρὸ πολλοῦ, χαρακτηρίζεται μαζὶ μὲ τὸν Ἰωάννη Ἀντιοχείας (†442) καὶ τὸν Ἀκάκιο Βεροίας († 433/434) ὡς «μακάριος»¹⁶².

Ἐκκλησίας», διαβεβαιώνοντας ὅτι «ἐτοιμῶς δὲ οὕτως ἔχοντας ἐπὶ τοῦτο κατέλαβεν» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, PG 77, 176 B.

156. Ἔτσι τονίζει γιὰ τὸν Παῦλο ὅτι πρόκειται περὶ «ἀνδρὸς πάντων τῶν καθ' ἐαυτὸν ἀμελήσαντος, ὅπως ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ κατευνασθεῖν τὰ τῶν ταραχῶν, καὶ ἡ Θεῶ ἀρεστὴ γένοιτο συνάφεια» ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, *Πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας*, PG 77, 248 A.

157. «The time of Paul's death is uncertain» VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1719.

158. Ο ΚRISMANEK H.-B., (*Das Briefkorpus Kyrtills von Alexandrien*, σ. 254), ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Παῦλος κοιμήθηκε «zwischen 433 und 445», ὅπως καὶ ὁ SCHMIDT C., («Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487), ἐνῶ ὁ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Σ. Γ. (*Πατρολογία*, Γ', σ. 414) «λίγο μετὰ τὸ 433».

159. Στὸν Πομπηϊανὸ ἀπευθύνει παρακλητικὴ ἐπιστολὴ ὁ Θεοδώρητος Κύρου γιὰ συμπαράσταση στὸ καταδιωγμένο ἄρχοντα Κελεστιακὸ μὲ τὴν οἰκογένειά του (ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Πομπηϊανῶ ἐπισκόπῳ Ἑμέσης*, 36, PG 83, 1213 BC).

160. SCHOR A.M., *Theodoret's People*, σ. 113-114 καὶ 167. Τὸν Πομπηϊανὸ ἐπίσης διαδέχθηκε στὸ θρόνο τῆς Ἑμεσας τὸ 445 ὁ Οὐράνιος. Βλ. Schor A.M., ὅπ. παρ., σ. 114.

161. Τὸ ὅτι συντέθηκε ἡ ἐπιστολὴ τὸ διάστημα αὐτό, προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ τοῦ Θεοδώρητου περὶ «τῆς θρυλλομένης συνόδου», δηλαδὴ αὐτῆς στὴν Ἑφεσο τὸ 449, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν προσδοκᾷ «οὐδὲν (...) χρηστόν» (ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Δόμνω ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας*, 112, PG 83, 1309 A).

162. Στὸν Παῦλο ἀναφέρεται καθὼς ἐξιστορεῖ στὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀντιοχείας τὰ συμβάντα

III. Τὸ Συγγραφικὸ Ἔργο

Ἡ ἐνασχόληση τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης μὲ τὴ συγγραφή εἶναι βέβαιο ὅτι δὲν θὰ πρέπει νὰ ἦταν πληθωρική καὶ συστηματική¹⁶³, ἀλλὰ, ὅπως προέκυψε ἀπὸ τὴν διερεύνηση τοῦ βίου του, ὑπαγορευμένη κάθε φορὰ εἴτε ἀπὸ τὶς ποιμαντικές ἀνάγκες τῆς ἐπισκοπῆς του, εἴτε ἀπὸ τὴ διεκκλησιαστικὴ του δραστηριότητα κοντὰ σπὸν Ἀκάκιο Βεροίας καὶ εἰδικότερα ἀπὸ τὴν ἀνάμειξή του στὴν προσπάθεια ἀποκατάστασης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας κατὰ τὰ ἔτη 432 καὶ 433, ἀπ' ὅπου καὶ προέρχεται ἡ μέχρι σήμερα γνωστὴ περιορισμένης ἐκτάσεως συγγραφικὴ του παραγωγή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις ὁμιλίες καὶ δύο ἐπιστολὲς ποὺ συντάχθηκαν στὸ σύνολό τους στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὴν ἐκεῖ παραμονή του μεταξὺ Δεκεμβρίου τοῦ 432 καὶ Ἀπριλίου τοῦ 433, δηλαδὴ σὲ διάστημα πέντε μηνῶν¹⁶⁴. Εἶναι ἀπίθανο συνεπῶς τὰ παραπάνω σωζόμενα κείμενά του νὰ ἀποτελοῦν ὁλόκληρο τὸ Corpus τοῦ ἔργου του, παρ' ὅλο ποῦ δὲν ἔχει προκύψει ἔνδειξη γιὰ ὑπαρξὴ ἄλλου ἔργου τόσο ἀπὸ τὴ μέχρι σήμερα ἔρευνα τῆς χειρόγραφης παράδοσης, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλη σχετικὴ πηγαία μαρτυρία, κάτι ὅμως ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλείσει τὴν ὑπαρξὴ κειμένων ποὺ νὰ προήλθαν ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης καὶ νὰ ἔχουν χαθεῖ, ἂν ληφθεῖ μάλιστα ὑπ' ὄψιν ἡ πολυετής κηρυκτικὴ του δραστηριότητα στὴν ἐπισκοπή του.

Ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ περιορισμένης ἐκτάσεως διασωθέντος συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ Παύλου, τεκμηριώνεται ἐπίσης ἐπαρκῶς τὸ ἐπίπεδο τῆς πολὺ καλῆς θύραθεν καὶ ἐκκλησιαστικῆς παιδείας ποῦ κατεῖχε, κάτι ποῦ διαπιστώνεται σαφῶς καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι, ἂν καὶ οἱ ὁμιλίες του ἔχουν εἰδικὸ κηρυκτικὸ χαρακτῆρα, ἐν τούτοις διακρίνονται γιὰ τὴ συντομία καὶ τὴν περιεκτικότητά τους, γιὰ τὴ λιτότητα τῶν νοημάτων, τὴ σαφήνεια τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν πληρότητα

στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ 432 καὶ 433 ὡς ἐξῆς: «καὶ αὐτῶ δὲ τῶ ταῦτα γράψαντι (ἔνν. τῶ Κυρίλλῳ) ὁ μακάριος ἐπιστέλλων Ἰωάννης διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, προφανῶς αὐτοῖς ἐπεμέμψατο ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Ἀκάκιος» ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, *Δόμνῳ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας*, 112, PG 83, 1312 B.

163. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Σ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 415.

164. Συγκεκριμένα ὁ *Λίβελλος* συντάχθηκε μετὰ τὰ μέσα Δεκεμβρίου 432, ἡ ὁμιλία «εἰς τὴν Γέννησιν» τὸ τρίτο δεκαήμερο τοῦ Δεκεμβρίου 432, ἡ ὁμιλία «εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν» στὶς ἀρχὲς Ἰανουαρίου 433, ἡ ἐπιστολὴ «πρὸς Ἀνατόλιον», τὸν Ἰανουάριο τοῦ 433, ἡ ὁμιλία «εἰς τὴν Σταύρωσιν» ἢ «εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου», πρὸ τοῦ Πάσχα (μέσα Ἀπριλίου) 433, καὶ ἡ ὁμιλία «περὶ Εἰρήνης» τὸ Πάσχα, 23 Ἀπριλίου 433.

τα τῶν συλλογισμῶν τους, γιὰ τὴ γλωσσικὴ τους ἀριότητα καὶ τὴν ἀκρίβεια στὴ διατύπωση τῶν θεολογικῶν τους θέσεων, γιὰ τὴ σεμνότητα τοῦ ὕφους τους, τὴ σύνεση, καθὼς καὶ γιὰ τὴ μετριοπάθεια τοῦ συντάκτη τους¹⁶⁵. Ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης διαφαίνεται καθαρά, ὅτι κύριος σκοπός του ἦταν ἀφ' ἑνὸς νὰ οἰκοδομήσει τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιχειρηματολογήσει θεολογικὰ γιὰ τὴν ἐπιπλέον κατοχύρωση τῆς ἀλήθειας τῆς πραγματικότητας τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνώσεως τῶν δύο τελείων φύσεων στὴν ὑπόσταση τοῦ Λόγου, συνθέτοντας καὶ ἐναρμονίζοντας τὴν ἀντιοχειανὴ μὲ τὴν ἀλεξανδρινὴ θεολογικὴ παράδοση, ἀποδίδοντας δηλαδὴ συνοπτικά, ἀλλὰ ὀρθὰ καὶ μὲ πληρότητα τὴ διδασκαλίαν τοῦ ἁγ. Κυρίλλου καὶ τῆς Γ' Οἰκ. Συνόδου μὲ ἀντιοχειανὴ δομὴ καὶ ὀρολογία, καὶ ἐκπληρώνοντας τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας νὰ διακηρύξει τὸ περιεχόμενον τοῦ Λιβέλλου δημόσια ἐντὸς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀλεξάνδρειας¹⁶⁶, κατανοώντας τὴν ὁμολογίαν καὶ διατυπώνοντάς τὴν κατὰ τέτοιο τρόπον νὰ μὴν προσκρούει καὶ στὶς ἀντιοχειανὲς θεολογικὰς ἀρχάς.

Τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ Παύλου εἶναι, κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ, τὰ ἑξῆς:

1) Λίβελλος (CPG 6368)

Τίτλος: «Λίβελλος ἐπιδοθείς τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κυρίλλῳ παρὰ Παύλου ἐπισκόπου Ἐμέσης τοῦ ἀποσταλέντος παρὰ Ἰωάννου Ἀντιοχείας»¹⁶⁷.

Ἀρχή: «Τῷ δεσπότη μου τῶν πάντων ἔνεκα ἀγιωτάτῳ...».

Ὁ λίβελλος ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ γνωστὰ κείμενα τοῦ Παύλου καὶ ὑποβλήθηκε ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς στὸν ἁγ. Κύριλλον στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου καὶ συντάχθηκε, λίγο διάστημα μετὰ τὴν ἀφίξή του ἐκεῖ μετὰ τὰ μέσα Δεκεμβρίου τοῦ 432¹⁶⁸. Τὸ κείμενον συνιστᾷ τὴν συμπληρωματικὴν στὴν «ἔκθεσιν» τῶν Ἀντιοχειανῶν, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητι προσωπικὴ ὁμολογία πίστεως τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, μὲ βάση τὴν ὁποία προχώ-

165. Γιὰ τὸ λόγον αὐτὸ χαρακτηρίζεται ὀρθὰ ὁ Παῦλος «πολὺ καλὸς χειριστὴς τοῦ λόγου καὶ ἐκφραστὴς ἀνεπτυγμένης χριστολογίας» ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 415.

166. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ *Θεογνώστω καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις*, PG 77, 170 A.

167. Ed. Schwartz, ACO, II, 4, σ. 6 (PG 77, 165 B).

168. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», DCBL, σ. 1718. ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. Π., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 445. SCHMIDT C., Paulus von Emesa, LACL, σ. 487 καὶ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Σ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 415-416.

ρησε στην ἄρση τοῦ ἐπιτιμίου καὶ ἀποκατέστησε μαζί του μόνο¹⁶⁹ τὴν ἐκκλησιαστική κοινωνία, ἀφοῦ πρῶτα διαβεβαίωσε ἐγγράφως τὴν πίστη ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία εἶναι ἀληθὴς Θεοτόκος, ἀναγνώρισε τὴν καθάρση καὶ ἀναθεμάτισε τὴν κακόδοξη χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου, ἀλλὰ καὶ ἀποδέχθηκε τὴν ἐκλογή καὶ τὴ χειροτονία τοῦ Μαξιμιανοῦ ὡς κανονικοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως¹⁷⁰.

Ἐκδόσεις: Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 6-7 καὶ PG 77, 165 B-168 B.

2) Ὁμιλία εἰς τὴν Γέννησιν (CPG 6365)

Τίτλος: «Ὁμιλία Παύλου ἐπισκόπου Ἐμέσης λεχθεῖσα Χοιὰκ κθ' ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας, καθημένου τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, εἰς τὴν γέννην τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι θεοτόκος ἡ ἀγία παρθένος Μαρία καὶ ὅτι οὐ δύο υἱοὺς λέγομεν, ἀλλ' ἓνα υἱὸν καὶ κύριον τὸν Χριστόν, καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐγκώμια»¹⁷¹.

Ἀρχή: «Εὐκαιρον σήμερον τὴν ὑμετέραν ...»

Ἡ ὁμιλία συντέθηκε μετὰ τὴν ὑποβολὴ τοῦ λιβέλλου καὶ ἐκφωνήθηκε κατὰ τὸ συλλεῖτουργο τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης μετὰ τὸν ἅγ. Κύριλλο τὴν Κυριακὴ πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων στίς 29 Χοιὰκ (Δεκεμβρίου)¹⁷² τοῦ 432 στὴ μεγάλη Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς ἐκπλήρωση τῆς ὑπόσχεσής του, ὅτι τὸ περιεχόμενο τῆς γραπτῆς του ὁμολογίας (λιβέλλου), θὰ διακήρυττε καὶ δημόσια κατ' ἀπαίτηση τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ἀρχιεπισκόπου¹⁷³.

169. «οὔτε ἀπλῶς τῷ μνημονευθέντι Παύλῳ τὴν κοινωνίαν δεδώκαμεν τὴν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ μόνου, εἰ μὴ προσήνεγκε πρότερον χάριτην» (ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Θεογνώστω καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις*, PG 77, 169 A).

170. Ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης δηλαδή, δήλωσε ἐγγράφως ὅτι ἀποδέχεται «τὴν κατάστασιν τοῦ ἀγιοπάτου καὶ ὁσιωπάτου ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ, ἔχειν δὲ τὸν Νεστόριον, τὸν πρὸ τοῦτου γεγονότα τῆς μεγάλης Κωνσταντινουπόλεως, καθηρημένον», καθὼς καὶ ὅτι ἀναθεματίζει «τὰ ἐν διδασκαλίᾳ μέρει ἀσεβῶς αὐτῷ εἰρημένα» Λίβελλος, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 7 (PG 77, 168 A).

171. Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 9 (PG 77, 1433 A).

172. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718. ΧΡΗΣΤΟΥ Π. Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 445. SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487. Ἀντιθέτως ὁ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Σ. Γ. (*Πατρολογία*, Γ', σ. 414) ὑποστηρίζει ὅχι ὀρθά, ὅτι ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε στίς 18 Δεκεμβρίου, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ ALEXOPOULOS S., («An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 339 καὶ 342) στίς 25 Δεκεμβρίου.

173. «λαβὼν δέ (= ὁ Παῦλος) καὶ εἰπεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φωνῇ τῇ μεγάλῃ (...) ὅτι ὁμολογοῦμεν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον, καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ λέγοντας τοῦτο· καὶ ὅτι εἰς Υἱὸς καὶ Χριστὸς καὶ Κύριος, οὐ δύο» ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Θεογνώστω καὶ Χαρμοσύνῳ πρεσβυτέροις*, PG 77, 169 A.

Σκοπός του Παύλου με την έκφώνηση της όμιλίας ήταν να ομολογήσει, αφορομώμενος από την επερχόμενη έορτή της γεννήσεως του Κυρίου, ότι είναι «Θεοτόκος ή αγία Παρθένος Μαρία» και να διακηρύξει σε αντίθεση με την αίρετική διδασκαλία του Νεστορίου, ότι «ούτε οὐν δύο υἱούς λέγομεν οὔτε ψιλὸν ἀνθρωπὸν τὸν Ἐμμανουὴλ τὸν ἐκ τῆς Θεοτόκου γεννηθέντα»¹⁷⁴, ἀλλὰ σύμφωνα με την πίστη τῆς Ἐκκλησίας, πού ἐπικυρώθηκε στήν Σύνοδο τῆς Ἐφέσου «ἓνα (...) Υἱόν, τὸν ἓνα Χριστόν, τὸν ἓνα Κύριον»¹⁷⁵, καθὼς καὶ νὰ ἐγκωμιάσει τὸν ἅγ. Κυρίλλο γιὰ τὴν ὀρθοδοξία του καὶ τὴν ἀκριβεία στὴ διατύπωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας¹⁷⁶.

Ἐκδόσεις: Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 9-11 καὶ PG 77, 1433 A-1438 B. Μετάφραση στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸν S. Alexopoulos, «An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 350-352.

3) Ὁμιλία εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν (CPG 6366)

Τίτλος: «Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας Τυβὶ Στ' εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύριλλον ἐγκώμια»¹⁷⁷.

Ἀρχή: «Πρῶν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγωνιστικώτερον ...».

Ἡ ὁμιλία στὴν Ἐνανθρώπησιν εἶναι τὸ τρίτο κατὰ σειρά ἀπὸ τὰ σωζόμενα κείμενα πού συντάξε ὁ Παῦλος στὴν Ἀλεξάνδρεια στίς ἀρχές Ἰανουαρίου τοῦ 433 καὶ ἐκφώνησε στίς 6 Τυβὶ (Ἰανουαρίου) καὶ πάλι στὴ μεγάλη Ἐκκλησία κατὰ τὴν πανηγυρικὴ Λειτουργία τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων (καὶ Θεοφανείων)¹⁷⁸,

174. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 C).

175. *Εἰς τὴν Γέννησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 1436 C).

176. Ὅπως τονίζει ὁ Παῦλος «πρὸς ὀρθόδοξον ἀφικόμην πατέρα» [*Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 10 (PG 77, 11436 C)], καὶ «παρακαλέσωμεν τὸν πατέρα, τὴν συνήθη παραθεῖναι ἡμῖν τράπεζαν, καὶ τὰ πολυτελῆ καὶ ποικίλα τοῦ Πνεύματος ὄψα, στεφανῶσαι τὸν κρατῆρα τῆς διδασκαλίας καὶ μεθύσαι ἡμᾶς μέθην σωφροσύνης μητέρα. Εἴπωμεν, ἐξεγέρθητι, ὦ Πάτερ, ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου· ἐξεγέρθητι ψαλτήριον, καὶ κιθάρα τοῦ ἁγίου Πνεύματος» [*Εἰς τὴν Γέννησιν*, 4, ἔκδ. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 11 (PG 77, 1438 B)]

177. Ed. Schwartz, ACO, I, I, 4, σ. 11-14 καὶ PG 77, 1437 B-1444 C.

178. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», *DCBL*, σ. 1718. ΧΡΗΣΤΟΥ Π. Κ., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 445. SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 415. Ἀντιθέτως ὁ ALEXOPOULOS S., («An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 339 καὶ 342) τοποθετεῖ ὄχι ὀρθά τὴν ἐκφώνηση τῆς ὁμιλίας τὴν 1η Ἰανουαρίου 433.

ὁπότε καὶ συλλειτούργησε μετὸν ἁγ. Κύριλλο, τὸν ὁποῖο ἀποκαλεῖ «γενναῖον πατέρα καὶ παιδοτρίβην»¹⁷⁹.

Μὲ ἀφορμὴ τῆ μεγάλης δεσποτικῆ ἐφορτῆ διατυπώνει τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία γιὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ἡ Θεοτόκος γέννησε τὸν Ἐμμανουήλ, δηλαδὴ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεό, «κατὰ μὲν τὴν θεότητα τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα τὸν αὐτὸν ἡμῖν ὁμοούσιον»¹⁸⁰, ὁ ὁποῖος ὡς Θεὸς Λόγος παρέμεινε ἀπαθής, παρ' ὅλο πὸν οἰκειώθηκε τὰ πάθη του «μετὰ ψυχῆς λογικῆς καὶ νοεραῶς» σώματος πὸν προσέλαβε ὡς τέλεια ἀνθρώπινη φύση καὶ ἐνώθηκε μαζί της ἀδιαίρετα στὸ πρόσωπό του, με ἀποτέλεσμα νὰ ὑπάρχουν πλέον «δύο φύσεις, καὶ τοῦ μονογενοῦς ἐν πρόσωπον»¹⁸¹. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ στὴν κατακλειδα ἐπισημαίνει με σαφήνεια, ὅτι ὅσα ἀνέφερε εἶναι «τοῦ πατρὸς ἢ διδασκαλία», δηλαδὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ συνέχεια καὶ ἔχει βάση, ὡς προγονικὸς θησαυρὸς, «τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου τὰ δόγματα, τοῦ μεγάλου Θεοφίλου τὰ δάγματα, τῶν στύλων τῆς ὀρθοδοξίας»¹⁸².

Ἐκδόσεις: Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 11-14 καὶ PG 77, 1437 B-1444 C. Μετάφραση στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸν S. Alexopoulos, «An Example ...», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 45,4 (2001), σ. 353-358.

4) Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀνατόλιον (CPG 6369).

Τίτλος: *Epistola Pauli Emeseni episcopi, ostendens ejus intentiones*¹⁸³

Ἀρχή: «*Domino meo, et propter omnia ...*»

Ἡ ἐπιστολὴ¹⁸⁴ συντάχθηκε ἀπὸ τὸν Παῦλο στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸν Ἰανουάριο τοῦ 433, μετὴν ὁποία ἐνημερώνει τὸν «*magistro militiae*» Ἀνατόλιο γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν διαπραγματεύσεων μετὸν ἁγ. Κύριλλο. Τὸ κείμενό της ἔχει διασωθεῖ μόνο σὲ λατινικὴ μετάφραση.

Ἐκδόσεις: Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 139 καὶ PG 84, 720 C-721 A.

179. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 1, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 11 (PG 77, 1437 C).

180. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 3, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 12 (PG 77, 1437 D-1440 A).

181. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 4-5, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 13 (PG 77, 1441 B).

182. *Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 6, ἔκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 B).

183. Ed. Schwartz, *ACO*, I, I, 4, σ. 139 καὶ PG 84, 720 C-721 A.

184. ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. Π., *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', σ. 445. SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487 καὶ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 415-416.

5) Ὁμιλία «εἰς τὴν Σταύρωσιν» ἢ «εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου» [Τὸ *Fragmentum in Luc. 23,33*] (CPG 6370).

Τίτλοι: «Ὁμιλία εἰς τὴν Σταύρωσιν τοῦ Κυρίου»
ἢ «Ὁμιλία εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου»

Ἀρχή : (...)

Περιεχόμενο : «(...) καὶ γὰρ Θεοῦ πάθος λέγεται· Χριστοῦ τὸ πάθος γέγονε· σαρκωθέντος δηλονότι Θεοῦ, καὶ τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς τὸ πάθος ὑπομείναντος. Θεότης γὰρ γυμνῇ οὐ μόνον πάσχειν οὐ δύναται, ἀλλ' οὔτε κρατεῖσθαι, οὐδὲ ὀρθᾶσθαι, εἰ μὴ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ὁ φιλόανθρωπος ἠνώθη φιλόανθρωπος¹⁸⁵ (...) καὶ συνῶν τῷ πάσχοντι, τὰ μὲν πάθη ὤκειοῦτο, αὐτὸς δὲ ἀπαθῆς ἔμενεν (...)

Ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ σώζονται μόνο δύο ἀποσπάσματα, τὸ συντομότερο ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι γνωστὸ ὡς *Fragm. in Luc. 23,33*¹⁸⁶ καὶ ἀποδίδεται μὲν ὀρθᾶ στὸν Παῦλο ἀπὸ τὴν ἔρευνα, ἀλλ' ὡς τμῆμα ἀπωλεσθέντος ὑπομνήματός του στὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο. Ἐπειδὴ ὁμως ἀφορᾷ σὲ χριστολογικὸ ζήτημα ποῦ ἀναφέρεται στὸ παθητὸ καὶ ἀπαθὲς τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου τοῦ Θεοῦ¹⁸⁷, εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ προέρχεται ἀπὸ ὁμιλητικὸ ἔργο τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης ποῦ σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὸ χριστολογικὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς, καθὼς συνδέεται ἄρρηκτα, ὡς συνέχεια τοῦ περιεχομένου της, μὲ τὴν ὁμιλία «εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν» ποῦ συντέθηκε καὶ ἐκφωνήθηκε στὶς ἀρχὲς Ἰανουαρίου τοῦ 433 στὴν Ἀλεξάνδρεια¹⁸⁸, μὲ σκοπὸ νὰ ἀναφερθεῖ ἀναλυτικότερα καὶ διεξοδικότερα

185. ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, *Δωροθέη κόμητι*, 124, PG 78, 265 A καὶ «3172 Ἰσιδώρου Παύλου Ἐμέσης .....», ἐκδ. ΚΡΙΚΩΝΗ Χ.Θ., *Συναγωγή Πατέρων*, σ. 498.

186. ΜΑΙ Α., *SVNC*, 9, Roma 1837, σ. 713 καὶ SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», *LACL*, σ. 487.

187. «καὶ συνῶν τῷ πάσχοντι, τὰ μὲν πάθη ὤκειοῦτο, αὐτὸς δὲ ἀπαθῆς ἔμενεν» ἐκδ. ΜΑΙ Α., *SVNC*, 9, σ. 713. Τὸ ἀπόσπασμα ἔχει ὡς βάση τὸ χωρίο Λουκ. 23,33: «καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν ὄν δὲ ἐξ ἀριστερῶν», τὸ ὅποιο συνοψίζει καὶ περιγράφει τὸ γεγονὸς τῆς σταυρώσεως.

188. Τὴν ἄρρηκτη σύνδεση τοῦ *Fragm. in Luc.* μὲ τὴν ὁμιλία στὴν Ἐνανθρώπησι ἐπιβεβαιώνει, πειστικὰ νομίζουμε, ἡ στενὴ γλωσσικὴ καὶ νοηματικὴ του συγγένεια μὲ ἀνάλογου περιεχομένου ἀπόσπασμα τῆς ὁμιλίας:

«καὶ συνῶν τῷ πάσχοντι,
τὰ μὲν πάθη ὤκειοῦτο,
αὐτὸς δὲ ἀπαθῆς ἔμενεν»
(Α. Μαί, *SVNC*, σ. 713)

«τότε νόει, ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος
ἀπαθῆς μεμένηκεν, ταῦτα δὲ πάντα
οἰκειοῦται τὰ γινόμενα εἰς τὸ ἴδιον
αὐτοῦ σῶμα»

[*Εἰς τὴν Ἐνανθρώπησιν*, 5, ἐκδ. Ed. Schwartz, *ACO*, I, 4, σ. 14 (PG 77, 1444 A)].

ρα στο παθητό τῆς ἀνθρώπινης καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς θείας φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἓνα θέμα ἀποφασιστικῆς θεολογικῆς σημασίας γιὰ τοὺς Ἀντιοχειανούς.

Τὴν προέλευση τοῦ *Fragm. in Luc.* ἀπὸ ὁμιλητικὸ ἔργο τοῦ Παύλου πού συντάχθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὴν ἐκεῖ παραμονή του, ἐνισχύει ἐπίσης καὶ ἡ ἀδιαμφισβήτητη σύνδεση τοῦ δευτέρου καὶ ἐκτενέστερου ἀποσπάσματος πού διέσωσε στὴν 124^η ἐπιστολή του ὁ Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης (355/360-435) ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔργο μὲ τὴν ὁμιλία του «περὶ Εἰρήνης», πού κι αὐτὴ ἐκφωνήθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ Πάσχα τοῦ 433, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Πηλουσιώτης ἐπιστολογράφος ἔλαβε τεμάχιο, τὸ ὁποῖο ἐνέταξε μαζί μὲ τὸ ἐν λόγῳ ἀπόσπασμα στὶς ἐπιστολές του. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Ἰσίδωρος, λόγῳ τῶν στενῶν του σχέσεων μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, τὸν ὁποῖο μάλιστα ἐνθάρρυνε γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς συμφωνίας γιὰ τὴν εἰρήνευση τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ 433¹⁸⁹ καὶ ἴσως νὰ βρισκόταν ἐκεῖνη τὴν περίοδο στὴν Ἀλεξάνδρεια, γνώριζε τὸν Παῦλο καὶ ὀπωσδήποτε τὰ κείμενα τῶν ὁμιλιῶν του, πού ἦταν καταχωρημένα προφανῶς στὸ ἴδιο «βιβλίον», τὶς ὁποῖες ἀνθολόγησε λίγο μετὰ τὴν ἐκφώνησή τους, λαμβάνοντας τὰ

189. Ἐπ' αὐτοῦ βλ. ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, *Κυρίλλω Ἀρχιεπισκόπῳ*, 323-324, PG 78, 369 BC. SCHMIDT A., *Die Christologie Isidors von Pelusium*, σ. 38 ἔξ. P. EVIEUX, *Isidore de Péluse*, σ. 46 ἔξ., 81 ἔξ. καὶ 155 ἔξ. YANNEY R., «Life and Work of Saint Cyril of Alexandria», *Coptic Church Review* 19,1-2 (1998), σ. 17. MCGUCKIN J.-A., *St. Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, σ. 3. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας...*, σ. 24 ἔξ. καὶ 38-39. ΑΡΤΕΜΗ Α. ΕΙΡ., *Ἡ περὶ Τριαδικῆ Θεοῦ διδασκαλία Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτη...*, σ. 33 ἔξ. καὶ 42 ἔξ. Γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἁγ. Ἰσιδώρου βλ. ἐνδεικτικὰ SCHMIDT A., *Die Christologie Isidors von Pelusium*, Freiburg i. S. 1948. FOUSKAS C. M., *Saint Isidore of Pelusium and the New Testament*, Athens 1967. FOUSKAS C. M., *St. Isidore of Pelusium. His life and works*, Athens 1970. RITTER A. M., «Saint Isidore de Péluse», *DSp* 7 (1971), σ. 2097-2103. EVIEUX P., *Isidore de Péluse*, (Theologie Historique 99), Paris 1995 (ἐξα-ντλητικὴ προγενέστερη εἰδικὴ βιβλιογραφία στὶς σελ. XX-XXVII). KERTSCH M., «Johannes Chrysostomos - Isidor von Pelusion - Agapetos Diakonos. Zur Rezeption oder Tradition bildersprachlich (bildhaft) formulierter Paranesen ethischen Vorwurfs in der griechischen Patristik des 4. und 5. Jahrhunderts», *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie* 3 (1997), σ. 66-73. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Isidor von Pelusion in der sog. Catena Andreae (Clavis PG C 176) zu Jud. 12/13. Zur Nachwirkung des Origenes und seiner Vorgänger sowie zu einem bislang unbeachteten Reflex aus der antiken Astronomie», *Jahrbuch für Antike und Christentum* 40 (1997), σ. 158-167. FUHRER T., «Isidor von Pelusium», *LACL*, σ. 319-320. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Γ., *Πατρολογία*, Γ', σ. 425-429. ΑΡΤΕΜΗ Α. ΕΙΡ., *Ἡ περὶ Τριαδικῆ Θεοῦ διδασκαλία Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτη καὶ ἡ σχέση της μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία, Ἀθήνα 2012. CAMBE M., «Isidore de Peluse, interprete de Jacques 3,6: "le cosmos de l'injustice", "la roue de l'existence"», *Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses* 92,3 (2012), σ. 387-411.

δύο αποσπάσματα. Γι' αυτό και δέν μπορούμε νά δεχθοῦμε ὅτι τὸ *Fragm. in Luc.* προέρχεται ἀπὸ ὑπόμνημα στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ, ἀλλὰ ὅτι ἀποτελοῦν μαζί μὲ τὸ κείμενο τῆς 124^{bs} ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσιδώρου τὰ μόνα σωζόμενα τεμάχια ὁμιλίας τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης «εἰς τὴν Σταύρωσιν» ἢ «εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου» μὲ βάση τὸ Λουκ. 23,33, τὴν ὁποία συνέθεσε κι ἐκφώνησε, μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀλεξάνδρεια τὴν περίοδο πρὸ τοῦ Πάσχα (ἴσως τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα) τοῦ 433, μὲ σκοπὸ, λόγῳ τοῦ ἐπίκαιρου ἐορτασμοῦ τοῦ γεγονότος τοῦ θείου πάθους, νὰ ἀναφερθεῖ διεξοδικότερα στὸ παθητὸ τῆς ἀνθρώπινης καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς θείας φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ὡς συνέχεια τῆς ἐκτενοῦς ἀναφορᾶς του πάνω στὸ ἴδιο ζήτημα στὴν ὁμιλία «εἰς τὴν Ἐνανθρώπισιν», πού ἐκφώνησε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 433. Τὸ γεγονὸς μάλιστα ὅτι ἡ ὁμιλία συντέθηκε κι ἐκφωνήθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ 433, συνετέλεσε ὥστε τὸ περιεχόμενό της νὰ εἶναι εὐκόλα προσβάσιμο στὸν Ἰσιδώρο, ὁ ὁποῖος παρέλαβε τὸ ἀπόσπασμα μαζί μ' ἐκεῖνο ἀπὸ τὴν «περὶ Εἰρήνης», τὰ ὁποῖα ἐνσωμάτωσε στὶς ἐπιστολὲς τοῦ 122 καὶ 124 πρὸς τὸν κόμη Δωρόθεο¹⁹⁰. Τὸ κείμενο τοῦ ἀποσπάσματος κατόπιν παρέλαβε ὁ Νικήτας Ἡρακλείας καὶ συμπεριέλαβε μέρος του στὴ συναγωγή ἐξηγήσεων στὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο¹⁹¹, ἐνῶ τὸ κείμενο τοῦ *Fragm. in Luc.* διέσωσε καὶ χρησιμοποίησε ὁ Νικήτας Διάκονος¹⁹².

Ἐκδόσεις: A. Mai, *Scriptorum veterum nova collectio. E Cidicibus edita*, tom. IX, Roma 1837, σ. 713 καὶ PG 78, 265 A. X.Θ. Κρικῶνη, *Συναγωγή Πατέρων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον ὑπὸ Νικήτα Ἡρακλείας (κατὰ τὸν Κώδικα Ἰβήρων 371)*, (Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται 9), Θεσσαλονίκη 1973, σ. 498.

6) Ὁμιλία περὶ Εἰρήνης [ἀπόσπασμα] (CPG 6367).

Τίτλος: «Ὁμιλία ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ εἰρήνης»¹⁹³

Ἄρχη: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τοίνυν πρῶτον ὑμῖν φθεγγόμενος ...»

190. PG 78, 264 C καὶ 265 A.

191. «3172 Ἰσιδώρου Παύλου Ἐμέσης «καὶ γε Θεοῦ πάθος λέγεται Χριστοῦ τὸ πάθος...εἰ μὴ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ὁ φιλόανθρωπος ἠνώθη φιλόανθρώπῳ» PG 78, 265 A» ΝΙΚΗΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ, *Συναγωγή ἐξηγήσεων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἅγιον εὐαγγέλιον ἐκ διαφόρων ἐρμηνευτῶν*, ἔκδ. ΚΡΙΚΩΝΗ Χ. Θ., *Συναγωγή Πατέρων*, σ. 498.

192. ΝΙΚΗΤΑ ΔΙΑΚΟΝΟΥ, *Συναγωγή ἐξηγήσεων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἅγιον Εὐαγγέλιον*, ἔκδ. ΜΑΙ Α., *Scriptorum Veterum Nova Collectio. E Cidicibus edita*, tom. IX, Roma 1837, σ. 713 (Ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ Νικήτα στὶς σελ. 626-720).

193. Ed. Schwartz, ACO, II,7, σ. 173 (PG 77, 1444 C).

Περιεχόμενο : «Ὁμιλία Παύλου ἐπισκόπου Ἐμέσης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ εἰρήνης. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τοίνυν πρῶτον ὑμῖν φθεγγόμενος τῇ τῆς εἰρήνης προσρήσει, τὴν ὑμετέραν καταξιοθῆναι κατασπάσασθαι εὐλάβειαν· εἰρήνην ἐν τῷ μέρει δεδωκώς, καὶ εἰρήνην ἀντιλαβὼν· εἰρήνην τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν αἰτίαν· τὴν ἐράσιμον καὶ τῷ Θεῷ φίλην· ἦν ὁ Δεσπότης Χριστὸς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῇ οἰκουμένη ἔχαρίσατο. Αὐτῷ ἡ δόξα ἅμα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

Ἡ ὁμιλία περὶ Εἰρήνης, ἢ μᾶλλον τὸ διασωθὲν ἀπόσπασμά της, ἀποτελεῖ οὐσιαστικὰ τὸν ἀποχαιρετιστήριον λόγο τοῦ ἐπισκόπου Ἐμέσης, λίγο πρὶν τὴν ὀριστική του ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου καὶ τὴ συνέθεσε μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων καὶ τὴν ἐκφώνησε στίς 23 Ἀπριλίου τοῦ 433¹⁹⁴. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κειμένου της ἔχει ἀπολεσθεῖ, ἀπὸ τὸ ὅποιο κατέχουμε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ διασωθὲν τμήμα καὶ δεύτερον ἀπόσπασμα ποῦ ἐνσωμάτωσε στὴν 122^η ἐπιστολή του ὁ Ἰσιδῶρος Πηλουσιώτης¹⁹⁵. Ἀπὸ τὰ τμήματα ποῦ ἔχουν διασωθεῖ μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε τὸ περιεχόμενό της, καθὼς μὲ αὐτὸ ὁ Παῦλος θὰ πρέπει νὰ ἐξεῖρε τὸ ἀγαθὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀξίας της στὴ διαφύλαξη τῆς ἐνότητος μεταξὺ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐκδόσεις : Ed. Schwartz, ACO, I,I,7, σ. 173 καὶ PG 77, 1444 C. Ἐπίσης γιὰ τὸ τμήμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσιδῶρου Πηλουσιώτη βλ. PG 78, 264 C.

IV. Συμπεράσματα

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα κατέστη νομίζουμε σαφές, ὅτι ὁ Παῦλος ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὶς πλέον σημαντικὲς ἐκκλησιαστικὲς φυσιογνωμίες τοῦ α' μισοῦ τοῦ 5^{ου} αἰ., ἡ παρουσία καὶ ἡ δραστηριότητα τοῦ ὁποίου διαδραμάτισε καταλυτικὸ ρόλο στὴν ἐπίτευξη τῆς ὁμολογιακῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας τὸ Πάσχα τοῦ 433.

Ἀναφορικὰ μὲ τὸ βίον του, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὁ ἐπίσκοπος Ἐμέσης νὰ γεννήθηκε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 340 καὶ 345 στὴν περιοχὴ τῆς Βέροιας, ὅπου ἦταν

194. VENABLES E., «Paulus, Bishop of Emesa», DCBL, σ. 1719. SCHMIDT C., «Paulus von Emesa», LACL, σ. 487. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Γ. Σ., Πατρολογία, Γ', σ. 415.

195. «Εἰρήνην μὲν ἡμῖν παρέσχες Κύριε, τὴν ἐν ἀλλήλοις ὁμόνοιαν. Εἰρήνην δὲ δὸς ἡμῖν, τὴν πρὸς σὲ ἀδιαίρετον ἔνωσιν, ἵνα τῷ πνεύματι σου εἰρηνεύοντες, ὃ ἡμῖν ἐν ἀρχῇ τῆς δημιουργίας ἐνέθηκας, ἀχώριστοι τῆς σῆς ἀγάπης τυγχάνομεν» Δωροθέῳ κόμητι, 122, PG 83, 264 C.

ηγούμενος και αργότερα επισκόπευσε ο Ἀκάκιος, κάτω από την πνευματική φροντίδα του οποίου τέθηκε, εγκαταβιώνοντας στην πέριξ της πόλεως μονή του. Είναι πολύ πιθανόν επίσης να έλαβε την πρώτη του εκπαίδευση στη μονή που εγκαταβίωσε και στη συνέχεια να την ολοκλήρωσε στο «Ἀσκητήριον», όπου ίσως θα άκουσε το Διόδωρο Ταρσοῦ. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση τόσο της εκκλησιαστικής όσο και της θεολογικής προσωπικότητας του Παύλου διαδραμάτισε όπως ούτως ή άλλως ο Ἀκάκιος Βεροίας. Ἡ ανάδειξή του στην ηγουμηνία της μονής περί το 374/375, αλλά και στο επισκοπικό αξίωμα μεταξύ 400 και 410, οφείλεται κυρίως στην υποστήριξη του επισκόπου Βεροίας. Ἐάν και δὲν ἔχουν διασωθεῖ πληροφορίες για τὴν ποιμαντική του δραστηριότητα, αὐτὴ προφανῶς θὰ ὑπῆρξε ἀξιόλογη, στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας καλλιέργησε τὸ κήρυγμα καὶ τὴ διδασχὴ, ἀλλὰ καὶ ἀνέπτυξε συγγραφικὴ δραστηριότητα γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου του. Ἐπίσης μετὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ἰωάννου στὸ θρόνο τῆς Ἀντιόχειας τὸ 427, ὁ Παῦλος κατέστη πιθανότατα ἕνας ἀπὸ τοὺς στενότερους συνεργάτες του. Στὴν Ἔφεσο, ὅπου μετέβη τὸ 431, ἔλαβε μέρος στὴ νεστοριανίζουσα ἀντισύνοδο καὶ ὑπέγραψε τὶς ἀποφάσεις της, ἂν καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ μὴν συμφωνοῦσε μὲ τὴν αὐστηρότητά τους. Κορυφαῖο γεγονός στὸν ἐκκλησιαστικὸν δράση ἀποτελεῖ ἡ ἐπιλογή του ὡς ἀντικαταστάτη τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα Ἀκακίου Βεροίας νὰ ἡγηθεῖ τῆς ἀποστολῆς στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ Δεκέμβριο τοῦ 432, ὥστε νὰ διεξάγει μὲ τὸν ἅγ. Κύριλλο τὶς διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ παρουσία καὶ οἱ ἐπιδέξιοι χειρισμοὶ του στὴν Ἀλεξάνδρεια συνέβαλαν κατὰ κοινὴ παραδοχὴ ἀποφασιστικὰ στὴν ἀποκατάσταση τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 433, ἐνῶ γιὰ τὸν μετέπειτα βίον του δὲν διαθέτουμε πληροφορίες, πολὺ δὲ περισσότερο δὲν γνωρίζουμε πότε ἀκριβῶς κοιμήθηκε, κάτι πὸν θὰ πρέπει νὰ συνέβη περὶ τὸ 435.

Ἀπὸ τὸ συγγραφικὸ τοῦ Παύλου διασώθηκαν συνολικὰ ἕξι κείμενα, τέσσερις ὁμιλίαι καὶ δύο ἐπιστολές, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὴν δραστηριότητά του στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 432 μέχρι καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 433, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀποτελοῦν τὸ σύνολο τῆς συγγραφικῆς του παραγωγῆς. Ἀπὸ τὶς ὁμιλίαι του, οἱ δύο διασώθηκαν ὁλόκληρες καὶ οἱ ἄλλες δύο σὲ ἀποσπάσματα, ἐνῶ ἡ μία ἐπιστολή, πὸν ἔχει διασωθεῖ μόνο σὲ λατινικὴ μετάφραση, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀξιωματοῦχο Ἀνατόλιο καὶ ἡ ἄλλη ἀποτελεῖ τὸ λίβελλο πὸν ὑποβλήθηκε στὸν ἅγ. Κύριλλο. Ἀναφορικὰ μὲ τὸ *Fragm. in Luc.* 23,33 ὑποστηρίζεται, ὅτι δὲν ὑπῆρξε ἀπόσπασμα ἀπὸ ὑπόμνημά του στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ, ἀλλὰ μέρος ὁμιλίας του «εἰς τὴν Σταύρωσιν» ἢ «εἰς τὸ Πάθος

τοῦ Κυρίου» πού ἐκφωνήθηκε τὶς παραμονὲς τοῦ Πάσχα τοῦ 433 σὴν Ἀλεξάνδρεια, ἀπὸ τὴν ὁποία διέσωσε δεύτερο ἀπόσπασμα ὁ Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν «περὶ εἰρήνης» ὁμιλία του.